

EL DIETARI DE CAN BORRÀS D'ULTRAMORT

ENRIC PRAT, SALVADOR VEGA I PEP VILA

Resum

Editem i estudiem el llibre de família de can Borràs d'Ultramort, escrit principalment per Antoni Borràs entre els anys 1802 i 1838, i que conté apunts familiars i patrimonials (notícies sobre el mas i la terra, registre de l'administració econòmica de la casa, consells als descendents, receptes de remeis casolans, fets curiosos i breus referències a fets i personatges històrics). L'obra és un document únic i de gran interès sobre Ultramort i la seva comarca, i en definitiva sobre la Catalunya de l'època.

Paraules clau

Dietari familiar, remeis populars, Antoni Borràs Vidal, Ultramort, 1802, Baix Empordà.

Abstract

This article contains the edition and study of a family book from Ultramort, written mainly by Antoni Borràs between 1802 and 1838, that contains news about his family and estate (notes on the farm and the land, economic administration, warnings to his descendants, recipes of home remedies, curious facts and brief references to historical events). The work is an extremely interesting document about the village of Ultramort and its vicinity and about the Catalonia of that time.

Keywords

Family book, folk medicine, Antoni Borràs Vidal, Ultramort, 1802, Baix Empordà.

La primavera de 1802 Antoni Borràs, que aleshores era el jove hereu d'una casa de pagesos benestants d'Ultramort, va assumir la direcció del patrimoni familiar. En aquell precís moment, l'endemà mateix de la mort del seu pare, Antoni començarà a anotar en una llibreta tot un seguit de dades diverses, com ara remeis casolans, els preus dels productes agraris, els noms i salaris del personal contractat per a treballar al mas, anècdotes, fets rellevants, etc. Així, sistemàticament, durant més de trenta-cinc anys, confegirà el dietari objecte d'aquest article.

Els llibres de família o de memòries de pagesos constitueixen un tipus documental de primera magnitud per a l'estudi de la societat pagesa i, afor-

tunadament, a Catalunya en tenim molt bons exemples.¹ A l'interès intrínsec del document, que per si sol justificaria la publicació del dietari de can Borràs d'Ultramort, hi hauríem d'afegir en aquest cas el fet que a les nostres biblioteques i hemeroteques no s'hi poden trobar gaires treballs que ens parlin d'Ultramort. L'ànim de contribuir a pal·liar, ni que sigui en modesta mesura, aquest important dèficit de recerca històrica ha estat, doncs, una important motivació a l'hora d'emprendre l'edició del text que presentem.

La transcripció s'ha realitzat a partir de l'exemplar fotocopiats que es conserva a l'Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal d'Empordà (AHCLBE). Malauradament, i malgrat les no poques gestions que hem realitzat, no hem estat capaços de localitzar l'original, cosa que ens hauria estat molt útil per a omplir les excessives llacunes que presenta la molt deficient fotocòpia que ens n'ha pervingut. Val a dir que no renunciem a confiar que la publicació d'aquest treball ens pugui aplanar –amb tota la discreció que calgui– el camí vers el document original.

El manuscrit va ser redactat, en la seva major part, per Antoni Borràs Vidal, qui, com hem dit, durant tot el primer terç del segle XIX va anotar, pacientment, amb constància i puntualitat, tot allò que considerava rellevant per a la gestió del patrimoni familiar. Posteriorment, el seu fill Josep Borràs Romaguera realitzaria també algunes breus anotacions al dietari a partir de 1830, però aleshores (si se'ns permet el joc de paraules) can Borràs ja havia anat a mal borràs i segurament les anotacions d'en Josep –escasses, poc sistemàtiques i desordenades– estan motivades més per un afany d'imitació que no pas, com en el cas del seu pare, pel convenciment que estava elaborant una eina molt valuosa perquè els futurs responsables de la «casa», seguint les seves orientacions i aprofitant les seves experiències, poguessin dur a terme una correcta gestió del patrimoni familiar.

¹ Una síntesi molt completa de les característiques d'aquest tipus de document, la trobareu a Xavier TORRES SANS, *Els llibres de família de pagès: segles XVI-XVIII: memòries de pagès, memòries de mas*, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, CCG Edicions, Girona, 2000. Segons aquest historiador: «A Castella, que sapiguem, aquesta mena de llibres o memòries familiars són senzillament inexistents. En d'altres paraules: el cas català, amb una quarantena (almenys, i fins ara) de llibres de família de pagès, es pot considerar prou excepcional, almenys en l'àmbit de l'Europa meridional o mediterrània...» (p. 26). Més recentment s'han posat en marxa iniciatives amb l'objectiu d'aplegar, estudiar i difondre aquest tipus de documentació. La més interessant i ambiciosa és el projecte *Memòria personal* (<<http://www.memoriapersonal.eu>>), endegat en el seu moment per la Universitat Autònoma de Barcelona i al qual s'han adherit moltes altres universitats, entitats i investigadors.

UN XIC D'HISTÒRIA²

Situat a la riba dreta del curs baix del riu Ter, el nucli urbà d'Ultramort s'allargassa damunt d'un turonet que sobresurt de –o més aviat hi sura– la històricament enganyosa placidesa de la plana al·luvial. El terme municipal comprèn aproximadament una extensió de 4,4 km² i al poble hi resideixen, segons dades de 2013, un total de 208 persones, de les quals 114 pertanyen al sexe masculí i 94 al femení.³ El tòpic ens vol fer creure que la majoria de la població es dedica a l'agricultura (sector primari), cosa que indubtablement era certa anys enrere, però actualment les dades oficials posen en evidència que el sector terciari (serveis), amb un 40,9 %, és el que inclou realment la major part de la població activa d'Ultramort.⁴

Sobre l'origen del topònim existeixen diverses teories, cap d'elles demostrada definitivament. Els estudiosos descarten –per incoherent i absurd– la teoria popular que considera que Ultramort vol dir, literalment, «més enllà de la mort» (designació, d'altra banda, impensable en una societat de profundes conviccions cristianes). La tesi més generalitzada i difosa és la que hi vol veure l'arrel llatina *vultur* 'voltor', perquè certament durant l'època medieval el topònim apareix en la grafia *Vulture mortuo*. Per la seva banda,

² Atesa la migradesa bibliogràfica sobre la història d'Ultramort, que no va gaire més enllà d'alguns articles de caire enciclopèdic i dels meritoris treballs publicats a la revista local *El Campanar*, aquest apartat (i sobretot l'apèndix cronològic que incloem més endavant) són tributaris dels registres documentals que es poden consultar *on line* al web de l'Arxiu Diocesà de Girona i que foren elaborats en el seu dia pel nostre admirat i enyorat mossèn Josep Maria Marquès i Planagumà (q.e.p.d.). Voldríem que aquestes pàgines fossin un modest homenatge a la ingent tasca d'aquell irreplicable arxiver diocesà.

³ Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Podeu ampliar i completar les dades a <www.idescat.net>.

⁴ Concretament, segons l'Institut d'Estadística de Catalunya, la distribució per sectors de la població activa d'Ultramort (dades de 2001) era la següent: serveis 40,9%; agricultura 34,1%; indústria 12,5%; construcció 12,5%. Val a dir que, incomprensiblement, a dia d'avui el web de l'IDESCAT ja no ofereix les dades de distribució per sectors de la població activa d'Ultramort. Pitjor encara, per a l'òrgan estadístic oficial de Catalunya els sectors secundari i terciari (o sigui, el 65,9% de l'activitat econòmica del poble, segons les dades que hem vist més amunt) ja no existeixen a Ultramort. Així es desprèn de l'epígraf «sectors econòmics», on trobarem només dades agràries, algunes de tan rellevants (i tan estables!) com els 192 caps de bestiar boví, 746 d'oví, 34 de cabrum, 13 203 de porcí, 50 000 d'aviram, 0 conilles mares i 0 èquids. Una «radiografia» del poble que es correspon ben poc amb la realitat (si no és que ens hàgim de creure que de debò en el nostre poble l'anomenada *crisi econòmica* ha esborrat sencers dos sectors econòmics i que miraculosament només hi ha perviscut l'activitat secular).

l'arabista Pere Balanyà proposà un ètim àrab que correspondria a la paraula que en aquesta llengua serveix per a designar una bassa o estany ple. Fins avui, però, l'únic ètim àrab que els especialistes (Coromines inclòs) admeten en la toponímia major del Baix Empordà és el de Jafre. La teoria més innovadora, i al nostre parer també la que segurament s'acosta més a la realitat, és la del professor Francisco Villar Liébana, segons el qual el topònim derivaria del substantiu preromà *murta* 'bassa, aigua estancada', i per tant, quan ens referim a Ultramort no estem parlant d'un «volor mort» ni de res que estigui «més enllà de la mort», sinó que ens estem referint a l'indret o poble que es troba «a l'altra banda de l'estany», o «més enllà de l'aigua embassada». Aquesta designació pren tot el sentit si el punt de referència que prenem és Foixà, Rupià o, més genèricament, la banda de ponent.

Els orígens històrics del poble es remunten cap als anys 816-817, moment en què el bisbe Gualaric autoritza la consagració de Santa Eulàlia d'Ultramort,⁵ que fins ara és, segons J. M. Marquès, l'església més antiga del bisbat de la qual ens en consta la data de consagració.

Durant segles les inundacions han estat un fet recurrent. És una història que molts pobles del baix Ter coneixen prou bé i comparteixen. A Ultramort, per exemple, ja al 1344 la documentació reflecteix com, *congregada la universitat del lloc d'Ultramort, tal com és de costum, a so de campanes i davant la porta de l'església*, es pren la determinació de fer recs i motes per a evitar els terrabastalls ocasionats pels aiguats i riuades.⁶ D'aquí fins al famós aiguat de 1940, que els més grans recorden perfectament, els episodis d'inundacions han estat una constant en la història del poble. Segons el cas, el riu arrabassava camps o aportava noves terres, però no tan sols causava pèrdues materials (collites, eines, camins...) sinó que també ocasionava conflictes pels canvis relativament freqüents en els termes (de propietats particulars o de límits municipals). El conflictes pels termes són abundants en la documentació antiga, i també apareixen en diverses ocasions al dietari d'Antoni Borràs.

No és aquest el lloc ni el moment d'entrar a repassar amb detall la his-

⁵ El fet ens ha pervingut gràcies a un document molt posterior, un pergami de 1242 que a la vegada és còpia d'una escriptura datada el 1045 i que es conserva a l'Arxiu Diocesà de Girona (d'ara endavant, ADG): Pia Almoïna, Fonolleres, núm. 12, 20-XII-1045. Nombrosos autors han datat erròniament aquest document i el situen en 1046, perquè no han tingut en compte la necessària traducció de la data al nostre actual còmput civil.

⁶ Citat per E. MALLORQUÍ i X. SOLDEVILA a *Història del Baix Empordà*, Diputació de Girona, Girona, 2006, p. 261.

tòria d'Ultramort. En tot cas, més endavant n'oferim un elemental apèndix cronològic, amb la intenció que pugui resultar útil al lector curiós i també amb la finalitat de fer evident la necessitat de més recerques que permetin analitzar adequadament el passat del poble. La història d'Ultramort sembla encaixada per uns determinants seculars: les reduïdes dimensions del terme municipal, els efectes del riu, els interessos episcopals, les relacions amb els pobles veïns, etc. Justament, aquestes modestes proporcions tant a nivell demogràfic com territorial, que contrasten notablement amb les d'altres municipis veïns, situen el poble entre els més petits de la comarca (al costat de Colomers) i han estat un factor determinant de la "personalitat" d'Ultramort. El poble s'ha hagut d'obrir camí per sostreure's a les pretensions «absorbidores» d'alguns municipis veïns. Sense aquesta voluntat de ser, Ultramort no tindria història pròpia.

Can Borràs, una casa forta

Avui a Ultramort ja no hi ha cap casa que s'anomeni can Borràs. La toponímia ha conservat, això sí, un *pou d'en Borràs* i, si les informacions que ens han fornit les persones més grans del poble no van errades, can Borràs hauria estat on avui hi ha can Nasi.

A mitjan any 1802, Antoni Borràs Vidal, pagès d'Ultramort, prenia les regnes de can Borràs, després de la mort del seu pare, Sici Borràs, esdevinguda el 4 de juny. Tot just Antoni acabava de signar capítols matrimonials (maig 1802) amb Caterina Saguer Romaguera, filla d'una de les cases més importants de Verges (can Romaguera) i descendent d'una de les cases més potents de Jafre (can Saguer). Ben conscient de la responsabilitat que requeia sobre les seves espatlles, Antoni va decidir fer un seguiment acurat i exhaustiu de la seva gestió al front del mas. És per això que, amb paciència i perseverança, va deixar constància de tot plegat en un llibre on anava anotant tots els esdeveniments que considerava importants (contractació de personal, pagaments i endeutaments, anècdotes) que s'esdevingueren durant els més de quaranta anys que en va ser el cap de família.

Les informacions que proporciona el llibre de can Borràs són d'índole molt diversa. A continuació en fem una breu síntesi, agrupant-les per àrees temàtiques.

La família: breu genealogia de can Borràs d'Ultramort⁷

La primera notícia documental que coneixem sobre can Borràs prové del capbreu que es va fer entre els anys 1372 i 1383.⁸ En aquell darrer quart del s. XIV el cap de la casa era Bernat Borràs (*Bernardus Borracii*), que es reconeix home propi i soliu del bisbe, sota el domini directe del qual declara tenir les seves propietats. Dit d'una altra manera, els Borràs eren pagesos de remença del bisbe de Girona. En aquells moments les propietats que en Borràs declara consisteixen en una casa (*hospitium*), al costat de la qual hi ha l'era i un quadró⁹ de terra que fa una vessana;¹⁰ una vessana de feixa al Clos; una vessana de feixa a la Solada del Clos; sis cellons¹¹ de feixa al Ramal; una vessana de vinya al Regueró; una vessana de feixa a la Condamina; una vessana i mitja de feixa a la Ribera; una closa; tres cellons de feixola al Clos; cinc vessanes de terra al Quadrés; una vessana als Roures; una vessana de feixa al Padró, que inclou tres cellons d'hort; una vessana de feixa al Ramal o Pedrera; sis cellons de feixa a la Solada; sis cellons de feixa al *Viyil*; tres vessanes de terra al pla de Santa Coloma de Matella; dos cellons d'hort; mitja vessana de feixa al Clos; tres cellons de feixa a l'Estany; i quasi un celló de feixa més al Clos. Tot plegat constitueix un bon patrimoni per a un pagès d'aquella època: la casa –el mas, diríem–; aproximadament deu vessanes de terra; gairebé deu vessanes de feixa; una vessana de vinya; una closa que no s'especifica quina cabuda té; i cinc cellons d'hort.

Segons la nostra font, la petita feixa de l'Estany que declara en Bernat Borràs, havia estat comprada el 1326 per Elvira, que amb tota probabilitat devia ser la seva mare o la seva àvia. Tenim notícia també d'una Maria que pertanyia a la generació anterior d'Elvira i que era la muller d'un Borràs. No ens ha estat possible, però, establir amb certesa el vincle genealògic entre totes aquestes persones.

⁷ Vegeu el quadre genealògic que consta en apèndix.

⁸ Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, manuscrit 779.

⁹ El quadró o *codró* no designa una mesura concreta, vol indicar, simplement, una peça de terra més o menys de forma quadrangular. Generalment es refereix a parcel·les més aviat petites, no com en aquest cas, que conté una vessana.

¹⁰ S'estima que una vessana en aquesta zona de l'Empordà equival a 2187,43 m², és a dir, que una hectàrea conté aproximadament quatre vessanes i mitja.

¹¹ Una vessana conté vuit cellons (pronunciat *seions* [sa'jons] en el parlar local), per tant, un celló equival a 273,42 m².

Apuntem, si de cas, que el nostre Bernat Borràs és esmentat també el 1376, en un interessant document que conté l'acta de fixació dels termes de Ruplà i Foixà.¹²

Fent un salt considerable en el temps, trobem l'esment de Germà Borràs, que estava actiu a mitjan segle XVII i que, molt possiblement, era l'avi d'Antoni Borràs, l'autor del dietari que ens ocupa.

Entrant plenament en el domini de les informacions que el dietari ens forneix, trobem que Sici Borràs (†1802) s'havia casat amb Margarida Vidal (†1819). D'aquest matrimoni en van néixer cinc fills: dos nois, Antoni (l'hereu) i Sici, i tres noies, Josepa, Francesca i Caterina. Antoni, com sabem, és l'autor del dietari i qui va assumir la direcció i l'administració de la casa durant quaranta anys. Sici, en canvi, va ser un tronera que només va portar maldecaps al seu germà, que va haver de fer no poques despeses a causa d'ell. Era violent, buscabregues, malgastador i pocavergonya. Quant a les tres germanes, per a Antoni arribarien a ser un problema quan, a l'hora de casar-les, n'hagués de pagar els corresponents dots. Això el va obligar a assumir certs endutaments, que sumats a algun negoci poc reeixit i a una conjuntura gens favorable (Guerra del Francès de 1808 a 1812 i males anyades i sequeres a partir de 1817, l'«any de la mala anyada»), van fer que Antoni no tingués un govern gens fàcil a can Borràs.

Del matrimoni d'Antoni Borràs amb Caterina Saguer en van néixer onze fills, dels quals quatre amb prou feines van superar el primer any de vida. Al llarg del dietari trobem diverses notes que ens informen (no pas sistemàticament) de quan van néixer o morir alguns dels fills de can Borràs. L'hereu va ser en Josep Borràs Saguer, nascut el 1806 i que va començar a portar les regnes el 1830. Cal esmentar també en Sici, que emprendria estudis de lletres i va cursar pràcticament tres cursos de filosofia, però va morir prematurament el 1818.

Josep Borràs es va casar amb Lluïsa Ametller, de Martorell de la Selva (antiga parròquia integrada actualment al municipi de Maçanet de la Selva), amb qui tindrà dos fills, en Lluís i en Josep. En aquells moments, amb l'arribada dels nous paradigmes que comportava el naixent estat lliberal burgès, can Borràs ja havia deixat de ser una casa forta. Resultaria interessant, tot i que depassa llargament els límits i objectius que en aquest article ens hem proposat, resseguir amb detall l'evolució de can Borràs en el decurs de

¹² Arxiu Històric de Girona: Notarial, Girona-1, 117, 13-I-1378.

la segona meitat del s. XIX i durant el s. XX. Per analogia, podem suposar que ens trobaríem davant d'un altre episodi de la complexa i apassionant història de l'extinció de la pagesia.

El patrimoni. Antoni Borràs cap de família i administrador

Bona part de les anotacions del dietari corresponen, com s'escau a aquest gènere documental, a informacions relatives a la gestió i administració del patrimoni familiar.¹³

Antoni Borràs va anotar meticulosament els noms, la procedència, el sou i els pagaments en espècie que anava realitzant a diversos empleats de la casa.¹⁴ Pastores, bouers, eugassers, mossos, porcaters, dides i criades apareixen consignades amb tot detall. Que si els devia una barretina, que si els havia pagat una caputxa, que si l'un ha estat tres dies malalt, etc. Tot plegat ens proporciona una afinada idea de quin era el nombre, la condició social, les funcions, les condicions de treball i l'origen geogràfic de les persones que es llogaven a can Borràs. El mas és, per definició, una explotació familiar, però sovint requereix la participació de treball forani, que si no és ben bé definible com assalariat (de vegades la paga era poca cosa més que *fer-li la vida*) sí que és remunerat d'una o altra manera.

També dins el capítol que podríem designar com de "personal contractat", però a un nivell molt diferent del que acabem de veure, hi trobem els serveis dels professionals qualificats que Antoni Borràs tenia *aconductats*, és

¹³ Vegeu a l'apèndix el recull de protocols notariaus que apareixen esmentats al dietari.

¹⁴ Els relacionem a continuació, indicant entre parèntesi el número de la pàgina del dietari en què apareixen: la pastora Anna (28); el bouer Josep Roig (29-30); el mosso Pere Ullastres (31-32); Fèlix Condom (35); Josep Condom (35, 50-52, 75, 117, 135); l'eugasser Tonet, que és d'en Serra, (39-40); la porcatera Rosa Gisperta (41-42, 63-68); la pastora de Monells (43); el bouer Francisco Martorell (45, 55); l'eugasser d'en Trombis (47); la porcatera de Verges (49); Josep Escarrà (53-54); la criada Paula Foraster (55-56); la porcatera Maria, de Verges (57); l'eugasser d'en Tixador (59); l'Aleix Comes (61, 85-86); la porcatera Maria Creus, de Verges (69); Narcís Cases (71); l'eugasser d'en Simon (76); la porcatera Paula Mateu (79); la pastora Rosa Forastera (81-82); la dida Deulofeua (89); la porcatera Rita Martí, de Verges (91); Francesc Oliver (93); Genís Caner (95-96); Josep Ametller (99); l'eugasser Esteve (102); el bouer Josep de Lavià (105); Agustí Pericai (107, 125-126, 127-129); el mosso Joan de Campdorà (109); Sebastià Tou (113); el bouer Agustí Donadiu (113-114); el mosso Joan de l'Armentera (119); la criada Lúcia (119); el mosso Joan Ametller (121); la criada Maria (123); el bouer Domingo Sagrera (127); el bouer Rafel Llandrich (127); el bouer Miquel Perich (129-130); el mosso Josep Ametller (133); el mosso Meret de Jafre (136); Antoni Pericai, «mon nebot» (137); el mosso moliner Isidro Planella (139); i Paulí Piferrer (141).

a dir, que els pagava un tant anual per a tenir-los al seu servei sempre que ho requerís.¹⁵ D'aquesta manera s'assegurava l'assistència en qualsevol moment del ferrer, l'apotecari, el sastre, el metge, el manescal o el cirurgià.¹⁶

Hauríem de parlar també d'una darrera tipologia de professionals, que són aquells als quals es paga per un servei concret, específic i puntual, com és el cas de les tragines o les llaurades que fa l'Ametller, o els serveis que el sastre Alabau presta als de can Borràs.

Trobem al dietari (pp. 21-24) una relació de les finques que integraven la propietat de can Borràs. Valdria la pena fer una comparació, ni que sigui a efectes testimonials, amb allò que hem trobat al capbreu de 1372-83. Al cadastre de 1763 hi consten registrades les següents peces de terra (molt sospitosament, sense indicar-ne l'ús ni la qualitat de cada una): 2 $\frac{3}{4}$ vessanes i $\frac{1}{2}$ celló a les Comes; 3 $\frac{3}{4}$ vessanes $\frac{1}{2}$ celló a les Mates; altres 3 vessanes a les Mates; 3 $\frac{1}{2}$ vessanes 1 $\frac{1}{2}$ cellons al Clospont (abans dit pla de Foixà); 1 $\frac{3}{4}$ vessanes a l'Agulló; 1 vessana al Puig; 7 $\frac{1}{2}$ vessanes $\frac{1}{2}$ celló al Quadrís; 16 $\frac{3}{4}$ vessanes a les Eixides; 1 $\frac{3}{4}$ vessanes $\frac{1}{2}$ celló a la Closa Vella (abans dita Estanys); 7 vessanes 3 cellons als Aspres (abans dit els Estanys); 8 vessanes 1 celló també als Aspres; 6 vessanes 4 cellons als Clots o Ribera; i 21 vessanes als Sumfous. Tot plegat vénen a ser poc més de 85 vessanes (85 vessanes i 3 $\frac{1}{2}$ cellons, si volem ser precisos). No insistirem aquí en el caràcter engan-yós del cadastre borbònic com a font històrica, com tampoc hem insistit abans en les ocultacions i falsedats que contenen els capbreus medievals. Ens acontentarem de suggerir una comparació molt *grosso modo* entre les dades que ens proporcionen una font i altra. Podem afirmar, sense trair la veritat, que el patrimoni de can Borràs havia experimentat un notable creixement d'ençà l'època baix medieval, una dinàmica, d'altra banda, que van compartir moltes altres nissagues remences. Apuntem també les interessants dades toponímiques que ens forneix la comparació entre el document del s. XIV i el cadastre de mitjan XVIII. Un altre valor a destacar del dietari d'Antoni Borràs.

¹⁵ *Conducta* és el nom que rebia la retribució estipulada. Aquesta pràctica va arribar als nostres dies amb la designació d'*iguales* (castellanisme, de quan els castellanismes encara es pronunciaven amb fonètica catalana [i'ɣwaləs]), que es pagaven (i en algun lloc encara es paguen, més o menys legalment) als metges per l'eventual atenció que haguessin de donar a domicili a qualsevol hora del dia o de la nit.

¹⁶ La nòmina dels aconductats a can Borràs és: Josep Condom, ferrer (162); apotecari de Rupjà (162); Salvi Galceran, sastre (163); doctor Olivet (163); apotecari Eimeric (164); manescal Maçanes (164); doctor Ma[...] de Rupjà (165); cirurgià Pardàs (165); cirurgià Puig (165).

És també en els registres referits a la gestió patrimonial on trobem abundants exemples de les que podem suposar que eren ocupacions habituals d'Antoni Borràs, que de vegades buscava finançament, en d'altres ocasions era ell qui deixava diners en préstec, i també feia tractes per menar terres o bestiar a mitges amb algú.¹⁷ La part més feixuga de la gestió devia ser, però, l'atenció al pagament de «deutes, mals¹⁸ i càrrecs» que obligaven el patrimoni. El retorn de préstecs, el pagament de dots, llegalítimes i altres drets successoris, la fiscalitat del moment, etc., obligaven de vegades a endeutar-se a través de la creació de censals o bé a cercar recursos financers a través de la venda a carta de gràcia (*empenyos*, en deien a l'època d'en Borràs), desfent-se d'algunes propietats però conservat el dret de recuperar-les quan estigués en condicions de fer-ho.¹⁹

L'administració del mas i del patrimoni familiar a l'època que li va tocar viure a Antoni Borràs no devia ser una tasca gens fàcil ni agradable. De vegades els negocis no sortien bé, com és el cas de la inversió al molí d'Ullastret (p. 183 del dietari) i aleshores calia deixar-ne memòria i, sobretot, advertir als descendents que s'abstinguessin d'actuar com a fermancers o avaladors de ningú, si no és que els oferien unes garanties molt precises.

En temps incerts el risc de perdre el patrimoni, o part del patrimoni, és permanent, ja sigui a causa d'un mal negoci o com a efecte de la conjuntura econòmica general o, simplement, per l'acció dels bandolers o de la soldadesca que, ara sí i més tard també, campaven pel territori. Vet aquí que

¹⁷ Exemples d'aquesta activitat serien: préstecs al sogre (13); bestretes que li ha fet el sogre (15-16); bestretes que li ha fet el cunyat Alemany (67); notes del cadastre de 1763 (21-24); permuta de terres (37); concedint crèdit (73); coltell manllevat a Salvador Deulofeu (109); mesures del Somfous (117); guaret concertat amb en Domènec de la Sala (111); vaca a mitges amb en Distort (145); dominis directes obtinguts antigament (158); consell de no fer fermances (183); establiment (188).

¹⁸ *mals*: en el sentit d'«impost, gravamen» (*DCVB*).

¹⁹ Podem incloure a l'epígraf de «deutes, mals i càrrecs» les següents referències: dot pagat a Josep Condom (9); capbreu amb el cambrer de Sant Pere de Rodes (11); dot pagat a Joan Alemany (101); debitori pagat a Galí (138); encarregament de censal (143); vendes per execució de cort (149); mals trobats per Josep Borràs (151); mals trobats per ...? (167-169); debitori a Josep Teixidor (175); vendes a carta de gràcia (177, 178, 179, 181, 183, 185, 187, 189, 190, 191, 192, 199); sentència desfavorable i nova venda a carta de gràcia (177); mal negoci del molí (183, 184); fermaça (185, 186); venda del dret de lluir i quitar (187, 198); pagament dotal a Lluís Ferrer (196); préstec obtingut de Francesc Vila (197); censals aliens (202); rebuts pagats (203); recuperació d'*empenyos* o revendes i encarregaments (194, 198, 199, 201, 215, 217).

Antoni Borràs, que devia ser un home previngut i que coneixia bé les turbulències del seu temps (havia estat regidor el 1810), no va dubtar a ocultar el seu tresoret (unes 400 lliures en diners, or i plata, que en part havien de servir per a finançar el seu propi enterrament i les honres fúnebres) en algun punt de la casa. Però no podia pas permetre que si a ell li passava res (*en cas jo morís sense poder parlar*) el tresor es perdés per sempre, i per això va anotar-ne la ubicació amb tota precisió al seu dietari (p. 110). Hem de suposar que, previsor com era, també es devia assegurar que l'olla no restés oblidada per sempre més.

Les referències a fets històrics

Antoni Borràs va deixar constància al seu dietari d'algunes informacions que avui dia considerem molt interessants des del punt de vista històric,²⁰ tot i que sens dubte ell les devia recollir mogut més per un interès, diguem-ne, de tipus pràctic, possiblement relacionat amb les implicacions jurídiques o legals que comportaven a la seva època les informacions que recull en aquest àmbit, que no pas per un mer afany de coneixement històric. És gràcies a ell, per exemple, que tenim notícia de l'atermenament de Rupjà i Foixà que es va fer l'any 1378 i al qual ja ens hem referit més amunt, i també li devem a ell la notícia de l'atermenament que els d'Ultramort van fer amb els de Foixà el 1734. Fets com l'enfranquiment de mals usos i d'altres pràctiques feudals –de primordial importància per a un pagès que prové d'una nissaga de remences–, el repartiment d'aigualleixos de 1819 –també d'extrema importància per a una casa que té bona part de les seves terres a tocar del riu– o les conjuntures particularment complicades per causes climatològiques (com la de 1817 o la de 1822, «any de la sequedat») van més enllà de l'interès estrictament local i s'emmarquen perfectament en les línies principals de la història de la pagesia catalana.

Curiosament, quan Antoni Borràs es refereix a grans fets històrics de la seva època ho fa des d'una perspectiva purament anecdòtica, com quan fa

²⁰ S'inclouen en aquesta categoria referències com les següents: conflicte amb Parlavà pel pagament dels soldats (impost) (11); acte d'atermenament amb els de Foixà, 1734 (17-20, 132); acte d'enfranquiment de mals usos i altres drets feudals (25-26); acte de la *rodaria* del terme de Foixà, 1378 (27); la mesura d'Anyells (170); supressió dels censos (173); repartiment de les terres del Ter, 1819 (180); mal any 1817 (181); mal any 1822 (182, 189); entrada dels Cent Mil Fills de Sant Lluís el 1823; Mina, Milans, Eroles, Misses (182).

esment d'alguns personatges cabdals de la guerra del francès (Mina, Milans del Bosch) o quan dóna notícia de l'entrada dels Cent Mil Fills de Sant Lluís o, fins i tot, quan es refereix a les activitats de líders carlins, com Tomàs Costa, àlies en Misses.

Els remeis casolans

Bona part del dietari conté, de vegades intercalades enmig d'altres informacions, receptes i remeis casolans per a curar les més diverses malures que poden afectar persones, animals i vegetals.²¹ La varietat d'ingredients, la multiplicitat de fórmules i la sorprenent composició d'alguns remeis ens fan dubtar de l'eficàcia real de molts d'ells. Potser hi havia en tot plegat una considerable dosi de superstició. Tampoc podem determinar si estem parlant de receptes que Antoni Borràs coneixia per tradició o si es tractava de fórmules que ell mateix inventava i experimentava. Fins a cert punt podria semblar un contrasentit que un home que té aconduïtats (i per tant, paga) un bon nombre de professionals de la salut, com metges, apotecaris, cirurgians²² i manescals, al capdavant es refiï de receptes casolanes. O és que potser n'havia après algunes d'aquells professionals? Observació?, afició?, superstició? No ho sabem pas. Sí que hem constatat que a vegades hi ha una coincidència més o menys estreta amb les receptes corresponents del *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril* de Miquel Agustí. En tot cas, ens ha cridat especialment l'atenció el fet que en diverses ocasions Borràs faci servir expressions com «i sobretot mirar d'alegrar-se, que és lo millor», o «lo vi a on serà cuita [la borrajá] lleva tota tristesa», cosa que ens podria estar indicant que ell mateix podria tenir una certa propensió a la malenconia. Més enllà

²¹ A saber: pel mal de mare (1); pel mal de melsa dels bous (2); de les cures de la gent (3); per la hidropesia i per fer tornar els cabells negres (3-4); per confortar els nervis romputs (4-5); per confortar el ventrell (5); per fer tornar la respiració al nas (5); per matar els cucs dels xics (5); pels bonys que es fan al coll (6); per guarir una plaga nova (7); pel mal d'orella (7); per la rajor d'ulls (7); per netejar els ulls (7); per curar taques de la pell, guarir nafres i curar les vísceres (7-8); per curar llúpies (8); pel mal d'ulls (8); per curar febres intermitents (*empretinents*) (10); per curar ronya (10, 11-12); perquè els cucs no facin malbé el gra (131); perquè a les faves no hi hagi males herbes (131); per curar bonys i llagues del coll (219).

²² Sempre convé precisar que el terme *cirurgia* en aquella època tenia un significat molt diferent del que li donem avui. Aleshores un cirurgià era, de fet, un barber, però amb coneixements, habilitats i instrumental que feia servir per a guarir pústules, abscessos, fractures, nafres i fins i tot per a arrancar queixals.

de les pures conjectures, el receptari de can Borràs té un interès indubtable i creixent en una societat com la nostra, on cada dia prenen més volada les anomenades teràpies naturals i medicines alternatives.

Criteris de transcripció del manuscrit

El text del manuscrit que editem es conserva a l'Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal, però malauradament només en un exemplar fotocopiats, i no n'hem pogut localitzar l'original. Això ha dificultat en alguns passatges el treball de transcripció perquè no sempre les fotocòpies són de fàcil lectura, sobretot les primeres pàgines i alguns marges. Havent hagut d'acceptar aquestes limitacions, hem procurat fer una transcripció al més completa possible.

La lletra és principalment de finals del XVIII, corresponent a Antoni Borràs. A partir d'un determinat moment el succeeix el seu fill Josep Borrell.

Són en blanc les pàgines: 14, 38, 44, 46, 48, 50, 58, 60, 62, 70, 72, 76, 78, 80, 84, 88, 90, 92, 94, 98, 100, 103, 106, 108, 111, (118), 120, 122, 124, 134, 140, 144, 146, 148, 150, 152, 154, 157, 159, 166, 176, 195, 200, 208, 216, 218. Les pàgines 53, 155 i 193 són indesxifrables o sense interès.

Com que l'edició literal del text del manuscrit comportava una quantitat excessiva de notes a propòsit de la lectura o la interpretació que calia donar a les grafies de l'autor, hem optat per presentar-lo en grafia moderna, però respectant tots els altres trets lingüístics de l'original, de manera que permeti una lectura seguida i sense entrebancs, amb aclariments principalment de contingut. Els textos escrits entre claudàtors i en cursiva són afegits dels curadors, amb voluntat de fer el text més entenedor, mentre que els mots entre claudàtors i en lletra rodona corresponen a interpretacions més o menys ben fonamentades de passatges problemàtics del manuscrit.

En la nostra transcripció, hem seguit essencialment els criteris adoptats per a la publicació de textos dels segles XVI a XIX pel Corpus Biblicum Catalanicum²³ (que en la seva major part coincideixen amb els de la col·lecció «Textos clàssics de l'Edat moderna» de l'editorial ViteHa, tots dos deguts prin-

²³ «Criteris d'edició», pp. CIII-CVII, en *Lo Nou Testament*, traducció de Josep Melcior PRAT (Corpus Biblicum Catalanicum 38), Barcelona: Associació Bíblica de Catalunya - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008. N'hi ha una versió més detallada a les pàgines web del Corpus Biblicum Catalanicum (<www.abcat.org/cbcats>).

cipalment a Albert Rossich).²⁴ Puntuem, separem i apostrofem d'acord amb l'ús actual i n'hem regularitzat el vocalisme àton (eliminant les confusions entre *a* i *e*, *o* i *u*), l'ús de *b* i *v*, de la *h*, de les *-r* mudes (*posar*, *rebre* i *prendre*²⁵ en comptes de *posà*, *rèbrer* i *pèndrer*), els grups finals *-lt*, *-mp*, *-nt*, les distincions entre *quan* i *quant* i *tan* i *tant* (inexistents en la llengua parlada de l'autor). En canvi, respectem, perquè els considerem significatius en alguna mesura, tots els altres aspectes de l'original: les geminacions *mm*²⁶ i *nn*, la distinció entre *l* i *H* (sempre que transcrivim *H* és perquè hi havia *ll* al manuscrit), els grups *mpt* i *nt* (*comtar* esdevé *comptar*, perquè ambdues grafies representen la mateixa pronunciació, però conservem *contar* 'comptar', *tentar* 'temptar' i *aumentar*), l'escriptura dels sons africats i fricatus (*mija* alterna amb *mitja*), la terminació *-isar* (actualment escrita *-itzar*). Mantenim i anotem els pocs indicis del ieisme propi de la comarca que traspuen en l'escriptura de Borràs (escriu *fulla*, *orella*, *ull*, *fonoll*, *mestall*, *rastell* 'rostell', *celló*, *vell*..., però també *vei* 'vell', *menudaies* 'menudalles', *seió* 'celló'...). Només en el cas dels sons [s] i [z] mirem de reproduir la pronunciació que suposem en cada cas, més enllà de la grafia concreta. Conservem *ab* 'amb' però transcrivim *ahont* per *a on*. Accentuem el castellanisme *pués*, tot i ser monosíl·lab, per motius diacrítics (*pués* ≠ *pu-es*).

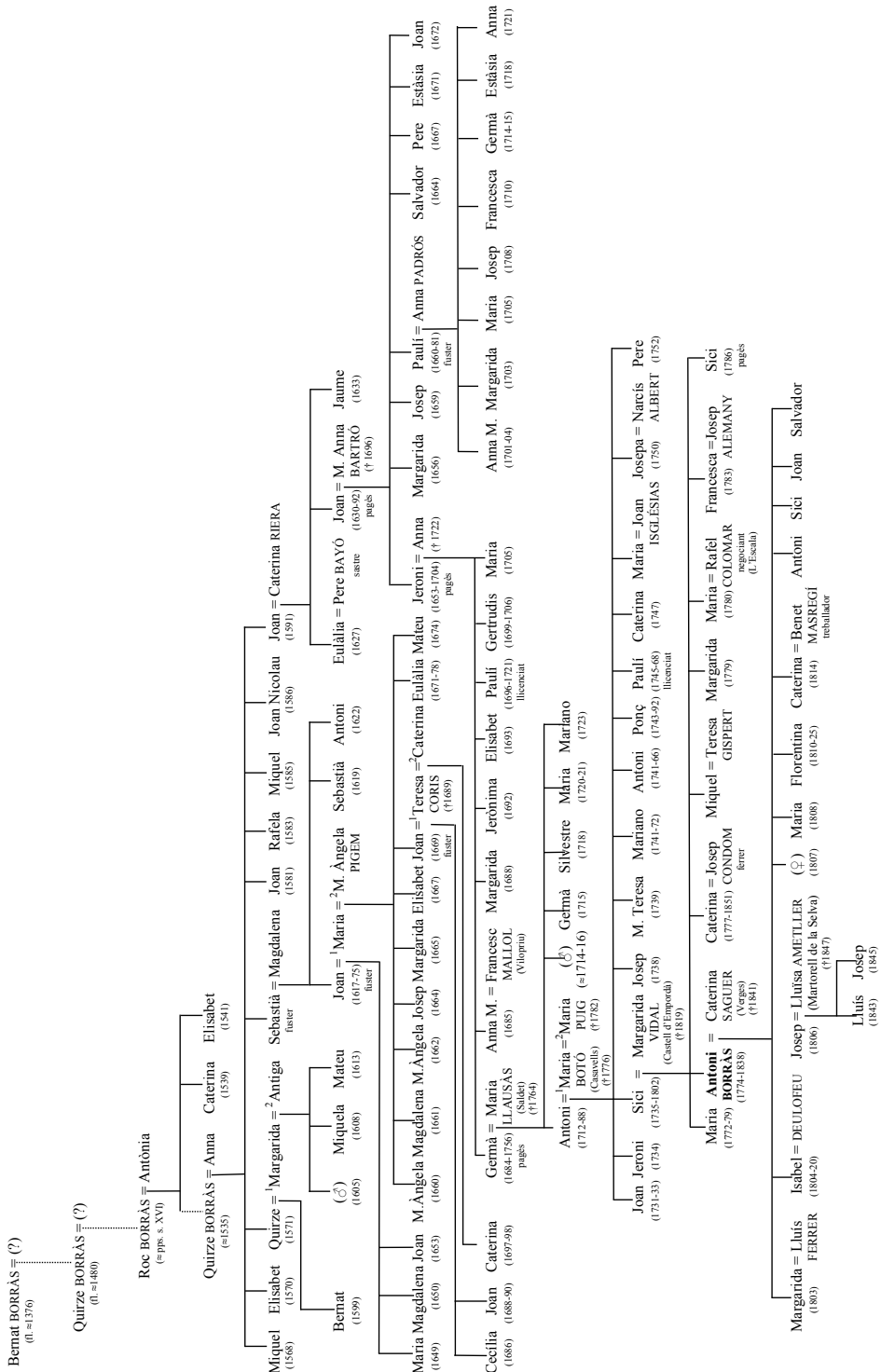
A l'hora de cloure aquesta breu introducció ens queda tan sols insistir en l'enorme interès que té el dietari, tant per als habitants d'Ultramort en particular com per als estudiosos de la llengua, la cultura i la història en general. Quan Antoni Borràs va escriure el seu dietari pensava únicament en els seus descendents, en els que l'havien de succeir en l'administració del mas. Poc es podia imaginar que, de fet, estava transmetent un retrat del seu món a les generacions futures i que un parell de segles més tard el seu dietari seria estampat en lletres d'impremta.

²⁴ Albert ROSSICH, «Criteris d'edició», en Albert ROSSICH i Pep VALSALOBRE, *Poesia catalana del Barroc: Antologia*, ViteHa, Belcaire d'Empordà, 2006, pp. 25-36.

²⁵ En originals prefabrians no rossellonesos gairebé sempre hi ha escrit *pendre* (i per tant *pendré*, *compendre*, etc), sense la erra etimològica actual.

²⁶ Amb l'excepció de *setmana*, perquè considerem que aquesta grafia ja equival fonèticament a les formes *semmana*, *sebmana* i *sepmana* que apareixen al manuscrit.

ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMÍLIA BORRÀS D'ULTRAMORT (s. XVI-XIX)

MEMÒRIES DE CAN BORRÀS D'ULTRAMORT

[Receptes casolanes]

[p. 1] [...] Remei per mal de mare²⁷

Prendran un manadet de l'herba cordonet,²⁸ altre manadet de menta romana,²⁹ altre manadet de menta catalana³⁰ i altre manadet de brutònica,³¹ altre manadet de nepta³² i taronja, après altre manadet de falguerina³³ [...],³⁴ altre manadet de ruda, tres o quatre clavells, fulla de [...] fina, quatre o cinc grans de [...], un poc de safrà, tres o quatre fulles d'àloe, nou noscada,³⁵ un poc d'isop.³⁶ Posat ab³⁷ vi blanc³⁸ bo per espai de quaranta-vuit hores [a sol i sere]na. I después ne beuran antes d'anar al llit, un got o més segons la naturalesa; i al matí un altre got, antes de llevar-se. I tardar alomenos una hora a menjar. I sobretot mirar d'alegrar-se, que és lo millor.

[p. 2] [Mal de melsa]

Per mal de melsa dels bous, que donen senyal quan lo comencen a tenir. Principalment els bous donen senyal que tremolen i vénen botits, ab los pèls del defallido³⁹ eriçats i les ferides los donen de darrere al davant. Immediatament caçaran⁴⁰ arrels

²⁷ *mal de mare*: histèria (la *mare* és la matriu, l'úter).

²⁸ *herba cordonet*: «nom que a l'Empordà i a la comarca d'Olot es dona a dues espècies del gènere *Santolina*» (DCVB, sense documentació).

²⁹ *menta romana*: també dita menta de Santa Maria (*Tanacetum balsamita*), de flors tubuloses i propietats analgèsiques (DCVB).

³⁰ *menta catalana*: expressió que no figura a DCVB i que possiblement es refereix a una varietat de la menta pebrera (*Mentha × piperita*), d'efectes analgèsics.

³¹ *brutònica*: o *betònica*, planta de la família de les labiades.

³² *nepta*: planta labiada de l'espècie *Nepeta cataria*, de fulles peciolades.

³³ *falguerina*: falzia o falzilla (*Adiantum capillus-Veneris*, dita també falguerola o capil·lera).

³⁴ Una taca al marge dret impedeix de llegir les primeres paraules de sis ratlles successives del manuscrit i també afecta els marges dret i esquerre, respectivament, de les dues pàgines següents.

³⁵ *nou noscada*: variant de *nou moscada* (per influència de la *n* de *nou*).

³⁶ *isop*: planta labiada.

³⁷ *ab*: 'amb'. És la forma usual d'aquesta preposició en la llengua escrita fins a principis del s. XX; es pronunciava *ab*, *ap*, *amb* o *am*, segons l'època, la comarca i el primer so del mot al qual precedia.

³⁸ *blanc*: en el manuscrit, [blanc]h.

³⁹ *el defallido*: el malalt (cast.), és a dir, el bou que pateix aquest mal de melsa.

⁴⁰ *caçaran*: el verb *caçar* és usat a les comarques més septentrionals del català central amb el valor de 'cercar allò que no se sap exactament on es troba (per oposició a allò que ja es té prèviament localitzat)': *Anar a caçar bolets, a caçar espàrrecs, La vaig trobar caçant una agulla que li havia caigut per terra.*

d'espinalcals,⁴¹ arrels d'arígenic⁴² i caps de brots d'aquelles altres herbes que diuen fuells.⁴³ Ho faran bullir ab aigua fins que disminuesca una tercera part. I després, feta refredar, donaran de [...] hores una sitra⁴⁴ per cada bou i [...] i gens de beure, i curarà. Barrejaran [...] magna⁴⁵ ab la dita beguda. Lo mateix o millor serà l'herba melsa,⁴⁶ bullida fins a disminuir la tercera part, donant-ne una sitra per cada bou; i si és ovella, una xicra.⁴⁷

[p. 3] **Nota de les cures de la gent**⁴⁸

Les fulles tendres de borrajes i flors serveixen per lo menjar de l'enciam,⁴⁹ sembrant-se en lo mes d'agost i de setembre, per hivern i [...] primavera d'abril. Poden-se trasplantar en tot temps. La sua sement se cull mig madura,⁵⁰ per lo que falta après fora de la fulla. La borraja porta alegria a la persona qui sovint l'usa.⁵¹

Lo brou a on hauran rebullit la borraja neteja lo cos. La rael⁵² de la borraja cuita i la sua sement,⁵³ fins disminuesca fins a la tercera part ab vi, és molt bo per les febres terçanes. Lo vi a on serà cuita lleva tota tristesa.

Lo suc de la borraja, de porros i de julivert, mesclat ab vi i ab oli d'ametlles dolces, és un supremo remei per fer venir⁵⁴ a les dones parides la segona cosa, que es diu lo llit.⁵⁵

⁴¹ *espinalcals*: card panical.

⁴² *arígenic*: aritja o arítjol («Liana ... espinosa, ... de flors blanques molt petites ... i fruit en baia negra o vermella, molt característica de la terra baixa mediterrània (*Smilax aspera*)», *DIEC2*).

⁴³ *fuells*: planta de la familia de les compostes (sense documentació al *DCVB*).

⁴⁴ *sitra*: nom de diversos recipients per a líquids.

⁴⁵ *magna*: «substància gomosa i sacarina que flueix de certes plantes, especialment d'una varietat de freixe, i que s'empra en medicina com a purgant suau» (*DCVB*).

⁴⁶ *herba melsa*: «herba emprada casolanament com a remei contra el mal de melsa, *Scolopendrium officinale*» (*DCVB*).

⁴⁷ *xicra*: tassa petita.

⁴⁸ Hem comprovat que el text d'aquesta recepta i el d'altres d'entre les successives prové del *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril* de Miquel AGUSTÍ (Barcelona 1617; edició facsímil: Alta Fulla, Barcelona, 1988), amb l'ajuda del qual hem reconstruït alguns passatges de difícil lectura que ofería el nostre manuscrit a les receptes en què ho indiquem. AGUSTÍ, fol. 30r-30v.

⁴⁹ *enciam*: amanida (i no pas 'lletuga').

⁵⁰ *madura*: corregim *maduras*.

⁵¹ *qui sovint l'usa*: qui en pren sovint.

⁵² *rael*: arrel.

⁵³ *sement*: llavor.

⁵⁴ *fa venir*: «afluir un humor del cos a l'òrgan per on s'expulsa. "La rayll [rel] ... fa a la fembra venir de sa flor"» (*DCVB*).

⁵⁵ *llit*: placenta (*DCVB*). AGUSTÍ, 30r.

Remei per hidropesia i per fer tornar los cabells negres i per confortar lo ventrell⁵⁶

[p. 4] Als horts se planta lo donzell tant per les sues olors quant per la molta utilitat de salut. Lo donzell, entre moltes virtuts sues, que són infinides i admirables, conforta principalment lo ventrell, i ab ell se'n fa vi, que se diu vi de donzell. La decocció de les rael⁵⁷ de gram⁵⁸ ab los caps de brots del donzell cura de l'astiguesa.⁵⁹ La conserva del[s] caps dels brots del donzell, feta d'una lliura de donzell i de tres lliures de sucre, guareix la hidropesia vella, usant-ne sovint. Les fulles de donzell posades a la cendra i mesclades ab unguent rosat fa[n] tornar los cabells negres.

Remei per confortar los nervis romputs i dèbils i per tremolor i per incitar l'apetit a menjar, i netejar lo ventrell⁶⁰

[p. 5] La sàlvia té una singular virtut: que conforta los nervis romputs i dèbils. Per esta ocasió⁶¹ se'n fa vi de sàlvia per a dar beure als que tenen dit mal.

També se fa una fomentació⁶² ab decocció de sàlvia per lo tremolor de les mans i d'altres membres.

Per a incitar l'apetit i netejar lo ventrell ple de males humors convé usar sovint de la sàlvia en l'olla i en altres menjars que fareu.

Remei per confortar el ventrell i per fer tornar la re[s]piració del nas i per curar dels cucs⁶³

La menta picada i posada per empastra conforta lo ventrell. La menta val molt: tenint-ne al nas, fa tornar la respiració a aquell⁶⁴ qui l'ha perdut; le[s] fulles seques i posades en pols i begudes ab vi blanc mate[n] los cucs dels xics.

[p. 6] Remei per als bonys que se fan en lo coll

Que no són rebentats: emplasta de [—rona]⁶⁵ mesclat ab mercuri. I per als que són rebentats: la pedra infernal⁶⁶ i emplasta de cicuta.

⁵⁶ Coincideix amb AGUSTÍ, 30v. Possible canvi de mà en l'escriptura.

⁵⁷ *raels*: arrels.

⁵⁸ *gram*: agram.

⁵⁹ *astiguesa*: aspror, gust àstic (sense documentació al DCVB).

⁶⁰ AGUSTÍ, 30v.

⁶¹ *ocasió*: motiu.

⁶² *fomentació*: foment (un *foment* és una «aplicació de medicaments a la part externa del cos, per a fins resolutius o analgèsics», DCVB).

⁶³ AGUSTÍ, 31r.

⁶⁴ *a aquell*: en el manuscrit, *aquell*, que interpretem com *a 'quell* [ə: 'kɛʎ].

⁶⁵ Mot que no podem desxifrar.

⁶⁶ *pedra infernal*: nom popular amb què es coneixia el nitrat d'argent.

Remei per curar ronya

Posareu una quarta d'oli, segons la gent, ab una gresala;⁶⁷ i ab aquell oli fareu coure ben cuit un manat de fulles i brots de baladre, altre manat de fulles i brots de matipoll,⁶⁸ altre manat de fulla i brots de lleteresa,⁶⁹ altre manat de l'herba peluda⁷⁰ i altre manat de brots de llenrisca.⁷¹ I quan dites herbes seran ben cuites, se trauran de l'oli; i posareu en dit oli una cullerada de greix o sagí i altra bona cullerada o bola com al punt de cera nova, i mig⁷² puny de sal prima. I tornareu fer bullir l'olla fins s[ia desfeta] la cera i greix, anant-ho remenant ab una cullera de fusta; i quedarà com enguent⁷³ moll. De dit enguent s'untaran totes les juntures del[s] braços, cuixes i peus i els nusos dels dits i tota l'espina, des de la nou del coll fins a la creuera;⁷⁴ i s'untaran dos o tres nits. No tenen de mudar-se la camisa de⁷⁵ nou dies, guardant-se de mullar. I curaran, ajudant Déu.⁷⁶

[p. 7] Per guarir una plaga⁷⁷ nova⁷⁸

Prendre menta verda, de la gran i petita, cosòlida⁷⁹ ab un poc de sal, picat tot plegat, posant-ho sobre la nafra. És bo també destil·lar⁸⁰ dins la nafra suc d'una ceba⁸¹ que és estada portada novament en França, que se diu pe[—]. I teniu⁸² per cert que dins tres dies serà soldada.⁸³

⁶⁷ *gresala*: greala 'plat gran i profund'.

⁶⁸ *matipoll*: matapoll, planta dafnàcia, arbust de troncs drets (DCVB situa la variant *matipoll* a Llofriu).

⁶⁹ *lleteresa*: planta euforbiàcia.

⁷⁰ *herba peluda*: planta ranunculàcia.

⁷¹ *llenrisca*: llentiscle.

⁷² *mig*: en el manuscrit, *mit* (per *mitg*).

⁷³ *enguent*: variant dialectal d'*ungüent* (DCVB només enregistra a les Balears aquesta pronunciació, però és la que recordem a Girona en la nostra infància).

⁷⁴ *creuera*: segons els curadors del recull de dites creades *ad hoc* per Caterina Albert amb la intenció d'afavorir la conservació de paraules que ella considerava, al principi del segle XX, que corrien perill de caure en desús (VÍCTOR CATALÀ, *Quincalla*, Edicions 62, Barcelona, 2005), la *creuera* és la pelvis (p. 28) o la «part inferior de l'espina» (p. 84). Sentit no recollit en el DCVB.

⁷⁵ *de nou dies*: durant nou dies.

⁷⁶ La darrera línia de la recepta apareix desordenada a l'original perquè l'autor va forçar l'aprofitament de l'espai disponible.

⁷⁷ *plaga*: nafra, úlcera.

⁷⁸ AGUSTÍ, 34r.

⁷⁹ *cosòlida*: és la *consòlida*, nom culte de la consolda major, planta de la família de les borraginàcies.

⁸⁰ *destil·lar*: «deixar caure gota per gota».

⁸¹ *ceba*: segurament en el sentit genèric de 'bulb'.

⁸² *teniu*: tingueu.

⁸³ *soldada*: tancada, segellada (la plaga).

[Recepta per al mal d'orella. Per a la rojor dels ulls]

Lo greix d'oca mesclat ab suc de ceba, destil·lat a l'orella, aquieta la dolor i ne trau l'aigua.⁸⁴

[...] les violes boscanes [...] picades. Lo suc que n'eixirà, colat primer és excel·lent per la rojor dels ulls.⁸⁵

Així mateix, se destil·laran los petits brots i cimetes⁸⁶ del fonoll collit abans que no tinga flor. La qual aigua és molt bona per netejar los ulls, i los conforta i los dóna millor vista.⁸⁷

L'oli d'ous. Preneu rovells d'ous cuits en aigua, alguns trenta, i fregau-los entre les mans llargament. Aprés torrau-los en una paella estanyada, ab petit foc, movent-los i remenant-los sovint ab una cullera de fusta fins a tant⁸⁸ vinguen⁸⁹ rosa.⁹⁰

[p. 8] [Recepta per llevar taques a la pell]

Aprés, premeu-los ab lo revés de la cullera, i n'eixirà oli ab abundància. Lo tal oli és excel·lent per llevar les taques de la pell, per guarir les crostes, per fer renàixer los pèls i per curar les úlceres infistulades i malignes.⁹¹

Francisco Borràs, d'Ultramar.⁹²

Remei per curar llúpies⁹³

S'anirà en un atpotecari, demanarà vedell⁹⁴ disolut⁹⁵ ab vinagre fort, i se farà com emplasta. I dita emplasta se posarà sobre de la llúpia per temps de mig any, anant-se aixupant dita emplasta⁹⁶ ab vinagre; i mudar-la dos vegades la setmana. I curarà, al favor de Déu.

⁸⁴ AGUSTÍ, 157r.

⁸⁵ AGUSTÍ, 132v, però no coincideixen gaire.

⁸⁶ *cimetes*: diminutiu de *cima* 'ramet, branqueta'.

⁸⁷ AGUSTÍ, 132v, però no coincideixen gaire.

⁸⁸ *fins a tant*: fins que.

⁸⁹ *vinguen*: esdevinguin, es tornin.

⁹⁰ AGUSTÍ, 114v. En el text d'Agustí diu *rossos* en comptes de *rosa*.

⁹¹ AGUSTÍ, 114v.

⁹² Antigament es distingia entre entre els noms *Francesc* (F. d'Assís) i *Francisco* (els altres sants de nom Francesc).

⁹³ *llúpia*: «bony produït per un tumor indolent, generalment a la cara o en el cap» (DCVB).

⁹⁴ *vedell*: ? (*vedell* «planta escrofularàcia de les espècies *Antirrhinum maius* i *Antirrhinum latifolium*, més conegudes amb el nom vulgar de *conillets*», DCVB).

⁹⁵ *disolut*: dissolt (per castellanisme?).

⁹⁶ *emplasta*: en el manuscrit, *emp'asta* (amb *ela* afegida a l'interlineat).

Remei per curar mal d'ulls

Se pren una [...]jeta d'aigua de font, se pica una porció de ruda, se tira en aquella aigua. Estarà tres dies. Después se trau la ruda, i ab aquella aigua se barreja tanta aigua de vid[...]o com d'aquella, i se tira per cada got d'aigua trenta gotes d'aiguarent. I d'esta aigua se cola ab tres do[...]s de paper i se posa, tre[s] vegades al dia, ab un drap amorós sobre los ulls.

[p. 9] **Nota de tots los últims recibos⁹⁷ de pensions de censals [que] pagarà Antoni Borràs, pagès d'Ultramort, començant l'any 1802; i s'encontraran a l'últim full d'aquest llibre⁹⁸**

Més, a tants de juliol⁹⁹ de l'any 1802, jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, acabí de pagar l'adot¹⁰⁰ a Josep Condom, ferrer i cunyat meu, per los drets de l'legítima¹⁰¹ de Caterina Borràs i Condom, muller sua (del dit Condom) i germana mia (de dit Antoni Borràs). I això consta en casa del senyor Pere Ros, notari de la Bisbal.

Més, a tants de maig de l'any 1802, férem los capitols matrimonials, jo, Antoni Borràs i Vidal, del poble d'Ultramort, amb Caterina Saguer i Romaguera, ma muller, filla l'legítima i natural del magnífic¹⁰² Agustí Saguer i Romaguera, de la vila de Verges. I me prometen sos pares catorze-centes¹⁰³ lliures de dret de l'legítima, ço és, ab set pagues de dos-centes lliures cada any; i comença la primera a tants de maig del dit any 1802. Això consta en la notaria de Verges, en casa del senyor Francisco Prats, notari.

[p. 10]¹⁰⁴ **Remei per curar febres empretinentes¹⁰⁵**

Primerament prendran un porró de vi ben bo i picaran mitja dotzena d'ametlles amargantes, una esclava de llimona ben esminussada,¹⁰⁶ i junt ho posaran ab un ansat. Ho faran ben bullir fins a disminuir o rebaixar dos travessos de dit l'ansat. Después se colarà lo vi. I ne prendran nou dies seguits quan se coneixeran l'e[s]carrifança¹⁰⁷ de la febre.¹⁰⁸ Al primer dia, una escudella o got, lo que la naturalesa pugua suportar;

⁹⁷ *recibos*: rebuts (cast.).

⁹⁸ Al darrer full de la (foto)còpia que nosaltres tenim no hi ha això que s'anuncia.

⁹⁹ *juliol*: en el manuscrit, *abril*, ratllat i substituït per *juliol* a l'interlineat.

¹⁰⁰ *adot*: dot.

¹⁰¹ *llegítima*: legítima.

¹⁰² *magnífic*: tractament que rebien notaris...

¹⁰³ *catorze-centes*: és a dir, mil quatre-centes.

¹⁰⁴ Tot el contingut de la p. 10 és una interpolació enmig de les anotacions sobre el patrimoni, aprofitant un revers de full que originalment havia quedat en blanc.

¹⁰⁵ *empretinentes*: enteneu *intermitents* (*empretinentes* 'impertinents' és probablement una confusió amb *intermitents*).

¹⁰⁶ *esminussada*: esmicolada (variant de *desmenussar*).

¹⁰⁷ *escarrifansa*: variant d'*esgarrifança*.

¹⁰⁸ *febre*: en el manuscrit, *febra*.

i cadaldia¹⁰⁹ dia aniran disminuint¹¹⁰ una mica menos, fins a nou dies. I curaran del tot, ajudant Déu.

Altres remeis per curar ronya

Posareu sis unces de greix de tocino ab una cassola i lo fareu fondre. I quan serà fos, hi tirareu tres unces d'aigüesforts¹¹¹ i una unça i mitja [d']argent viu,¹¹² però l'aiguafort i l'argent viu los fareu fondre a dintre d'una ampolla. I quan serà fos l'argent viu, tirareu tot ab¹¹³ lo greix i aireu¹¹⁴ remenant-ho fins esser ben barrejat. I serà fet lo remei.

[p. 11] Nota de l'última cabrevació¹¹⁵ [que] férem jo, Antoni Borràs, ab al camarer¹¹⁶ de Sant Pere de Roda, lo dia 20 abril de l'any 1803, en la notaria de Rupjà

Nota de lo que succeí a Ultramort¹¹⁷ i Parlavà ab lo pago¹¹⁸ dels soldats¹¹⁹

Fou que Ultramort ho posaren a raó de catastro, i los de Parlavà no volien pagar per les terres que tenen al terme. I vingué un ordre del senyor governador, que, si no pagaven luego,¹²⁰ fossen executats.¹²¹ I ho foren lo dia dos de maig de l'any 1805, com consta en la cúria¹²² de Rupjà.

Altres remeis per curar ronya

Prendreu quatre unces de greix de tocino, dos unces de trementina, i ho fareu fondre ab un ansat o cassola. I quan serà mig fred mig calent, se tirarà un paper¹²³ de

¹⁰⁹ *cadaldia*: cada dia (vulgarisme, segons DCVB).

¹¹⁰ *disminuint*: diluint.

¹¹¹ *aigüesforts*: aiguafort («àcid nítric dissolt en un poc d'aigua», DCVB).

¹¹² *argent viu*: mercuri.

¹¹³ *ab*: en (per confusió entre *amb* i *en*, pronunciat [əm]).

¹¹⁴ *aireu*: variant d'*ireu*.

¹¹⁵ *cabrevació*: posar en capbreu («inventari o apuntament d'un reconeixement de drets, especialment emfitèutics, per evitar prescripcions» DCVB).

¹¹⁶ *camarer*: cambrer (càrrec eclesiàstic).

¹¹⁷ *a Ultramort*: en el manuscrit, *altramort*.

¹¹⁸ *pago*: pagament.

¹¹⁹ *soldats*: soldades (no és a DCVB).

¹²⁰ *luego*: al moment, sense dilació.

¹²¹ *executats*: cal entendre *executar* en el sentit que el deute fos cobrat per força, per via d'embarquement, no pas que se'ls matés.

¹²² *cúria*: cort de justícia, tribunal.

¹²³ *paper*: «dosi d'una preparació medicinal en pols, continguda en un paper petit» (DCVB).

povros¹²⁴ de metzines¹²⁵ anomenats¹²⁶ I tindreu dos rovells d'ous ab¹²⁷ [p. 12] un plat, deixatats ab lo suc de dos llimones, i los tirareu dins de l'ansat o cassola ab lo demés, i ho remenareu fins esser ben barrejat. I serà fet lo remei.

[p. 13] **Nota de lo que jo, Antoni Borràs, bestrauré o deixaré a mon sogre**

Lo dia de les honres¹²⁸ de mon pare, li deixí quaranta-i-cinc lliures, dic 45 £,¹²⁹ moneda barcelonesa.

Més, lo dia primer de setembre de l'any 1803 li deixí setanta-i-cinc lliures, a la Bisbal, per pagar els braus, dic 75 £, moneda barcelonesa. Pagat. [A.R.]¹³⁰

[p. 15] **Nota de lo que mon sogre me bestraurà a mi**

Primo, me té bestret cinc bótes de vi, les tres bótes a preu de vuit pessetes la bóta i les altres dos bótes a preu de deu pessetes la bóta; que al tot¹³¹ són 16 £ 10 s.¹³²

Més, me té bestret mitja bóta d'oli, a preu de 24 £ la bóta; que són, la mitja bóta 12 £.

Més, me té bestreta una bóta d'oli, a preu de 31 £ 10 s. Pagat.

Més, tabé¹³³ me té bestretes dos-centes lliures per la primera paga del dot.

Més, me té donades cent lliures més.

Més,¹³⁴ totes les pagues [*que*] me té entregades mon [p. 16] sogre de l'adot¹³⁵ alcanen unes deu-centes dos lliures, i són a bon compte de l'adot de Caterina, sa filla; i les restants les puc cobrar quan jo vulga, perquè ja ha¹³⁶ vençut l'última paga. Faç¹³⁷ lo present en Ultramort, lo dia 15 de novembre de 1808. Pagat tot, i cabals. [...] jo, Antoni Borràs, li he [...].

¹²⁴ *povros*: vulgarisme per *polvos* (ni *povros* ni *pobrus* figuren en el DCVB). Més avall trobarem *polvra* per *pólvora*.

¹²⁵ *metzines*: aquí, 'medecines'.

¹²⁶ Espai deixat en blanc per a quan en recordés el nom.

¹²⁷ *ab*: en.

¹²⁸ *honres*: honres fúnebres, funerals.

¹²⁹ £: símbol que adoptem per a indicar *lliures*.

¹³⁰ A partir d'ara, aquestes sigles signifiquen que en el manuscrit el text de l'anotació anterior apareix ratllada, indicant que el deute havia estat liquidat.

¹³¹ *al tot*: en total.

¹³² *s*: símbol per *sous* («moneda antiga que valia la vuitena part de la lliura», DCVB).

¹³³ *tabé*: també.

¹³⁴ Aquest paràgraf apareix escrit amb un altre tipus de lletra, més antic, com si fos afegit posteriorment.

¹³⁵ *adot*: dot (forma originada en *una dot* interpretat com *un adot*, DCVB).

¹³⁶ *ja ha*: en el manuscrit, *ja* (que interpretem com [ʒa:]).

¹³⁷ *faç*: faig.

[p. 17] [Acte d'atermenació]

Aquest és l'acte d'atermenació que se feren l'Ajuntament d'Ultramort i l'Ajuntament de Foixà, ab mando del senyor bisbe de Gerona i del senyor baró de Foixà, des de lo camp d'en Morga de detràs de la Mota hasta trobar el riu Ter, línia recta de migdia a tramuntana.¹³⁸

«En el patacolo¹³⁹ del discreto¹⁴⁰ Benito Nató,¹⁴¹ notario real y público del castillo de Rupíá, bajo fecha de veinte y ocho febrero de mil sietecientos treinta y cuatro, por la fe¹⁴² del discreto Paulino Valls y Martí, así bien¹⁴³ notario real del propio Rupíá, y en nombre del antedicho discreto Benito Nató, su asosiado, por parte del honorable baile¹⁴⁴ y regidores del lugar de Ultramort; y por parte de Buenaventura Llenas, menor de dies [sic], escriviente jurado doméstico,¹⁴⁵ substituto en nombre del discreto Buenaventura Llenas, menor de dies, también notario real del propio Rupíá, por parte del honorable baile y regidores del castillo y baronía de Foixà, *simul stipulantes*¹⁴⁶ y ellos testigos, requirieron dichos señores bailes y regidores a los antedichos notarios [p. 18] formalisar escriptura de las cosas siguientes, que en lengua muderna¹⁴⁷ dice así: «En¹⁴⁸ substituí¹⁴⁹ de notaries, continue¹⁵⁰ i lleve¹⁵¹ acte, i a vosaltres féu¹⁵² testimoni, com en atenció que los dits il·lustríssim i reverendíssim senyor bisbe de Gerona i lo noble don Vicente Domingo de Foixà i de Boixadors, tenint les jurisdiccions de ses

¹³⁸ *línia recta de migdia a tramuntana*: en línia recta de sud a nord.

¹³⁹ *patacolo*: vulgarisme per *protocolo* 'escriptura notarial' (possible creuament entre el cast. *protocolo* i el cat. *patracol*).

¹⁴⁰ *discreto*: el tractament de *discret* es donava a preveres, notaris, procuradors, cirurgians, apotecaris...

¹⁴¹ *Nató*: els Nató són una coneguda nissaga de notaris de Rupíá.

¹⁴² *fe*: testimoni notarial.

¹⁴³ *así bien*: també, igualment.

¹⁴⁴ *baile*: batlle ('oficial encarregat d'administrar justícia a una vila o ciutat').

¹⁴⁵ *doméstico*: substitut, aprenent d'escrivent (traducció literal del terme llatí *famulus* 'criat', que apareix sovint en els protocols notarians per 'servent, aprenent').

¹⁴⁶ *simul stipulantes*: expressió notarial amb què es manifesta l'acord entre els signants. El lèxic que Borràs utilitza en aquest passatge ens fa pensar sense cap mena de dubte que mentre el redacta té al davant una còpia de l'escriptura.

¹⁴⁷ *en lengua muderna*: el català és «llengua moderna» en relació amb el llatí en què devia estar escrit el protocol original.

¹⁴⁸ *en*: en tant que, com a.

¹⁴⁹ *substituí*: substitut (DCVB).

¹⁵⁰ *continue*: aquí té el sentit d'"anoto, relaciono'.

¹⁵¹ *lleve*: redacti un document (cfr. cast. *levantar acta*).

¹⁵² *féu*: error per *fau* 'faig'.

baronies confinants, i voler uns i altres tenir i posar en clar lo extens¹⁵³ de les jurisdiccions, per saber la forma i modo a on se poden estendre los ministres de justícia *ad nās res̄pe* baronies, perquè cada un pugà¹⁵⁴ obrar segons lo dret i llei de Déu i justícia, valent-se del[s] judicis que fan los mollons¹⁵⁵ que són plantats per l'índice¹⁵⁶ de dites respectives jurisdiccions (i atenent més avant que per los àlveos¹⁵⁷ i avingudes¹⁵⁸ del riu de Ter¹⁵⁹ s'han ocultats i roblerts¹⁶⁰ algun de dits mollons, dels quals de present se'n manifesta un que ab les vingudes de dit riu Ter i a la part de tramuntana de la timba¹⁶¹ i a la vora de l'aigua de dit riu, que tira línea recta de dita part de migdia dret a un altre molló que és fixo entre dos peces de terra), pròpies l'una del senyor don Joan de Batlle, l'altra de Joan Morga, pagès d'Ultramort, i [p. 19] segons les ruïnes que amenacen les vingudes de dit riu Ter, lo dit molló que es troba en dita timba i a la vora del corrent de l'aigua de dit riu, prudencialment se veu i se judica i quedaria sens dubte aniquilat, volent per ço,¹⁶² en lo millor modo que podem,¹⁶³ posar en clar dites jurisdiccions i los indicis de sos termes. Preceint,¹⁶⁴ emperò, a saber, los dits honorables Jerònim Majora, Germà Borràs i Joan Alemany i Mató, batlle i regidors de dit lloc d'Ultramort, i dits honorables Joan Pont i Pere Mas i Jaume Prats, batlle i regidors de dit castell i baronia de Foixà, com a tenint exprés mando i ordre de dit noble senyor don Vicente Domingo de Foixà, unànimes i concordcs han resolt i determinat actualment de fixar un molló o fita ab una pedra picada¹⁶⁵ en l'indici que ix fora sobre la terra (fixat ab pedra i calç, com és lo costum de fixar semblants mollons o fites), la qual dista del molló que és a la timba i vora de l'àlveo de dit riu Ter en la distància de trenta-nou canes i sis pams, canat ab cana tirant línea recta lo dit molló o fita, de la part de tramuntana al dit molló de dita timba, i de la part de migdia distant dit nou molló, fixat tirant línea recta [p. 20] al dit molló que es troba entre dites peces de terra de dits don Joan de Batlle i Joan Morga, en la distància de vuitanta canes canades ab cana. I per major justi-

¹⁵³ *lo extens*: l'extensió (no apostrofem *lo* perquè aquí es tracta d'un article neutre, no de l'article masculí singular).

¹⁵⁴ *puga*: puguí.

¹⁵⁵ *mollons*: fites d'atermenament.

¹⁵⁶ *per l'índice*: com a indicis, indicadors.

¹⁵⁷ *àlveos*: llits del riu (l'latinisme poc usual, segons DCVB).

¹⁵⁸ *avingudes*: crescudes, pujades del suposo.

¹⁵⁹ En aquest i en altres textos del segle XIX d'aquesta zona, el topònim Ter sovint porta preposició.

¹⁶⁰ *roblerts*: omplerts de terra i pedres.

¹⁶¹ *timba*: precipici.

¹⁶² *per ço*: per açò, per això.

¹⁶³ *podem*: per 'puguem'.

¹⁶⁴ *preceint*: precedint.

¹⁶⁵ *pedra picada*: gravada.

ficació i terme del lloc d'Ultramort, se declara ab les paraules, dient «Ultramort»; i ab la part d'atràs,¹⁶⁶ que farà per¹⁶⁷ la jurisdicció i terme de Foixà, se declara ab lletres esculpides en la mateixa pedra, dient «Foixà».

[p. 21] Nota treta del llibre Real de Catastro i recanació¹⁶⁸ de les peces de terra que jo, Antoni Borràs, tinc encatastradas,¹⁶⁹ lo dia trenta de juny de 1763, cada peça de terra per si.¹⁷⁰

Primera, número 10. Una peça de terra anomenada les Comes, conté en dos vessanes i tres quarts i un setzè. Afronta: a tramuntana amb Jaume Pedrer i ab la sacristia;¹⁷¹ a migdia, ab Germà Mató; a sol ixent, ab Joan Pagès; i a ponent, ab Sebastià Pigem.

Número 83. Altra peça de terra, anomenada les Mates. Conté en tres vessanes i tres quarts i un setzè. Afronta: a tramuntana¹⁷² ab Sebastià Pigem, vui¹⁷³ Garcés;¹⁷⁴ a migdia, ab la riera Nova mediant entre Pagès; a sol ixent, ab don Anton Batlle, vui Joan Serra; a ponent, ab Paulí Fel, vui Pedrer.

Número 88. Altra peça de terra, anomenada també Mates. Conté en tres vessanes. Afronta: a tramuntana ab Josep Pi; a migdia, [ab] Jaume Pedrer; a sol ixent, ab Francesc Font; a ponent, ab Joan Pagès.

Número 98. Altra peça de terra, anomenada Pla de [p. 22] Foixà, vui Clospont.

Conté en tres vessanes i mitja i tres setzens. Afronta: a tramuntana ab Jaume Pedrer; a migdia, ab la Riera Nova, vui Francisco Ametller; a sol ixent, ab lo camí que va en la vila de Verges; a ponent, ab Jaume Pedrer.

Número 111. Altra peça de terra, anomenada Agulló. Conté en una vessana i tres quarts. Afronta: a tramuntana ab lo traient¹⁷⁵ de l'estany; a migdia, *levante*¹⁷⁶ i ponent, ab lo camí.

Número 126. Altra peça de terra, anomenada Puig. Una vessana. Afronta: a tramuntana, migdia i ponent ab Paulí Fel; a sol ixent, ab lo camí que va al pla de Foixà.

Número 130. Altra peça de terra, anomenada Quadrís. Conté set vessanes i mitja i dos setzens. Afronta: a tramuntana ab Francesc Font; a migdia, ab don Narcís Batlle;

¹⁶⁶ *i ab la [part d'atr]às*: i en la part de darrere (de la pedra que fa de molló de separació). *Atràs*, en aquest sentit, no és castellanisme.

¹⁶⁷ *que farà per*: que mirarà cap a.

¹⁶⁸ *recanació*: l'acte de tornar a mesurar (de *recanar* 'tornar a canar'; el DCVB documenta aquest verb en una obra de Jacint Verdaguer, força més tardana).

¹⁶⁹ *encatastradas*: encadastrades.

¹⁷⁰ *per si*: separadament, independentment.

¹⁷¹ Amb alguna propietat adscrita a la sagristia.

¹⁷² *afronta a tramuntana*: en el manuscrit, *afronta tremontana*.

¹⁷³ *vui*: avui 'actualment'.

¹⁷⁴ *Garcés*: el final del mot no es llegeix a la fotocòpia (*Gars[-]*, que també podria dir *Garsó*, per exemple),

¹⁷⁵ *traient*: rec de conducció de l'aigua.

¹⁷⁶ Els castellanismes potser són lapsus perquè està traduïnt un document en castellà.

a sol ixent, ab lo camí que va a Verges; i a ponent, ab l'hereu d'Anton Ribes, de Foixà.

Número 137. Altra peça de terra, anomenada les [p. 23] Eixides. Conté en setze vessanes i tres quarts. Afronta: a tramuntana ab Joan Pagès i Paulí Fel; a *mediodía*, ab Joan Esteve, vui Sebastià Coll, Joan Perich i Paulí Mai; a sol ixent, ab lo camí real que va en la vila de Verges; i a ponent, ab Joan Perich i Josep Pi.

Número 151. Altra peça de terra, anomenada Estanys, vui Closa Vella. Conté en una vessana i tres quarts i dos setzens. Afronta: a tramuntana ab Aleix Comes, vui¹⁷⁷ Perich, de Sant Jordi; a migdia i ponent, ab lo camí de les Closes; i a sol ixent, ab lo traient de les Closes.

Número 168. Altra peça de terra, anomenada Estanys, vui los Aspres. Conté en set vessanes i sis setzens. Afronta: a tramuntana ab don Anton Batlle, vui Dalmau i Capità, tots dos de la Sala; a migdia i sol ixent, ab Josep Pi; i a ponent, ab lo mateix Borràs.

Número 171. Altra peça de terra, anomenada i situada en los mateixos Aspres. Conté [p. 24] en vuit vessanes i dos setzens. Afronta: a tramuntana *con* el doctor Geli, de la Sala, vui Joan Domènech; a migdia, ab Pere Lloses, vui dia ab Antoni Serra; i a sol ixent, ab Josep Pi; i a ponent, ab altra de mi mateix, Borràs, en la Sala.

Número 181. Altra peça de terra, anomenada Clots o Ribera, pròpia del mateix dalt dit Antoni Borràs. Conté en sis vessanes i vuit setzens. Afronta: a tramuntana *con el río* Ter; a migdia, ab Joan Pagès; a ponent, ab Josep Pi; i a sol ixent, ab Paulí Fel.

Número 201. Altra peça de terra, anomenada Sumfous, pròpia del mateix sobredit Antoni Borràs. Conté en vint-i-una vessana. Afronta: a tramuntana ab Paulí Fel, vui ab Francesc Pedrer; a migdia, ab Joan Oms, vui Paulí Mai; a sol ixent, ab Jaume Padré; i a ponent, ab la riera Vella. Aquesta nota s'ha treta del llibre de catastro d'est poble, que se féu per comissió del govern l'any 1763. Antoni Borràs.

[p. 25] [Acte]

Acte que enfranqueix a tot lo bisbat de Gerona de tasques,¹⁷⁸ joves,¹⁷⁹ tragines,¹⁸⁰ herbatges¹⁸¹ i mals usos.¹⁸² I mana dit senyor Rei en lo mateix acte que si per ningun temps los habitants del bisbat de Gerona i sos terratinents eren molestats pel pago de

¹⁷⁷ *vui*: avui.

¹⁷⁸ *tasques*: *tasca* era la «prestació agrària que es pagava a més del delme i que solia consistir en l'onzena part dels fruits» (DCVB).

¹⁷⁹ *joves*: *jova* era l'«obligació feudal, imposada a un pagès, de llaurar la terra del senyor durant un dia amb un parell de mules o de bous» (DCVB). Corregim *joyas*, probable lapsus, tot i que la *y* és inequívoca i una mica més avall hi ha escrit també clarament *joias*; en canvi, en el paràgraf següent, de lletra diferent, hi diu *jovas*.

¹⁸⁰ *tragines*: feina de tragar coses en benefici del senyor feudal.

¹⁸¹ *herbatges*: «impost damunt el consum de l'herba dels prats» (DCVB).

mals usos: drets feudals abusius.

dites tasques, joves,¹⁸³ tragines, herbatges i altres mals usos per¹⁸⁴ barons, eclesiàstics o seculars, volia i manava que los tals habitants, en totes les viles i llocs, foren tinguts per francs com a fills del Palàcio Real, com més llargament se conté en dit acte, junt ab altes coses.

En lo sobre citat acte, que firmà lo senyor rei als síndics¹⁸⁵ del bisbat de Gerona, s'explica que allà a on diu *bouatges* s'entén joves, o juntes i tragines; allà a on diu *herbatges* s'entén que si el bestiar passava d'un terme a l'altre sens llicència,¹⁸⁶ hi hauria qüestions;¹⁸⁷ i allí a on diu *terratges* s'entén les tasques, pués ans¹⁸⁸ fou declarat en Barcelona i Perpinyà per diferents doctors llistes.

Lo llibre que s'expressa,¹⁸⁹ de les Vendes del rei don Pere, deu mirar-se des de l'any 1577 en avant, a foli 109.

[p. 26]

Lo detràs dit acte, si no m'enganyo, és en l'arxiu d'Arreglos tras dit, en Barcelona.

[p. 27]

L'acte de la rodaria¹⁹⁰ del terme de Foixà consta en poder del canonge Guillem Llop, notari de Gerona, que té les escriptures de Joan Silvestre, notari. I en el dia,¹⁹¹ té lo manual lo notari Gifre de Gerona, i fou fet als 13 gener de 1378.

[p. 28] **[Anotacions fetes en diferents dates, sobre control del personal al seu servei]**

Lo dia 3 de maig de l'any 1802 comença l'any la pastora, que se diu Anna, que és d'en Feliu, de Jafre; i guanya de soldada 5 £ i camisa.

Més, ha caigut malalta la dita pastora, que estigué vuit dies sens poder treballar ni guardar.

Més, ha tornat caure malalta, que ha estat nou dies sens poder treballar.

Més, ha estat tres dies més.

Vui, dia vint-i-dos maig de l'any 1803, havem passats comptes ab dita pastora; i havem quedat iguals.¹⁹²

¹⁸³ *joves*: en el manuscrit, *joias*.

¹⁸⁴ *per*: corregim *de per*.

¹⁸⁵ *síndic*: «encarregat dels interessos i gestions administratives d'una corporació o comunitat» (DCVB).

¹⁸⁶ *llicència*: llicència.

¹⁸⁷ *qüestions*: conflictes, disputes.

¹⁸⁸ *ans*: abans (és a dir, en una ocasió o ocasions anteriors).

¹⁸⁹ *que s'expressa*: que s'esmenta.

¹⁹⁰ *rodaria*: per *rodalia* (no és a DCVB).

¹⁹¹ *en el dia*: actualment, en el dia d'avui.

¹⁹² *iguals*: en paus, sense deutes.

Més, ara la tinc apactada¹⁹³ per lligar,¹⁹⁴ a preu de nou pessetes.
Més, que hem passats comptes; i hem quedat iguals.

[p. 29]¹⁹⁵

Lo dia primer d'agost de l'any 1802 comença l'any Josep Roig, de Foixà; i guanya per soldada 14 £ i camisa.

Més, li deixo fer dos cóps de fesols.

Jo, Antoni Borràs, tinc pagat a Josep Roig tres pessetes i mitja per comprar-se una faixa i una barretina	1 £.
Més, li tinc entregat dos cóps de fesols, a deu sous el cóp	1 £.
Més, li tinc entregat per comprar-se unes calces	1 £ 17 s.
Més, li tinc entregat per comprar-se unes sabates cinc pessetes, que és	1 £ 17 s.
Per anar a fira a Torroella ¹⁹⁶	7 £ 10 s.
Per la butlla	7 s.
.....	13 £ 18 s.

Passats comptes del primer any, ab Josep Roig, en presència d'en Tixer; i hem quedat cabals¹⁹⁷ 14 £.

Més, ara l'he tornat llogar, i per causa d'haver estat desganat,¹⁹⁸ començarà l'any Josep Roig lo dia quatre d'agost de l'any 1803. I guanya de soldada 17 £ i camisa, i li tinc de deixar fer dos cóps de fesols francs¹⁹⁹ i altres dos pagant mitges.

[p. 30]²⁰⁰

Li tinc entregat, jo, Antoni Borràs, a Josep Roig, boer,²⁰¹ per pagar los soldats, en presència d'en Tixer 6 £.

Passats comptes: jo, Antoni Borràs, ab Josep Roig, que se n'ha anat, i hem quedat cabals.

¹⁹³ *apactada*: pactada (*apactar* no és a *DCVB*).

¹⁹⁴ *per lligar*: com que és a final de maig i la sega devia ser a punt de començar, ben segur que el treball consistia a lligar garbes.

¹⁹⁵ Hi ha un senyal, del tipus dels *senyals* notariais, al capdamunt de la pàgina, i la paraula *malalt*. Les anotacions que fan referència als comptes han estat ratllades després, volent dir que havien estat liquidades.

¹⁹⁶ *Torroella*: observem que mai no reflecteix la pronúncia popular *Tarruella*.

¹⁹⁷ *quedat cabals*: quedar o estar al cabal, tenir pagat o cobrat el deute.

¹⁹⁸ *desganat*: aquí té el significat d'"indispost".

¹⁹⁹ *francs*: gratuïts.

²⁰⁰ L'anotació apareix ratllada, indicant que l'afer va ser oportunament liquidat.

²⁰¹ *boer*: home que treballa amb els bous (llaurant o fent tragines).

[p. 31]²⁰²

Vui, dia 24 agost de l'any 1802, comença l'any el mosso que se diu Pere Ullastres, fill de Casavells, i guanya de soldada 29 £. I li deixo fer dos còps de fesols. Jo, Antoni Borràs.²⁰³

Li tinc bestret, a dit mosso, dos còps de fesols, a preu de deu
sous el còp 1 £.
Més, li tinc bestret a dit mosso, per comprar-se roba 4 £ 10 s.
Més, lo dia que se n'anà malalt 4 £.
Més, per anar a fira a Gerona li vas²⁰⁴ donar 6 £.
Més, per anar a Barcelona 3 £ 18 s.
Més, per la butlla 7 s.
..... 20 £ 2 s.

Passats comptes ab Pere Ullastres, en presència d'en Tixer i d'en Felis,²⁰⁵ i hem quedat cabals. Dades per los 17 desembre. 9 £

Més, ara l'he tornat llogar, a Pere Ullastres, i per causa d'haver estat desganat i d'haver treballat algun poc per ell, començarà l'any lo dia primer de setembre de l'any 1803. I guanya de soldada 30 £ i camisa, i li tinc de deixar sembrar quatre còps de gra de cànem. Lo dia 9 de setembre ha caigut malalt dit Pere.

Més, lo dia 22 de [...]

Més, per anar a Barcelona nou dies.

[p. 32]

Més, li tinc bestret a dit Pere una dobla de deu pessetes,
que són 3 £ 15 s
Més, per anar a veure la sua mare.
Més, [...] i per enterrar-la, dos dies i mig.
Més, per [...] migdia.
Més, li tinc bestret [...].
Més, li tinc bestret a dit Pere dos duros en or, que són 3 £ 19 s 10 d.²⁰⁶
Més, per pagar els músics 7 s 6 d.
Més, per unes espartenyas, li tinc donat a dit Pere 15 s.
Més, per pagar els músics 7 s 6 d.
Més, per als músics 7 s 6 d.

²⁰² Al marge superior apareix un altre senyal de tipus notarial, indicant que les anotacions que segueixen es refereixen a una altra persona, empleada per Antoni Borràs.

²⁰³ Una línia separa el text de la introducció de les anotacions que vénen a continuació.

²⁰⁴ *vas*: a partir d'ara, enteneu sempre *vas* com 'vaig'.

²⁰⁵ *Felis*: pronunciació (freqüent) de *Fèlix* (DCVB).

²⁰⁶ *d*: símbol per *diner* («moneda catalana de valor variable, generalment la dotzena part d'un sou», DCVB).

Més, per roba 7 £ 10 s.
 17 £ 9 s 7 d.

Més, passats comptes ab dit Pere lo dia 22 de octubre de l'any 1804, en presència de Francesc Palol. Li vas donar 12 £ 10 s 5 d,²⁰⁷ i havem quedat cabals. [A.R.]

[p. 33]²⁰⁸ **Compte de lo que bestrauré jo, Antoni Borràs, a Vicenç Carreter**

Primo, li tinc pagat tres butlles per l'any 1802 1 £ 1 s.
 Més, li tinc pagades quatre pessetes, que les vingué a buscar a casa un dilluns per anar a Torroella 1 £ 10 s.
 Més, li tinc bestret un taló²⁰⁹ i mossal²¹⁰ d'arada, ja escalabornat.²¹¹
 Més, li tinc bestret tres oms [que] m'ha comprats a preu 12 £.
 Més, li tinc traginat los oms 15 s.

Lo diumenge de Carnestoltes de l'any 1803, havem passats comptes, jo, Antoni Borràs, ab Vicenç Carreter, i m'ha quedat a deure un taló d'arada escalabornat.

Més, una junta²¹² de tragar pedra 15 s.

Més, un mossal.²¹³

Més, les butlles de l'any 1803 1 £ 9 s.

Lo dia 2 deembre de l'any 1804, passats comptes. I havem quedat cabals.

[p. 34]

Li tinc bestretes dos juntes de llaurar a dit Vicenç 1 £ 2 s 6 d.
 Més, una junta de tragar fusta 15 s.
 Més, li tinc bestret dos duros en or, que són 3 £ 19 s 8 d.
 Més, dos juntes de²¹⁴ llaurar-li la Falguera 1 £ 10 s.
 Més, li tinc bestret set oms, que pugen 25 £.
 32 £ 7 s 2 d.
 Butlles. 1 £ 9 s.
 33 £ 16 s 2 d.

Passats comptes lo dia 2 febrer. I havem quedat cabals l'any 1807.

²⁰⁷ Aquesta quantitat, sumada a les 17 £ 9 s 7 d que consten més amunt, dona 30 lliures, per tant una lliura més del que havien estipulat com a soldada del mosso.

²⁰⁸ Senyal de referir-se a un altre empleat.

²⁰⁹ taló: cep o part posterior de l'arada.

²¹⁰ mossal: arada mossa, arada de ferro.

²¹¹ escalabornat: que ja li ha donat forma.

²¹² junta: treball de portar pedres fet per un parell d'animals.

²¹³ mossal: ala o orellons de l'arada mossa.

²¹⁴ de: en el manuscrit, *de de*.

[p. 35]²¹⁵ **Compte de lo que bestrauré jo, Antoni Borràs, a Felis Condom.**

Primo, li tinc bestret quatre juntes 2 £ 5 s.
Més, li tinc bestret la meitat de la truja i la meitat del matador²¹⁶ . 13 £ 1 s.
Més, quatre juntes de tragar garbes i faves 3 £.
Més, el jornal de l'estudiant, del batre – £.

Vui, dia 8 octubre de l'any 1803, havem passats comptes, jo, Antoni Borràs i Josep Condom,²¹⁷ i havem quedat iguals.

Compte de lo que bestrauré jo, Antoni Borràs, a Josep Condom, lo dia 29 octubre.

Un cóp d'ordi 3 s.
Més, dos juntes de sembrar 1 £ 2 s.
Més, tres butlles 1 £ 1 s.
Més, dos juntes de tragar garbes 1 £ 1 s.
Més, altra junta de tragar el sèguel²¹⁸ 1 s.
Més, una mesura de vi [...] 1 s.
Més, una junta de tragar fems 15 s.
..... 9 s.
..... 5 £ 18 s 1 d.

Vui, dia 16 de setembre de l'any 1804, havem passats comptes, jo, Antoni Borràs, i Josep Condom; i havem quedat cabals.

[p. 37]

Nota de la permuta que férem, jo, Antoni Borràs, ab Josep Tixador i Maria Lluïsa Tixador i Mató, pubilla dels béns de Mató, [d']aquella peça de terra de dos vessanes, poc més o menos, anomenada camp Hortal, que afronta: a sol ixent, ab els Quadrís; a migdia, ab don Josep de Valle; a ponent, ab el trient;²¹⁹ i a tramuntana, ab la closa d'en Pagès. I jo, Antoni Borràs, li doní dos vessanes, també poc més o menos, a les Comes, que afronta: a sol ixent, part ab en Pagès i part ab lo mateix Tixador; a migdia, ab lo mateix Tixador; a tramuntana, ab lo mateix Borràs; i a ponent, part ab en Pagès i part ab Damià Baió, de la Sala. Encarregant-se dit Tixador [d']una lliura de cera que tots anys fa de cens dit camp Hortal. Això consta en casa del notari Ros de la Bisbal, regint la notaria del Castell d'Empordà, lo dia set de gener de l'any 1803.

²¹⁵ Amb senyal de referir-se a una altra persona.

²¹⁶ Aquí es refereix a l'home que té per ofici matar porcs o ovelles.

²¹⁷ Abans havia escrit que el tracte era amb Felis (Fèlix) Condom.

²¹⁸ *sèguel*: sègol (variant dialectal, DCVB).

²¹⁹ *trient*: variant de *traient* 'rec o conducció d'aigua'.

[p. 39]

Lo dia cinc de juny de l'any 1803 he llogat l'eugasser, que és d'en Serra, del cementiri d'Ultramort, i li dono de soldada sis lliures, dic 6 £.

Tinc entregat a son pare vuit pessetes, que són [...] 3 £.

Passats contes, havem quedat cabals. [A.R.]

Lo dia 29 d'ago[s]t de l'any 1804 comença l'any l'eugasser, que és d'en Serra del cementiri, i guanya de soldada 9 £, dic nou lliures, l'any. Li tinc comprada una barretina 11 s 3 d.

Cabals, ab dit eugasser.

Lo dia 30 agost de 1805 l'he tornat llogar per boer.²²⁰ I guanya de soldada 15 £ i camisa cada any, o bé, en lloc de camisa, una lliura.

Ha estat set dies fora pel mal d'un gra.

[p. 40]

Més, ha estat quatre dies i mig fora²²¹ pel mal del currutaca.²²² Passats comptes ab son pare, i havem quedat cabals.

Més, ara l'he tornat llogar, a dit Tonet,²²³ i per causa d'haver estat desganat comença l'any lo dia 12 setembre de l'any 1806. I guanya de soldada 22 £ per tot l'any. Li tinc entregades a son pare, per pagar los soldats i un poc de roba, 10 £ 17 s 9 d.

Passats comptes, i som cabals.

[p. 41]²²⁴

Lo dia quatre de juny de l'any 1803 he llogada la porcaterra, que és germana de la pubilla Gisperta i Perich d'Ultramort. I li dono per soldada quatre lliures deu sous i camisa, i una lliura de llana i un parell d'esclops, dic 4 £ 10 s.

Més, ha tingut mal ab un dit, que ha estat tres [dies] sens poder treballar.

Més, ha caigut malalta, que ha estat cinc setmanes fora.

Cabals. [A.R.]

Nota de lo que li bestrauré jo, Antoni Borràs, a dita porcaterra

Li tinc be[s]tret per una butlla —.²²⁵

Passats comptes ab la porcaterra, i havem quedat cabals.

²²⁰ *boer*: boer o eugasser devien ser el mateix ofici (llaurar, tragar...), canviant només els animals.

²²¹ *fora*: en el sentit de 'fora de la feina, convalescent'.

²²² *currutaca*: diarrea (eufemisme, castellà).

²²³ Fins ara no ens havia pas dit que l'eugasser-boer es digués Tonet.

²²⁴ Encapçalament amb senyal de referir-se a una altra persona.

²²⁵ Espai deixat en blanc.

Més,²²⁶ ara l'he tornada llogar per pastora. Per causa d'haver estat desganada,²²⁷ comença l'any lo dia vuit de juliol de l'any 1804. [p. 42] I guanya de soldada 6 £ i camisa, i totes les menudaies,²²⁸ lo gipó²²⁹ de bordets²³⁰ ab mànegues d'estamenya,²³¹ caputxa, mocador, davantal, sabates i mitxes.²³² [A.R.]

Nota de lo que bestrauré a dita pastora

Li tinc bestret les sabates 1 £ – s 6 d.
 Li tinc bestret el davantal 1 £ 5 s.
 No²³³ li tinc bestret la caputxa
 Li tinc bestret al gipó 1 £ 17 s 6 d.
 Li tinc bestret la soldada, en presència dels bracers 6 £ – s.

[p. 43]

Lo dia 22 de juliol de l'any 1803, havem passat comptes, jo, Antoni Borràs, ab el s[...] de Monells i ab la sua dona com a ma[...] pròpia de la pastora. I havem quedat iguals dels tres anys que estava llogada,²³⁴ en presència d'en Tixer i d'en Felis.

Mes, ara l'he tornada llogar, i guanya de soldada cada any 4 £ 10 s i camisa.

Li tinc bestret, per adobar-se unes sabates – £ ? s.

Li tinc bestret, per una butlla – £ 7 s.

Més, se n'ha anat la pastora lo dia cinc de juny de l'any 1804. I havem passats comptes ab la sua mare i son padastre.²³⁵ I havem quedat cabals.

[p. 45]

Lo dia 28 desembre de l'any 1803 comença l'any el boer, que és de Francisco Martorell, de Verges; i guanya de soldada 15 £ l'any.

[...]

²²⁶ Aquesta anotació, tot i que és a ratlla tirada, apareix separada de l'anterior per una línia divisòria, indicant que és independent.

²²⁷ *desganada*: com ja hem dit, 'malalta'.

²²⁸ *menudaies*: menudalles

²²⁹ *gipó*: peça de vestir, amb mànegues, ajustada.

²³⁰ *bordets*: roba de mala qualitat.

²³¹ *estamenya*: tipus de teixit de llana.

²³² *mitxes*: mitges.

²³³ La negació inicial ha estat afegida posteriorment, com ho demostra el fet que aquesta partícula es troba fora de l'arreglrament del paràgraf.

²³⁴ Pel sou que rep, el temps que està llogada i el pagament en robes i aixovar, sembla clar que la pastora s'havia posat a treballar per poder-se casar.

²³⁵ *padastre*: padastre.

Més, ha pres mal dit boer, que ha estat 11 dies sens poder treballar.²³⁶

Nota de lo que bestrauré a dit boer, jo, Antoni Borràs.

Una butlla 7 s 5 d.

Més, per comprar-se roba, vuit pessetes, que són 3 £.

Més, per un frubiol²³⁷ 3 s.

Més, tinc entregat a son pare 4 £ 10 s.

Lo dia 13 de gener de l'any 1805 havem passats comptes, i havem quedat cabals. [A.R.]

[p. 47]²³⁸

Lo dia dos de juliol de l'any 1804 comença l'any l'eugasser, que és d'en Trombis, de Verges. I guanya de soldada 7 £ 10 s, tot l'any. Cabals. [A.R.]

[p. 49] Lo dia [sic]

Lo dia nou de juliol de l'any 1804 comença l'any la porcaterra, que és —²³⁹ de Verges, i guanya de soldada 4 £ 10 s i camisa, entre tot l'any.

Li tinc donat cinc pessetes a la sua mare i uns esclops. Li tinc bestretes 7 pessetes.

Se n'ha anat lo dia 21 de febrer, i hem quedat cabals.

[p. 51]²⁴⁰ Nota de lo que jo, Antoni Borràs, bestrauré a Josep Condom des del dia 16 de setembre de l'any 1804 en avant.

Tinc bestret dos juntes de tragar raïms ab el carriot²⁴¹ i una ab la carreta, que són 1 £ 17 s 6 d.

Més, quatre juntes de sembrar-li el camp, que són 2 £ 5 s.

Més, dos juntes de sembrar-li el pla de Foixà 1 £ 2 s 6 d.

Més, una junta de tragar fems 15 s.

Més, tinc pagat per al recurs dels soldats 3 £ 5 s.

Per pagar l'agutzil 7 £ 4 s.

Per l'ofici que passàrem a Gerona ab Joan Serra, batlle²⁴² 15 s.

Per lo que tinc pagat de massa per lo pago dels soldats 4 £ 16 s.

Per l'ofici que passàrem al senyor Governador contra del requeriment 8 £ 5 s.

²³⁶ Les anotacions de Borràs són molt precises amb el que avui anomenariem «absentisme laboral», per justificat que sigui.

²³⁷ *frubiol*: una de les moltes variants del mot *flabiol*.

²³⁸ Encapçalament amb senyal de referir-se a una altra persona.

²³⁹ Espai deixat en blanc.

²⁴⁰ Encapçalament amb senyal de referir-se a una altra persona. [A.R.]

²⁴¹ *carriot*: carro de trabuc.

²⁴² Tot i que en el manuscrit hi ha *Johan Cerra Batlla*, interpretem que el nom és Joan Serra, i batlle és el càrrec.

[p. 52]

Més, tinc pagat per al primer recurs dels de la Bisbal i gasto del portador	6 £ 15 s.
Més, tinc pagat per al segon recurs dels de la Bisbal i gasto del portador	9 £ 15 s.
Més, per al dinar del portador i grana del matxo	15 s.
Més, per la còpia del dictamen i providè[n]cia	11 s 3 d.
Per quatre cóps de blat de moro	15 s.
Per una junta de tragar garbes	15 s.
Per quatre juntes de llaurar el camp de la vinya	2 £ 5 s.
Més, per mitja vessana de goret ²⁴³ de cànem	15 £.
Més, dos juntes de sembrar-li el camp Juià de mill	1 £ 10 s.
Més, per sis lliures de pa blanc	10 s 8 d.
Més, una junta i mitja de tragar les garbes dels Estanys	1 £ 2 s 6 d.
Una junta de tragar les garbes de la vinya i dels Agüells	15 s.
Per mitja lliura de polvre ²⁴⁴	7 s 6 d. [A.R.] ²⁴⁵

[p. 53]

Lo dia set de desembre de l'any 1805 comença el mes Josep Esquerrà,²⁴⁶ de Colomers, i guanya de soldada vuit pessetes cada mes; i el juny, juliol i agost guanya deu pessetes per cada mes.

Li tinc donades tres dobles de deu pessetes, en presència del seu germà, lo dia de Pasqüetes²⁴⁷ del present any 1805, que són

11 £ [5 s].	
Tinc pagat per lo mes de desembre, per la guarda de mar ²⁴⁸	3 s.
Tinc pagat per lo mes de gener, per la guarda de mar	3 s.
Tinc pagat per lo mes de febrer, per la guarda de mar	5 s. ²⁴⁹
Tinc pagat per lo mes de març, per la guarda de mar	3 s.
Tinc pagat per lo mes d'abril, per la guarda de mar	3 s.

[p. 54]

Tinc pagat per lo mes de maig, per la guarda de mar	1 s 10 d.
---	-----------

²⁴³ *goret*: guaret, terra inculca, no apta per a conrear. Però sorprèn l'important valor econòmic d'aquesta partida (potser li dóna un altre sentit?).

²⁴⁴ *polvra*: pólvora (DCVB).

²⁴⁵ Aquesta darrera ratlla és escrita al marge esquerre en sentit vertical descendent.

²⁴⁶ Aquesta vegada hi falta el senyal que indica que tracta d'una altra persona.

²⁴⁷ *Pasqüetes*: el primer diumenge posterior al diumenge de Resurrecció.

²⁴⁸ *guarda de mar*: suposem que s'encarregava de mantenir vigilada la costa, de la qual Ultramort dista pocs quilòmetres.

²⁴⁹ Dos sous més que pel mateix concepte els altres mesos.

Tinc pagat per lo mes de juny, per la guarda de mar 1 s 2 d.
Cabals.

[p. 55]

Lo dia catorze de gener de l'any 1805, comença l'any Josep Martorell, de Verges. I guanya de soldada 22 £ l'any i camisa, i li tinc de fer dos cóps de gra de cànem. Passats comptes, i som cabals.

Lo dia 27 de maig de 1805, comença l'any la criada, que se diu Paula, que és filla de Josepa Forastera, i guanya de soldada 11 £, [més] totes les menudaies, ço és, camisa, gipó, davantal, sabates, mitges, esclops, caputxa i mocador.

Ha estat tres dies desganada, més un dia de collir raïms pel seu germà.

Més, li tinc donades dos pessetes per dos misses per son pare 15 s.

Més, li tinc donades tres pessetes per unes sabates, que són 1 £ 2 s.

[p. 56]

Més, li tinc bestret el davantal

Més, li tinc bestret per anar a fira a la Bisbal quatre pessetes,

que són 1 £ 10 s.

Més, li tinc bestret dos cóps de fesols 15 s.

Més, li tinc bestret el gipó de barragà²⁵⁰ 3 £ 11 s 3 d.

Més, li tinc bestret el mocador 7 s 6 d.

Més, per un gipó d'alanquins²⁵¹ junt ab anforro,²⁵²

seda i esparts 2 £ 11 s 3 d.

Més, li tinc bestret per unes sabates 1 £ 2 s 6 d.

Més, per una cinta per un ret 10 s 6 d.

Més, per anar a fira a Torroella, li tinc bestretes setze pessetes,

que són 6 £.

Més, ara s'ha tornat llogar, ab los mateixos pactes. Per haver faltat alguns dies, comença l'any lo darrer de maig de 1806.

Més, li tinc bestret a dita Paula tres pessetes per unes sabates,

que són 1 £ 2 s 6 d.

Més, li tinc bestretes a dita Paula, en presència d'en Pere,

vint-i-cinc pessetes i mitja per²⁵³ pagar a Nató,²⁵⁴ que són 9 £ 11 s 3 d.

²⁵⁰ *barragà*: tela de llana impermeable.

²⁵¹ *alanquins*: «roba de cotó de bona qualitat, amb lligat de plana i amb l'ordit i trama tenyits de color groguenc» (DCVB).

²⁵² *anforro*: folre (variant de *forro* no enregistrada).

²⁵³ *per*: en el manuscrit, *per per*.

²⁵⁴ Possiblement trobaríem a Rupjà, d'on era la família de notaris Nató, els capítols matrimonials d'aquesta Paula, que devia estar treballant per casar-se.

[p. 57]

Lo dia 5 de juny de l'any 1805, comença l'any la porcaterra, que se diu Maria, que és d'en Blanch, de Verges. I guanya de soldada 7 £ 10 s, sabates, davantal i camisa.

Li tinc pagada la soldada a dita porcaterra, en presència de n'Aleix i d'en Tonet.

[p. 59]

Lo dia 9 de juny de l'any 1805, comença l'any l'eugasser, que és d'en²⁵⁵ Tixador, del Pedró, i guanya de soldada 12 £ i camisa per tot l'any.

Tinc bestret a dit Tixador 11 pams de roba, a 10 s 8 d el pam,

que són 5 £ 17 s 4 d.

Passats comptes lo dia 10 de juny de l'any 1806 ab son pare, i havem quedat cabals.

Ara s'ha tornat llogar, ab los matexos pactes. I comença també l'any lo dia 9 de juny de 1806.

Li tinc entregades 12 pessetes, que són 4 £ 10 s.

Passats comptes ab son pare, i havem quedat cabals.

[p. 61]

Vui, dia 29 juliol de l'any 1805, comença l'any Aleix Comes. I guanya de soldada. 22 £ 10 s i camisa.

Ha estat dit Aleix un dia i mig malalt. Passats comptes ab son pare, i havem quedat cabals.

[p. 63]²⁵⁶

Lo dia 9 de juliol, comença l'any la pastora, que és germana de la pubilla Gispera d'Ultramort. I guanya de soldada 8 £ i camisa, i totes les menudaies.

Li tinc bestretes tres pessetes per unes sabates, que són 1 £ 2 s 6 d.

Més, li tinc bestret el davantal 15 s.

Més, li tinc bestret el mocador 7 s 6 d.

Més, li tinc pagat el gipó i²⁵⁷ 1 £ 17 s 6 d.

Més, li tinc pagada la soldada a la sua germana i la sua mare, i havem quedat cabals 8 £.

Ha estat dita pastora 8 dies malalta del mal del currutaco.

Més, li tinc bestreta la butlla de l'any 1806.

[p. 64]

Més, ara l'he tornada llogar pel mateix preu. I per causa d'haver estat malalta comença l'any lo dia 17 de juliol de l'any 1806.

²⁵⁵ *d'en*: en el manuscrit, *de den*.

²⁵⁶ Encapçalament amb senyal de referir-se a una altra persona.

²⁵⁷ *i*: a continuació no hi ha cap paraula ni tampoc espai en blanc.

Li tinc bestret a dita pastora la butlla de l'any 1806 i de l'any 1807 i un vint-i-dos²⁵⁸ per la de carn, que són 16 s 4 d.
 Més, ha estat 8 dies fora pel mal de currutaco.
 Més, ha estat 8 dies fora perquè s'havia espatllada.²⁵⁹
 Li tinc bestret a dita Rosa²⁶⁰ tres pessetes per unes sabates 1 £ 2 s 6 d.
 Més, una lliura de llana.
 Més, li tinc bestret a dita criada la caputxa 1 £ 10 s.
 Més, li tinc bestret el gipó de barragà
 Més, per pagar el sastre 11 s 3 d.
 Cabals, passats comptes.

[p. 65]

Més, ara s'ha tornat llogar dita Rosa. Per causa d'haver estat malalta, comença l'any lo dia 26 de juliol de 1807. I guanya de soldada 10 £ i totes les menudaies.
 Ha estat dita Rosa malalta, que ha estat sis setmanes²⁶¹ menos un dia fora.
 Li tinc bestret a dita Rosa tres pessetes per unes sabates, que són 1 £ 2 s.
 (~~Més, li tinc pagada la soldada del~~) M'era errat.
 Més, ara s'ha tornat quedar, ab los mateixos pactes.
 Més, li tinc comprat un gipó de vellut verd en descàrrec²⁶² del que guanya, ab lo pacte que ella s'havia de pagar l'anforro,²⁶³ i dit anforro jo l'he pagat, que m'ha costat quatre pessetes, que van per la caputxa de l'any 1807 1 £ 10 s.
 Més, li tinc entregades altres quatre pessetes i mitja, que van en descàrrec de la caputxa i esclops de l'any 1808.

[p. 66]²⁶⁴

Més, li tinc pagades les sabates de l'any 1808.
 Més, li tinc donada una pesseta que m'ha demanada per tornar-la a la Caterina, que l'hi havia dixada 7 s 6 d.
 Més, li tinc bestretes tres pessetes i mitja per unes sabates. Són . 1 £ 6 s 3 d.
 Més, li tinc comprat un davantal de cànem i llana, fi, que m'ha dit que lo que me costaria de més aniria en descàrrec d'alguna altra cosa; i m'ha costat, veta i davantal, 1 £ 6 s 2 d.

²⁵⁸ *un vint-i-dos*: «moneda antiga de plata que valia 22 quartos» (DCVB).

²⁵⁹ *espatllada*: afecció imprecisa que es considerava causada per una mala posició de l'estèrnum.

²⁶⁰ *Rosa*: fins ara no ens havia pas dit que la pastora es digués Rosa, només sabíem que era germana de la pubilla Gisperta.

²⁶¹ *setmanes*: considerem que tant *tm* com *pm*, *bm* i *mm* representen la pronunciació *mm*.

²⁶² *en descàrrec*: en compensació, en contrapartida...

²⁶³ *anforro*: folre (variant de *forro*).

²⁶⁴ Aquesta pàgina no apareix ratllada. ¿No es van liquidar els comptes o simplement es va descuidar d'apuntar-ne el pagament?

Més, li tinc donats tres duros de plata per pagar la caixa al fuster de Parlavà.

Són 5 £ 12 s 6 d.

Més, li tinc donat un duro de plata, que me demana per anar en la Bisbal,

..... 1 £ 17 s 6 d.

Més, li tinc comprat els esclops de l'any 1810.

Més, li tinc comprat el davantal, lo dia 4 febrer de l'any 1811.

Més, li tinc comprat un gipó de barragà, lo dia 15 d'abril de 1811, en Torroella; i a més del gipó li vas donar mitja pesseta per branilles.²⁶⁵

Més, li tinc donat a dita Rosa cinc pessetes per pagar les dones que li han cavat els fesols; són 1 £ 17 s 6 d. [S.R.]

[L'anotació referida a Rosa continua a mitja pàgina 67.]

[p. 67]²⁶⁶

Nota de lo que Joan Alemany, mon cunyat, me té bestret a mi, Antoni Borràs.

Primo, me té bestretes trenta teules.

Més, nou dotzenes de pomes, a quatre quartos la dotzena, que són 8 d.

Més, li dec una semal de calç. [A.R.]

[Continuació en les anotacions de la pàgina anterior, referents a Rosa]

Més, ha estat dita Rosa dos dies desganada en ma casa.

Més, li tinc entregades tres pessetes i mitja per unes sabates, lo dia 28 juliol de 1811; són 1 £ 6 s 3 d.

Més, lo dia 11 d'octubre de 1811, que menàrem tocinos en la Bisbal, vas entregar a dita Rosa nou lliures ab²⁶⁷ pessetes, i li vas comprar un parell de mitges d'estam a casa de Coia,²⁶⁸ i havem quedat cabals de totes les menudaies. Li he quedat a deure tres soldades de deu lliures cada una, que son inport són 30 £.

Més, de la soldada corrent, li tinc donades tres pessetes per pagar unes sabates.

Més, per la mitat d'un mocador brodat, quatre pessetas.

[p. 68]

Més, tinc bestret a la dita Rosa i son marit Joan Pedrer, mitja quartera de forment i veça, que era barreig fet per anar al molí, a raó de trenta-vuit pessetes la quartera.

²⁶⁵ *branilles*: peces llargueres, fortes i flexibles, que formen l'armadura d'un gipó (DCVB).

²⁶⁶ Les primeres sis línies, que fan referència a Joan Alemany, apareixen ratllades i separades de la resta del text d'aquesta pàgina per una línia horitzontal, a partir de la qual es reprenen les anotacions referents a Rosa, que són la continuació de les de la pàgina anterior i suposem que varen ser escrites posteriorment en els espais en blanc que havien quedat sense aprofitar

²⁶⁷ *ab*: en.

²⁶⁸ *Coia*: a les Gavarres encara existeix el mas de can Coia. És possible que una branca d'aquesta família tingués botiga a la Bisbal en aquell moment.

Són	7 £ 2 s 6 d.
<i>Més</i> , los hi tinc bestret un cortà ²⁶⁹ de forment bo i net [...] quatre pessetes la quartera. Són	4 £ 2 s 6 d.
<i>Més</i> , los hi tinc bestret dos quarteres de mestall ²⁷⁰ a trenta-vuit pessetes la quartera	28 £ 10 s.
<i>Més</i> , dec 16 jornals a son marit Joan Pedrer, a raó de cinc sous el jornal. Són [...]	
<i>Més</i> , li tinc entregat, el dia que tingué verbal ²⁷¹ ab Joan Lloses, dos duros en or, vells. Són	3 £ 19 s.
<i>Més</i> , li tinc bestret un cortà de veces, a raó de 4 s 6 d, el cóp són [...]	
<i>Més</i> , tinc entregat a dita Rosa, sa muller, quinze pessetes per comprar-se una mantellina. Són	5 £ 12 s 6 d.
<i>Més</i> , li tinc entregat a la dita Rosa, quan son marit anà a Mataró, quatre pessetes. Són	1 £ 10 s.
<i>Més</i> , li tinc entregats dos tocinos; a 19 pessetes per cada un, són trenta-i-vuit pessetes. Són	14 £ 5 s. ²⁷² [S.R.]

[p. 69]

Lo dia 31 de març de l'any 1806, comença l'any la porcaterra, que se diu Maria, filla d'en Creus, de Verges.²⁷³ I guanya de soldada 6 £ i totes les menudaies, entre tot l'any. Li tinc bestret el davantal

.....	15 s
-------	------

Més, li tinc bestretes dotze pessetes, que són per comprar-se unes faldilles

.....	4 £ 10 s
-------	----------

Passats comptes ab dita porcaterra, i havem quedat cabals. [A.R.]

[p. 71]

Lo dia 6 de juny de l'any 1806, que és l'endemà de Corpus, comença l'any Narcís Cases, àlies Esclopeter, i guanya de soldada 44 £ i camisa per tot l'any. Ara s'ha tornat llogar dit Narcís, i per causa d'haver estat desganat comença l'any lo dia 17 de juny de l'any 1807. I guanya de soldada 45 £ i camisa, per tot l'any. Li tinc bestretes o donades, a dit Narcís Cases, 45 £, dic quaranta-i-cinc lliures. Li tinc pagada la soldada, i som cabals. [A.R.]

²⁶⁹ *cortà*: quartà.

²⁷⁰ *mestall*: com en tants altres casos, aquí la grafia oculta la pronunciació de Borràs, que devia ser *mestai*.

²⁷¹ *verbal*: judici verbal.

²⁷² Coneixent l'equivalència 1 £ = 20 s i 1 s = 20 d, podem deduir que una pesseta són 7 s 6 d.

²⁷³ La família Creus, de Verges, ha estat (almenys durant el s. XX) una de les de millor posició econòmica. Seria interessant poder esbrinar si aquesta porcaterra en revela els orígens humils o, senzillament, si tot i ser membre d'una bona família, com que no era pubilla, s'havia de buscar la vida com podia.

[p. 73]²⁷⁴

Lo dia 15 de juny de l'any 1806 Pere Tixador, d'Ultramort, m'ha entregades 5 dobles de quatre²⁷⁵ i una mija²⁷⁶ de deu pessetes, que les hi guàrdia.²⁷⁷ I prometo tornar-les quan ell les vulga.

Més, lo dia 22 de juny del mateix any, m'ha entregat quaranta duros en or i una dobla de quatre. I també prometo tornar-les quan ell les vulga.

Li tinc entregat cinc duros²⁷⁸ en or a dit Pere, que me los ha demanats.

Més, per pagar a don Josep, deu duros en or.

Més, per anar a Gerona, 10 duros en or.

Més, per anar a fira a Torroella, 6 duros en or.

Més, per descàrrec dels duros d'or que li havia gastats quinze lliures.

Més, li tinc entregat a dit Pere per pagar el peroler, vint-i-vuit pessetes,
que són 10 £ 50 s.

Més, dotze pessetes per acabar de complir mitja dobla de quatre,
que són 4 £ 10 s. [A.R.]

[p. 74]

Més, per anar a Gerona a cercar un cosí, li tinc entregat a dit Pere una dobla de deu pessetes i un duro d'or.

Més, li tinc entregat a dit Pere una dobla de quatre i una de vint pessetes, per pagar la casa que ha comprat an en²⁷⁹ Vador. Són 37 £ 10 s.

Més, per comprar un tocino tinc entregat 22 £ 10 s.

Més, li tinc entregat quatre dobles de quatre i un duro d'or, que són 22 £, les quals fan el compte de dita partida. [A.R.]

[p. 75]

Vui, dia 17 agost de l'any 1806, havem passats comptes, jo, Antoni Borràs, ab Josep Condom; i havem quedat cabals.

Nota de lo que jo, Antoni Borràs, bestrauré a Josep Condom de dit dia en avant.

Primo, per dos juntes de tragarar pedra i una de llaurar al camp
de la vinya 2 £ 5 s.

Més, un cóp d'ordi 3 s.

Més, dos-centes i vint-i-cinc cols 16 s.

²⁷⁴ Aquí trobem una faceta nova d'en Borràs, la de dipositar de diners, com una mena de banquer.

²⁷⁵ *dobla de quatre*: «moneda d'or que valia una unça, o sia, vuitanta pessetes» (DCVB).

²⁷⁶ *i una mija*: en el manuscrit, y *mija una*.

²⁷⁷ *que les hi guàrdia*: perquè les hi guardi.

²⁷⁸ *cinc duros*: en el manuscrit, *dos sinch duros*.

²⁷⁹ *an en*: per 'a en' (*a(n) en*, amb una *n* que evita la contracció); en el manuscrit, *an an*.

Més, mitja vessana de goret de cànem i la part del canador 14 £ [?] s.
 Més, dos juntes de tragar garbes 1 £ 10 s.
 Més, tres butlles 1 £ [?] s.
 [SUMA TOTAL] 19 £ 19 s.
 Passats comptes, i havem quedat cabals. [A. R.]

[p. 77]

Lo dia 25 de febrer de l'any 1807, comença l'any l'eugasser, que és d'en Simon de Foixà. I guanya de soldada 7 £ 10 s, camisa i barretina, ent[r]e tot l'any.

Tinc entregades vuit pessetes a son pare per comprar-li roba, que són 3 £.

Més, tinc acabada de pagar la soldada a son pare, menos la camisa.

Té entregada la camisa.

Ara s'ha tornat llogar ab los mateixos pactes, sinó que en lloc de barretina guanya un parell de sabates.

Ha estat dit eugasser deu setmanes fora.

Més, ha estat dit eugasser 3 dies més malalt.

Pagada la soldada a son pare, i som cabals. [A.R.]

[p. 79]

Lo dia 24 de març de l'any 1807, comença l'any la porcaterra, que se diu Paula, filla de Joan Mateu, d'Ultramort. I guanya de soldada 6 £, camisa i totes les menudaies, entre tot l'any.

Li tinc bestret una lliura de llana.

Més, li tinc bestret el gipó i la caputxa.

Més, li tinc pagada la soldada a son pare. [A.R.]

[p. 81]

Lo dia 28 desembre de l'any 1806, comença l'any la pastora, que se diu Rosa, filla de Josepa Forastera. I guanya de soldada 8 £, i totes les menudaies.

Li tinc bestretes per les sabates 1 £ 2 s.

Per la butlla d'indulgències i la mitat de la de carn 9 s 1 d.

Més, una lliura de llana

Més, per el davantal 15 s.

Més, tinc entregades tres pessetes a la sua mare 1 £ 2 s.

Més, li tinc bestret el gipó 2 £ 16 s.

Més, li tinc bestret la caputxa 1 £ 10 s.

Més, tinc entregades a la sua mare 6 £.

Més, ara s'ha tornat quedar ab los mateixos pactes.

Més, li tinc bestretes tres pessetes per unes sabates.

A [Jil—?] tinc pagat el davantal 1 £ 12 s 6 d.

Pagada la soldada del segon any a la sua [mare]. [A.R.]

[p. 82]

Més, li tinc pagat els mocadors de tots tres anys per un mocador gran que li vas comprar per al coll.

Més, li tinc donades tres pessetes i mitja per pagar unes sabates a l'altra criada, que són 1 £ 2 s 6 d.

Tinc pagada la soldada del tercer any a la sua mare, en presència de la Roseta.

Més, havem passats comptes, i som cabals de tot. [A.R.]

[p. 83]

Nota de lo que jo, Antoni Borràs, bestrauré a mon cunyat, Josep Condom, del dia primer de setembre de 1807 en avant.

Primo, dos juntes de llaurar-li el camp 1 £ 2 s.

Més, dos juntes de tragar garbes 1 £ 10 s. [A.R.]

[p. 85]

Lo dia 12 setembre de l'any 1807, comença al mig any Aleix Comes. I guanya de soldada 12 £ 10 s i acabar [sic] de guanyar la camisa.

Pagat el mig any ab al goret de blat de moro.

Més, ara s'ha tornat llogar dit Aleix per tot l'any. I guanya de soldada 30 £ i camisa.

Li tinc entregat a dit Aleix 3 £ 9 s 10 d.

Més, de los diners que m'havia de tornar del jou 17 s 4 d.

Ha estat dit Aleix un dia fora per anar a llogar per al sometent.

Més, ha estat dit Aleix sis dies fora per anar a somatén a casa d'en Lliure, de Palol, i a Sant Miquel.

Més, ha estat dit Aleix quatre dies a somatent per son pare,²⁸⁰ als Àngels. [A.R.]

[p. 86]

Més, li tinc entregades sis pessetes a dit Aleix quan se n'anà per assentar plaça,²⁸¹ lo dia 28 de gener de l'any 1809. Són 2 £ 5 s.

Més, li tinc entregat a dit Aleix sis duros de plata i dos pessetes. Són 12 £.

Tinc passats comptes ab dit Aleix, i comprat camises i tot lo demés. I havem quedat cabals. [A.R.]

[p. 87]

Nota de lo que jo, Antoni Borràs, tinc bestret a Vicenç Ametller, del dia 2 de febrer de 1807 en avant.

Primo, dos alzines 9 £.

²⁸⁰ En substitució del seu pare.

²⁸¹ *assentar plaça*: inscriure's a la milícia.

Dos juntes de tragar-les 1 £ 10 s.
Més, mitja cortera de mestai 3 £ 3 s.
Més, un cortà de forment 1 £ 10 s.
Més, per una junta de traginà socs del bosc del mas Cebrià 15 s.
Més, un abre que li he venut dels Sumfous. Son valor 10 £.
Més, un cortà de forment semental²⁸² a raó de 36 pessetes la quartera.
 Són 3 £ 7 s 6 d.
Més, lo dia 8 de novembre de l'any 1810, tinc bestret a Vicenç Ametller tres cortans de forment semental, a raó de 38 pessetes la quartera, que són 10 £ 13 s.
 Passats comptes. [A.R.]

[p. 89]

Lo dia 12 octubre de l'any 1807, he donat lo noi a dida a la dona de Salvador Deulofeu; i guanya de soldada 12 pessetes cada mes.

A més de les tres mesades [*que*] li tinc pagades, li tinc bestret cinc pessetes lo dia 27 de gener i una quartera de mestai lo dia 3 de febrer a 16 pessetes la quartera.

Tinc una partida de diners amagats al celler vei²⁸³ i prop de la pila de l'oli, sota d'una pedra d'aquelles arrancades, cosa d'un pam i mig sota terra; la quantitat són 80 duros. *Més*, una altra partida de la mateixa espècie també tinc amagat detràs²⁸⁴ la porta del celler vei, a ras de terra, ab²⁸⁵ un forat que hi ha en la paret. [A.R.]

[p. 91]

Lo dia 5 d'abril de l'any 1808, [comença] l'any la porcaterra, que se diu Rita, filla d'en Martí, de Verges; i guanya de soldada 3 £, camisa i un parell d'esclops.

Tinc entregat a la sua mare quatre pessetes per comprar-li alguna cosa, que fan 1 £ 10 s.

Tinc pagada la soldada a dita Rita, i som cabals. [A.R.]

[p. 93]

Lo dia 25 de juny de l'any 1808, comença l'any Francesc Oliver, d'Ultramort. I guanya de soldada 8 £ i camisa, per tot l'any.

Lo di[a] 13 d'octubre tinc entregat a la sua mare sis pessetes per comprar-li unes calces, que són 2 £ 5 s.

Més, tinc entregat a la sua mare cinc pessetes més, que són ... 1 £ 17 s.

Li tinc pagada tota la soldada a dit Francesc, i som cabals. [A.R.]

²⁸² *forment semental*: blat per fer sement.

²⁸³ *celler vei*: celler vell.

²⁸⁴ *detràs*: darrere (no és castellanisme).

²⁸⁵ *ab*: en.

[p. 95]

Lo dia 24 d'agost de l'any 1809, comença²⁸⁶ l'any Genís Caner; i guanya de soldada 13 £, per tot l'any.

Tinc bestret a dit Genís mitja vessana de cànem, a preu de 28 lliures la vessana; són 14 £.

Més, el gra de cànem que li he comprat m'ha costat tres pessetes, que són pagat lo gra a dit²⁸⁷ Genís 1 £ 2 s 6 d.

Més, li tinc bestret mitja quartera i dos cóps de mestall per sembrar, a raó de trenta pessetes la quartera. Són 6 £ 11 s 3 d.

Més, dos juntes de llaurar-li la vessana que mena d'en Valls.

Són 1 £ 10 s.

Més, li tinc bestret dos juntes per llaurar-li al camp de la Mota.²⁸⁸

Són 1 £ 10 s.

Més, li tinc bestret a dit²⁸⁹ Genís una vessana de goret de blat de moro en la Closassa, a preu de vint-i-set lliures. Són 27 £.

Més, per una junta de llaurar-li la feixa de Ter per fer [...] ²⁹⁰ [A.R.]

[p. 96]

Més, per l'arrendament de la terra que me mena, ja vençuda la paga per Nostra Senyora d'Agost de 1811. Són 13 £ 10 s.

Més, per lo dia primer de setembre del dit any li tinc entregat sis duros en or, que són 11 £ 19 s.

Pasats comptes, i som cabals, lo dia de Sant Miquel de setembre de 1811. I li tinc donades 8 £ 12 s. [A.R.]

[p. 97]

Lo di[a] 4 d'abril de l'any 1810, me presentà el batlle les propuestes firmades del senyor Governador per prestar el jurament per esser regidor primer. I lo dia 5 del mateix mes vas presentar recurs contra, i fou decretat lo mateix dia. I lo dia 7 del mateix mes li vas entimar²⁹¹ pel²⁹² nunci, com consta en la cúria de Rupjà, al²⁹³ citat dia 7 d'abril. I lo dia nou del mateix mes, tornà a presentar recurs contra de mi Francesc Pe-

²⁸⁶ comença: en el manuscrit, *comemensa*.

²⁸⁷ lo gra a dit: en el manuscrit, *lo gra dit*.

²⁸⁸ Mota: en el manuscrit, *Mata* (però la *Mota* és un topònim actualment encara existent)

²⁸⁹ dit: en el manuscrit, *dis*.

²⁹⁰ La continuació resulta il·legible a la fotocòpia.

²⁹¹ entimar: intimar, notificar, comunicar (és un terme jurídic molt habitual a les notificacions notariales).

²⁹² pel: a través del nunci.

²⁹³ al citat: en el manuscrit hi ha *als al sitat*; segurament l'autor pensava escriure *als 7 de abril* i després ho va canviar per l'actual *al sitat 7 de abril*, però va deixar la primera contracció sense ratllar.

drer. I fou declarat que los regidor[s] vells s'haguessen de presentar davant del batlle i allí s'haguessen d'arreglar tots los comptes en presència mia i [de] Joan Serra, pagès, i Sebastià Coll i Joan Deulofeu i la senyora Narcisa Pagès i la senyora Maria Font, que érem los més interessats ab²⁹⁴ dit arreglament. I després d'esser arreglat i pagat, jo hagués de prestar lo jurament de regidor nou, que fou lo que jo pretenia ab lo recurs.

Se comença l'arreglament lo dia 10 del mateix. [S.R.]

[p. 99]

Lo dia 25 de juliol de l'any 1810, comença lo segon any Josep Ametller, de Rupjà. I guanya de soldada 15 £ per tot l'any.

Tinc pagat a son pare, lo dia 4 d'abril de l'any 1811 6 £.

Més, tinc entregat a la sua mare nou lliures. I havem quedat cabals. [A.R.]

[p. 101]

Lo dia 7 d'octubre de l'any 1810 jo, Antoni Borràs, he acabat de pagar tot l'adot a Joan Alemany, d'Ultramort, del dret de llegítima de ma germana Francisca. I consta en la notaria de Rupjà, en dit dia, mes i any. [S.R.]

[p. 102]

Lo dia 6 de novembre de l'any 1810, comença l'any l'eugasser, que se diu Esteve, fill de Joan Tixador de Torroella. I guanya de soldada 18 pessetes per tot l'any, que són 6 £ 15 s.

Ha estat dit Esteve 3 dies sens poder guardar, que²⁹⁵ havia caigut del cavall.

Més, tinc entregat a son pare 9 pessetes. Són 3 £ 7 s 6 d.

Més, tinc entregades 9 pessetes a dit eugasser, en presència de la criada. I som cabals de dita soldada. [A.R.]

Ara s'ha tornat llogar dit eugasser, per haver estat desganat lo primer any. Comença l'any lo dia 9 de novembre de 1811, i guanya de soldada 10 £ per tot l'any.

Més, lo dia 28 de maig de 1812, tinc entregat a dit eugasser, per comprar-se roba, vuit peseta[s], que són 3 £.

Més, li tinc entregat a dit eugasser quatre pessetes, un dia que va anar a Torroella a cercar vi. I les dites quatre pessetes han servit per comprar-se una armilla, que són 1 £ 10 s. [S.R.]

[p. 104]

Nota de lo que jo, Antoni Borràs, bestrauré a Vicenç Ametller, carreter d'Ultramort, des del dia que havem passats comptes.

²⁹⁴ ab: per en.

²⁹⁵ que: perquè.

Primo, lo dia 9 de juliol de 1811, li férem quatre juntes de llaurar la Falguera. Són 3 £.
 Més, li tinc bestret un cortà de mill, a raó de 5 duros la quartera. Són 2 £ 8 s 9 d.
 Passats comptes, jo, Antoni Borràs, ab Vicenç Ametller, lo dia 26 de maig de 1812. I som cabals.
 Més, ara li tinc feta una junta de traginar la civada de la Falguera. Són 15 s. [S.R.]

[p. 105]

Lo dia 25 de juliol de l'any 1811, en la tarda, vingué el boer, que se diu Josep, que és d'en Pereta de Llabià. I guanya de soldada 13 £ 10 s, per tot l'any.
 Tinc entregat a dit boer vuit pessetes, que me les ha demanades. Són 3 £.
 Més, lo dia 7 de juny de 1812, tinc entregat a dit boer dos duros de plata, que són 5 £ 15 s.
 Passats comptes ab son pare, lo dia 9 agost de 1812. I som cabals. [A.R.]

[p. 107]

Lo dia 25 d'agost de l'any 1811, ha vingut en ma casa Agustí Pericai, de Pals, per aprendre²⁹⁶ de llaurar i aprendre de comptes. [S.R.]

[p. 109]

Lo dia primer d'octubre de 1811, comença el mes el mosso, que se diu Joan, fill de Campdorà; i guanya de soldada onze pessetes per cada mes. Tinc pagat el mes a dit mosso, i se n'és anat. [A.R.]
 Lo dia 5 de novembre de 1811, tinc manllevat un cotell²⁹⁷ a Salvador Deulofeu, que ha passat en sa presència 8 lliures 9 onces. [S.R.]

[p. 110]

En cas jo morís sense poder parlar,²⁹⁸ noto²⁹⁹ que trobaran diners amagats detràs la porta del celler vei.³⁰⁰ Dintre de la paret, arran de terra, sota d'una pedra llevadissa, dintre d'una capsa és l'or. I la plata és sota d'una pedra grossa, prop de la pila gran, cosa d'una mà sota terra.
 Son valor són 7 dobles de quatre, de les quals, junt ab altra moneda que tinc a la caixa, són unes quatre-centes lliures, de les quals me faran celebrar al bé,³⁰¹ com a

²⁹⁶ *aprendre*: escrit sempre *aprender*.

²⁹⁷ *cotell*: en l'arada, peça tallant fixada davant la rella per a fendre la terra (DCVB).

²⁹⁸ El cronista tenia por de patir un atac de feridura que li impedís de poder parlar.

²⁹⁹ *noto*: anoto, deixo anotat.

³⁰⁰ *vei*: vell (en el manuscrit, *bey*).

³⁰¹ *celebrar al bé*: ¿es refereix a la categoria de les pompes fúnebres del seu enterrament? No hem trobat enregistrada aquesta expressió.

mon pare, que ja és notat en est mateix llibre, i [amb] los restants diners vull sien pagats tots mos deutes, si alguna cosa se deu. Los dits diners los he trets per la defensa de mon germà Sici.³⁰²

Més, ara he tornat posar en lo mateix puesto sis dobles de quatre. I en cas d'haverlos mudats, seran sota d'una caixa del meu quarto,³⁰³ ab un cuiro clavat sota de la mateixa caixa, entre el cuiro i la fusta; i girant la caixa el cul en alt, trobaran dits diners. [S.R.]

[p. 111]

Ramon Domènech,³⁰⁴ de la Sala, m'ha concertat una vessana de goret de blat de moro a preu de 29 £, i m'ha entregat 11 £, lo dia 16 febrer de 1812. [Ha] acabat de pagar tot lo guaret, dit Ramon. [A.R.]

Lo dia 7 de juny de 1812 vàrem prendre³⁰⁵ a Miquel Mates, masover de la Doma, perquè l'encontraren a un quart de dotze de la nit que venia de robar civada. I lo dia 8 se tragué de la presó i se li feren pagar vuit pessetes a l'obra.³⁰⁶ [S.R.]

[p. 113]

Lo dia 11 d'agost de l'any 1812 ha vingut en ma casa Sebastià Tou, de Llabià. I guanya de soldada deu pessetes i [...], que són [...].

Més, li tinc entregat a dit Sebastià deu pessetes, lo dia 2 [...]bre de 1812, en presència de l'eugasser. Són 3 £ 15 s.

[...]

[...] pessetes que són [...]

[...] primer de gener de l'any 1813, li tinc entregat [...] per anar en la Bisbal catorze pessetes. Són 3 £ 5 s.

[...]

Més, lo dia 28 febrer de 1813, la Caterina, muller mia, entrega a dit Sebastià, lo diumenge de Carnestoltes, per anar a Torroella, deu pessetes, que són 3 £ 13 s.

Passats comptes, i som cabals, lo dia de Nostra Senyora de [Març],³⁰⁷ ab dit Sebastià. [A.R.]

Més, lo dia 1 d'abril de 1813 comença l'any el boer, que se diu Agustí Donadiu, d'Empordà,³⁰⁸ i guanya de soldada 15 £ per tot l'any.

³⁰² Sant Sici és un dels anomenats «quatre sants màrtirs de Girona».

³⁰³ *quarto*: cambra, habitació (cast., la primera documentació del mot amb aquest valor en el DCVB és del 1814).

³⁰⁴ *Domènech*: en el manuscrit, *Domanech*.

³⁰⁵ *vàrem prendre*: vàrem fer pres, vàrem apresar.

³⁰⁶ *a l'obra*: a benefici de l'obra de l'església («l'obra d'una parròquia o d'altra església: el fons dedicat a la seva conservació», DCVB).

³⁰⁷ La festa de l'Encarnació, anomenada popularment *la Mare de Déu de Març*.

³⁰⁸ *Empordà*: vol dir de Castell d'Empordà, a tocar la Bisbal.

Li tinc donat un duro de plata per comprar-se unes calces de vions³⁰⁹ 1 £ 17 s 6 d.

Més, li tinc comprades unes calces de cordellats,³¹⁰ que m'han costat 9 pessetes, que són 3 £ 7 s.

[p. 114]

Ítem, li tinc comprada una barretina. M'ha costat dos pessetes i mitja 18 s 9 d.

Més, li tinc comprades unes calces de pita³¹¹ i un jaleco³¹² de ratina,³¹³ que m'ha costat desanou³¹⁴ pessetes, que són 7 £ 2 s 6 d.

Més, ara s'ha tornat llogar. I per causa d'haver estat desganat comença l'any lo dia 10 d'abril de 1814, i guanya de soldada 20 £ per tot l'any.

Més, li tinc entregat, lo dia 2 d'octubre de 1814, nou pessetes i mitja per comprar-se unes calces, ço és, quatre pessetes i mitja pel compliment de la soldada de 1813 i un duro de plata per la soldada corrent de 1814, que són ... 3 £ 11 s 5 d.

Més, lo dia 23 abril 1815, vas comprar unes calces i armilla a dit boer, en presència sua. M'ha costat, junt ab lo fil per cosir dita roba 13 £ 5 s 5 d.

Més, después el divendres vinent, en la Bisbal, en la botiga anomenada casa Planes, li vas comprar un gec de ratina blava junt ab una camisa de cànem ab mànigues i coll de tela. M'ha costat 6 £ 15 s.

Més, lo dia 4 juny de 1815 tinc entregat a dit boer per comprar-se una barretina i una pinta 1 £ 10 s.

Ha marxat dit boer lo dia 30 juliol de 1815, i li tinc donats 5 £ 17 s,³¹⁵
Cabals. [S.R.]

[p. 115]

Nota del que tinc bestret a Vicenç Ametller des del dia que havem passats comptes. Li tinc fet una junta de traginar fusta de la casa³¹⁶ a [?] £ 15 s [...]

Més, dos juntes de llaurar-li per sembrar el camp Nadal 1 £ 2 s [...]

³⁰⁹ *vions*: el *vió* era un teixit amb llistes longitudinals, molt estretes (en castellà, *rayadillo*).

³¹⁰ *cordellats*: drap de llana filada.

³¹¹ *pita*: tipus de roba de seda.

³¹² *jaleco*: armilla, jupetí (cast. *chaleco*).

³¹³ *ratina*: «teixit de llana, de punt de mitja, etc., amb lligat de ris, que serveix per a fer vestits de dona» (DIEC2). Tant aquest diccionari com el DCVB admeten les grafies *ratina* i *retina*, però donen preferència a aquesta darrera (incomprendiblement, ja que la fan provenir del fr. *ratine*). El DECat, que només inclou *retina*, també diu que deriva («probablement») del fr. (cf. angl. *ratteen*, cast. *ratina* i it. *rattina*, tots gallicismes). El GDLC, en canvi, dóna encertadament preferència a *ratina*.

³¹⁴ *desanou*: dinou.

³¹⁵ Aquest paràgraf és una anotació afegida al marge esquerre en vertical descendent.

³¹⁶ *la casa*: en el manuscrit, *la sa*.

Més, dos juntes de rostellar-li³¹⁷ el camp Nadal 1 £ 2 s [...]

Més, una junta de tragar garbes de la Falguera [...]

Més, li tinc entregada una dobla de vint pessetes lo dia 9 agost de 1813. Són

7 £ 10 s [...]

28 £ 7 s 11 d. Passats comptes, i som iguals.

Nota del que li tinc bestret de dit dia en avant.

Una junta de llaurar al camp Nadal 15 s.

Més, per tragar cinc carretades de garbes 1 £ 17 s.

Més, una quartera de forment lo dia 29 juliol de 1815 10 £ 10 s.

Més, quatre butlles d'indulgències i quatre de carn, de l'any 1815 2 £ 4 s.

Més, altra junta³¹⁸ de tragar fusta del mas [...] en Ultramort .. 15 s.

Més, dos alzines a tant per peça 6 £ 11 s [...] [A.R.]

[p. 116]

Més, mitja quartera de veces, són 3 £ 7 s 6 d.

Més, una junta de tragar fusta 15 s.

Més, les butlles dels anys 1816, 1817, 1818 i 1819 7 £ 19 s 6 d.

Per, 3 juntes de tragar garbes en l'any 1819, 2 £ 5 s.

Passats comptes lo dia 10 agost de 1819. I passats tots comptes havem quedat

cabals. Francisco Ametller, carreter d'Ultramort.³¹⁹ [S.R.]

Nota de lo que jo, Antoni Borràs, tinc bestret a Francisco Ametller.

6 butlles d'indulgències de l'any 1820 2 £ 3 s 6 d.

6 butlles de carn de l'any 1820 1 £ 2 s 6 d.

8 alzines a tant per peça —.³²⁰

6 butlles d'indulgències de l'any 1821 2 £ 3³²¹ s 6 d.

[p. 117]

Nota que tinc bestret a Josep Condom, ferrer d'Ultramort, mitja vessana de go-

ret per cànem, a preu de 25 £ la vessana, i l'ha sembrat lo 16 maig de 1814. La dita

mitja vessana són 12 £ 10 s. [A.R.]

Noto en dit dia, per memòria, que al mig dels Somfous al través, anant les ves-

sanes de migdia a tramuntana, la vessanes tenen d'amplària nou canes i [...] [S.R.]

³¹⁷ *rostellar-li*: llaurar el rostoll (*rostell* i *rostei* són variants de *rostoll*).

³¹⁸ *altra junta*: en el manuscrit, *altra junta junta*.

³¹⁹ Les tres darreres línies són autògrafes de Francisco Ametller.

³²⁰ Espai deixat en blanc.

³²¹ Xifra rectificada, però no es pot apreciar bé a la fotocòpia quin és el traç correcte. Podria ser un 5 en lloc d'un 3.

[p. 119]

Lo dia 29 juliol de 1813 comença el mes al mosso, que se diu Joan, fill de l'Armentera. I guanya de soldada deu pessetes per cada mes. Pagat. [A.R.]

Lo dia 28 d'agost de l'any 1813 comença l'any la criada, que se diu Llúcia, filla de Regencós. Guanya de soldada tretze lliures i camisa i un parell de sabates per tot l'any 13 £.

Ha estat tres setmanes fora per governar la sua gent, que eren malalts.

Més, li tinc entregat dos pessetes i un vint-i-dos³²² per un mocador,

que són 16 s 10 d.

Més, li³²³ vas entregar per comprar-se un gipó, lo dia 25 juliol de 1814, deu pessetes, que són 3 £ 15 s.

Lo dia de Sant Andreu de l'any 1814, vàrem passar comptes ab dita criada, i vàrem quedar cabals.

[p. 121]

Lo dia 9 de setembre de l'any 1813, comença l'any el mosso Joan Ametller, d'Ultramort. Guanya de soldada cinquanta lliures per tot l'any i s'obliga dit Joan a segar, podar, cavar vinya i tota altra feina que se m'ofereisca. Són 50 £.

Lo dia 21 de març de 1814 ha marxat de la mia casa Joan Ametller i ha tornat a presentar-se ab exèrcit espanyol.

Més, li dec tres jornals de cavar vinya i al premsar, que al tot són trenta lliures.

Més, tinc entregat a dit Joan Ametller quinze lliures, dic 15 £.

Més, li tinc donades altres 15 £, i havem quedat cabals. [A.R.]

[p. 123]

Lo dia de Sant Andreu de l'any 1814, tinc llogada la criada que se diu Maria, que és d'en Querol, de la Tallada. I comença l'any al primer de desembre de dit any 1814, i guanya de soldada dotze lliures, camisa i un davantal de lli i llana.

Li tinc entregat a dita criada tres pessetes per pagar unes sabates, són

..... 1 £ 2 s 6 d.

Més, li tinc donat quatre pessetes per comprar cànem i llana per adobar-se unes faldilles 1 £ 10 s.

[...] la Caterina li entrega dos pessetes per pagar un gipó que se féu. Són

..... 15 s.

Passats comptes ab la dita criada lo dia 10 de febrer de 1816. I li tinc donat cinc duros en or vell, dos pessetes i tres quartos. Cabals. [A.R.]

³²² un vint-i-dos: «moneda antiga de plata que valia 22 quartos» (DCVB).

³²³ li: en el manuscrit, li li.

[p. 125]

Lo dia de Sant Jordi de l'any 1815, dia 23 d'abril, havem tractat ab Agustí Pericai que d'aquell dia en avant guanyarà dit Agustí, quiscun any, de soldada, estant en la mia casa treballant segons [sap...] [...], menjat i begut, net i apedaçat; i a més de la soldada, trenta-i-sis lliures ab moneda per cada any. I són 36 £, i camisa.

[...] Agustí Pericai.

[...] Antoni Borràs.

Lo dia [...] de setembre de l'any 1815, en la fira de la Bisbal, tinc entregat a dit Agustí deu pessetes. Són 3 £ 15 s.

Més, lo dia 27 de febrer de l'any 1816, tinc entregat a dit Agustí una peseta i mitja per anar a llogar un músic per tocar a sarau. Són pagat³²⁴ el blat de moro 11 s 3 d.

Més, lo dia 22 setembre tinc donat a dit Agustí per jugar a pilota 7 s 6 d.

Més, lo dia 29 setembre de 1816 tinc entregat a dit Agustí deu pessetes.

Són 3 £ 15 s.

Més, per roba [que] comprà dit Agustí en la Bisbal, tinc [...] [A.R.]

[p. 126]

Més, tinc entregat a dit Agustí, lo dia 27 octubre de 1816, vuit duros en or, vells, que són 15 £ 18 s.

Més, tinc entregat a dit Agustí, lo dia 1 desembre 1816, dos duros en or, vells, per comprar anforros per un vestit de vellut que havia comprat.

Són 3 £ 19 s 8 d.

Més, per lo dia de Sant Tomàs, a Torroella, tinc donat a dit Agustí, per comprar-se una armilla, cinc pessetes, que són 1 £ 17 s 6 d.

Més, per les festes de Nadal, per anar en la Bisbal, li tinc donada una peseta.

Són 7 s 6 d.

Passat comptes de dit any. [A.R.]³²⁵

Més, ara se ha tornat llogar, i guanya de soldada dit Agustí Pericai quaranta lliures i camisa per tot l'any.

Més, té pagat³²⁶ dit Agustí per lo corrent any 1817 cinc lliures, dic 5 £.

Més, lo dia 27 juliol de 1817 tinc entregat a dit Agustí dos duros, que són 3 £ 15 s. [S.R.]

[p. 127]

Lo dia 27 agost de 1815 comença l'any el boer, que se diu Domingo Sagrera, i guanya de soldada dotze lliures per tot l'any. Tinc entregat a la sua mare, en presència

³²⁴ *són pagat*: he pagat (amb *ser* usat com a verb auxiliar).

³²⁵ Anotacions ratllades des del principi de la pàgina; la resta, sense ratllar.

³²⁶ *té pagat*: deu voler dir que 'ha rebut', que 'li ha estat pagat'.

sua, lo dia 2 abril de 1816, cinc pessetes. Són 1 £ 17 s. Passats comptes ab la sua mare, i cabals. [A.R.]

Més, lo dia 10 setembre de l'any 1816, comença el mes el boer, que se diu Rafael Llandrich, i guanya de soldada set pessetes per cada mes. Passats comptes, i cabals. [A.R.]³²⁷

Més,³²⁸ tinc entregat a dit Agustí dos pessetes que me demanà, que volia anar a la Bisbal. Són 15 s.

Més, tinc entregat a dit Agustí Pericai, lo dia 17 maig de 1818, una peça de 10 pessetes per pagar una barretina llarga que comprà a Josep Pagès. Són 3 £ 15 s.

Més, tinc pagat per dit Agustí, per unes calces de ratina en casa lo senyor Anton Serra, botiguer de [p. 128] la Bisbal.....[???

Junt ab tot lo demás que necessitava per dites calces, ço és, tela, botons i fil, junt són 4 £ 18 s.

Més, tinc entregat a dit Agustí, per mans de ma filla Margarida, per comprar-se roba per apedaçar, un duro en or vell. Són 1 £ 19 s.

Més, tinc entregat a dit Agustí, lo dia 25 de setembre de 1818, al mercat de la Bisbal, dos pessetes 15 s

Més, ha faltat dit Agustí en ma casa, per les sues conveniències, des de la festa de Sant Domingo hasta lo dia de Sant Miquel de setembre de 1818, per anar a Pals, Palafrugell, la Bisbal i Torroella, 11 dies.

Passats comptes de totes les soldades de dit Agustí Pericai, lo dia 16 agost de 1819. I se li resta a deure 64 £. Ver,³²⁹ AGUSTÍ PERICAI.

Tinc rebut a compte 30 £. AGUSTÍ PERICAI.³³⁰

Passats tots los sobredits comptes quan³³¹ li vas entregar als papers de la sua cassa en presència del senyor Jaume Bosquets i de Silvestre Deulofeu, tots de la vila de Pals. [S.R.]³³²

[p. 129]

Més, ara s'ha tornat llogar. AGUSTÍ PERICAI. [A.R.]

Lo dia 17 juny de 1818, jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, he llogat el boer, que se diu Miquel Perich, de Foixà, i comença l'any lo dia 18. Guanya de soldada dotze lliures per tot l'any en punt, dic 12 £.

Tinc donat a dit boer un duro en or vell, lo dia cinc desembre de dit any. Són 1 £ 19 s [...]

³²⁷ Anotacions ratllades des del principi de la pàgina; la resta, sense ratllar.

³²⁸ Aquestes anotacions són continuació de les de la pàgina anterior: Borràs aprofita aquest tros de la p. 127 per incloure-hi informacions que no li cabien a la p. 126.

³²⁹ ver: 'testifico que això és veritat'. Segueix la firma.

³³⁰ Les dues últimes frases són autògrafes d'Agustí Pericai.

³³¹ quan: en el manuscrit, *quant quant*.

³³² Sense ratllar des de l'última vegada que ho hem indicat.

Més, tinc entregat a son pare dotze pessetes, que me digué volia pagar a Rafael Mas. Són 4 £ 10 s.

Més, lo [...] de cincogesma, en la fira de la Bisbal, vas comprar una barretina vermella a dit boer; m'ha costat mig duro. Són 18 s [...]

Més, li tinc donat a dit boer dotze pessetes i sis quartos i mig, per anar a les fires de Gerona. I som cabals de la soldada del primer any.

Més, ara s'ha tornat llogar dit boer. I per causa d'haver anat a treballar per son pare lo primer any, ara comença l'any lo dia 22 juny de 1819. I guanya de soldada per tot l'any catorze lliures i camisa.

[p. 130]

Més, té pagat dit boer, a compte de la soldada del segon any, dos duros pel³³³ valor d'un celló de cànem que ha sembrat als Sumfous. Són 3 £ 15 s.

Més, ha estat tres dies malalt en ma casa, de la rosa. Pagat la soldada del segon any, i cabals. [A.R.]³³⁴

Més, ara s'ha tornat llogar dit Miquel Perich. I per causa d'haver estat desganat lo segon any, comença l'any lo dia 26 juny de 1820. I guanya de soldada per tot l'any onze duros plata i camisa, que són 20 £ 12 s 6 d.

Tinc entregat a compte a dit Miquel sis pessetes. Són 2 £ 5 s.

Més, li tinc entregat tres pessetes, són 1 £ 2 s 6 d.

Ha marxat de ma casa dit Miquel, lo dia 4 febrer de 1821. *Més*, tinc entregat a dit Miquel, lo dia 11 març de 1821, tres duros. Són 5 £ 12 s 6 d.

[p. 131]

Noto un remei, jo, Antoni Borràs, perquè lo[s] cucs i morró³³⁵ no píquien ningun gènere de gra. I lo dit remei és que posant fulles³³⁶ de saüc sobre del gra, segons la porció del gra se tirarà més fulles de dit saüc, ço [és], si lo gra serà ab canats farà que còbria lo gra el cim del canat. I no se criaran cucs ni morró.

Altre remei noto.³³⁷ Perquè les faves sie[n] netes de la mala herba dita frares, faran bullir un braçat de llentisca ab un pero[l] d'aigua afins que l'aigua sèmblia lleixiu. Después de ben bullit, se traue la llentisc[a] del perol i tot bullint el perol s'escaldaran les faves ab cistells, només que arr[i]bar el cistell al cul del perol,³³⁸ i traure-ho. I fer luego³³⁹ les faves; si no, si esperam l'endemà, no naixerien.

³³³ *pel*: en el manuscrit, *per al*, que interpretem com *per el*.

³³⁴ Ratllat fins aquí; a continuació; sense ratllar fins a nova indicació.

³³⁵ *morró*: corc negre que ataca els grans de blat i d'altres cereals.

³³⁶ *fulles*: corregim *filles*.

³³⁷ *noto*: anoto.

³³⁸ Posar el cistell dins del perol fins al fons i treure'l de seguida.

³³⁹ *luego*: de seguida (cast.).

[p. 132]

En poder de Benet Nató, notari de Rupjà, als vint-i-vuit de febrer de 1734, és l'acte de fixació³⁴⁰ de termes per la jurisdicció i divisió de termes d'Ultramort i Foixà.

[p. 133]

Lo dia 19 agost de 1819, comença l'any el mosso que se diu Josep Ametller, de Rupjà, i guanya de soldada trenta-i-sis lliures per tot l'any. Són [...]. Cabals.

Dia 2 abril de 1843, fou fet lo testament de Lluís Ferrer i Mas, del carrer de l'Hospital de Torroella de Montgrí. En poder del senyor Benet Nató i Sants, notari de Rupjà.

[p. 135]

Passats comptes, Josep Condom ab Antoni Borràs, lo dia primer d'agost de 1819. I havem quedat cabals.

[p. 136]

Lo dia 25 març de 1820, dia de Nostra Senyora, he llogat el mosso que se diu Mer [Savalls], àlies Meret, de Jafre. I guanya de soldada dotze duros, que són 22 £ [...] tot l'any. [A.R.]³⁴¹

Ha marxat de ma casa lo dia 30 juny de dit any 1820. Cabals. [A.R.]

[p. 137]

Lo dia 2 juliol de 1820, comença l'any mon nebot, Antoni Pericai, de Pals. I guanya de soldada per tot l'any deu lliures, camisa; i l'havem d'apedaçar la roba i rentar-l'hi sempre que necessítia. Rebut la camisa.

Tinc entregat, per una armilla de vions 18 s.

Més, li tinc entregat un duro en or 1 £ 17 s.

Més, li tinc entregat 3 £ 16 s.

[p. 138]

Jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, noto per memòria que [si] jo morís, que lo debitor³⁴² que jo tenia firmat al senyor Josep Galí, botiguer de la vila de la Bisbal ([que] li vas prestar de capital junt ab l'escriptura 303 £ 5 s, als 18 març de 1825), ja està content i satisfet, que consta ab³⁴³ un recibo que me firmà als 20 gener de 1834, ab la promesa de firmar àpoca qualsevol hora que es vùlg[u]ja.

³⁴⁰ *fixació*: en el manuscrit, *ficació*.

³⁴¹ Paràgraf ratllat.

³⁴² *debitor*: «document pel qual es reconeix un deute» (DIEC2).

³⁴³ *ab*: en.

[p. 139]

Lo dia 9 de desembre, comença el mes Isidro Planella, fill de les ànsies,³⁴⁴ mosso moliner, que hab[itava] en lo molí d'Ullastret. I guanya de soldada t[res] duros plata per cada mes i el gasto de menjar i beure, quedant obligat dit mosso de picar les moles, corregir-les per son ordre per fer farina, i aixís mateix els rodets i boixassa.

Tinc entregat al dit Isidro un duro. Són 1 £ 17 s.

Més, una pesseta i mitja per deixar al moliner d'Empordà. Són 11 s.

Més, cinc pessetes per tenir el verbal de conciliació³⁴⁵ ab lo senyor batlle de Pedratallada.³⁴⁶ Són 1 £ 17 s.

Lo dia 9 maig de 1821, se comença nou pacte ab dit Isidro, que cessa la dita soldada. I en lloc de soldada se li dóna la casa i hort franc; i el pa per son consum lo traurà de muladó³⁴⁷ de les moltures.³⁴⁸ I del restant mulador se tirarà³⁴⁹ la part, ço és, cinc quarteres per Borràs i una per dit Isidro.

[p. 141]

Lo dia 17 juliol de 1821, comença l'any Paulí Piferrer, d'Ultramort; i guanya de soldada quinze lliures per tot un any en punt. Són 15 £.

Lo dia 25 de setembre de 1821, ha marxat de ma casa dit Paulí. Passats comptes, i cabals. [A.R.]

[p. 142]

Dec jo, Antoni Borràs, a Salvi Alabau, sastre de Ruplà, 30 £, que m'ha deixat graciosament, de la qual partida té un vale firmat.

Més, en lo mes de març de 1822, lo dit Salvi Alabau m'ha deixat quatre duros més, dels quals no té recibo. I deuran tornar-los sempre que lo dit Salvi los vulga. Són 7 £ 10 s

Ara havem fet altre³⁵⁰ tracte ab dit Salvi Alabau, i al tot³⁵¹ li dec trenta duros de plata.

Tornada tota la dita partida; i cabals. Antoni Borràs.

³⁴⁴ *fill de les ànsies*: fill il·legítim o de pares desconeguts.

³⁴⁵ *conciliació*: òbviament es refereix a l'acte judicial verbal de conciliació (alguna n'havia d'haver fet, aquest mosso...).

³⁴⁶ *Pedratallada*: Peratallada.

³⁴⁷ *muladó*: per *modaló* (o *modoló*, en algunes contrades), o sigui, la garbera abans de partir entre les diferents persones o institucions que tenen dret a alguna part dels fruits.

³⁴⁸ *moltures*: «quantitat[s] de gra [...] que el moliner percep com a paga del seu treball, i que és un tant per cent damunt la quantitat molta» (DCVB).

³⁴⁹ *tirarà*: com es veu pel context, el sentit és '(ex)treure, obtenir' (cf. fr. *tirer* 'obtenir en séparant, en sortant de').

³⁵⁰ *fet altre*: en el manuscrit, *feta altre*.

³⁵¹ *al tot*: en total.

[p. 143]

En la notaria del castell de Púbol, regint-la lo discret Josep Mató Valls i Geli, notari de Rupjà, fou l'encarregament d'un censal de 100 £ a Joan Banyeres de Parlavà, pertanyent a la causa pia del reverend Pere Calvó, del lloc de Celrà, que antes lo feia Francisco Torroella, apotecari de Verges, i Germà Borràs, pagès d'Ultramort, com a fermança, 1 octubre de 1759.

Ara se l'ha encarregat Benet Cadenet, de Rupjà, per raó d'un empenyo de cinc vessanes de terra que dit Cadenet ha empenyat a Francisco Banyeres de Parlavà, en lo camp anomenat antes Malloles i ara camp de Rupjà. Consta en la notaria del discret Benet Nató, notari de Rupjà, als 6 setembre de 1825.

[p. 145]

Lo dia 23 abril de 1829, Pere Distort, de Torroella, que habita en lo mas del senyor Genís Ferrer, m'ha entregat una vaca de dos anys ab una vedella que cria, ab lo pacte que la dita vaca se quedarà³⁵² sempre del dit Pere Distort, però el seguit,³⁵³ a la fi de ser venedor,³⁵⁴ se partirà per iguals parts ab mi, Antoni Borràs.

[p. 147]

En poder del discret Pere Canyà, de la Bisbal, consta del testament de Josep Bisbe, pagès de Madremanya, als 24 setembre de 1802.

[p. 149]

En poder del discret Ramon Tomàs i Cortada, notari de la Bisbal, regint la notaria de Cruïlles. Per execució de cúria, s'han venut les terres del mas Miquelet de Parlavà, l'any 1833.

Als 8 febrer de l'any 1835, per execució de³⁵⁵ cúria, com consta en casa i cúria del discret Antoni Parats i Badia,³⁵⁶ notari de Verges, s'ha venut dos peces de terra de Joan Comes i Marimon, de les Olives, l'una de catorze vessanes, preu 450 £, i l'altra de dos vessanes, preu 53 £, quals béns estaven obligats a un censal de 280 £, que Antoni Borràs, lo dit Joan Comes i Narcís Albert i Dujau manllavaren als reverends canonges de Gerona.

³⁵² *se quedarà*: quedarà en propietat.

³⁵³ *al seguit*: el seguit són les cries, els vedells que en neixin.

³⁵⁴ *a la fi de ser venedor*: perquè pugui ser venut.

³⁵⁵ *de*: en el manuscrit, *de de*.

³⁵⁶ Es refereix a Antoni Prats i Badia, notaria de Verges de 1804 a 1839.

[p. 151]

Nota de tots los mals³⁵⁷ que jo, Josep Borràs, d'Ultramort, he enconrat en la nostra cassa lo dia vint-i-tres de juny de mil vuit-cents i trenta, que jo vas començar de governar-la.³⁵⁸

Primo, a la Mitra de la ciutat de Gerona, annualment dos quarteres ordi, un quartà civada, quatre cóps forment, un parell de gallines i tres sous ab diners.

Més, a la cassa de Pagès, d'Ultramort, tres cortans de forment i una gallina, annualment.

Més, al reverend monjo o camarer de Sant Pere de Roda, que vui habita en Figueres, una quartera i dos cortans ordi, tres cortans forment i tres gallines, annual, i onze diners.

Un censal de dos-centes lliures al capítol³⁵⁹ de Gerona com a fermaça del Comú d'Ultramort, lo dia vint-i-dos marts de mil vuit-cents onze, consta en la notaria de Foixà.

[p. 153]³⁶⁰

[p. 155]

Antonio Borrás de Ultramort. El alma del hombre que astá cridada sólo pare [...] su Dios todo lo que apetece fuera del [...] menos por no³⁶¹

[p. 156]

Lo dia 25 octubre de l'any 1835, *penes*³⁶² el discret Benet Nató, notari de Rupjà, s'han fet los capítols matrimonials de Caterina Borràs ab Benet [...] i Ragí, d'Ultramort, i se li promet d'adot quatre-centes i cinquanta lliures d'adot, dos ve[stits] i una caixa de noguer (a saber: cinquanta lliures pagadores el dia del matrimoni, i les restants quatre-centes pagadores cent lliures cada any per lo dia de Sant Miquel de Setembre).

[p. 158]

Als 30 abril de 1509, Joan Pi d'Ultramort vengué a Antoni Borràs la directa senyoria d'un tros de terra nomenada Perers, vui a[—?] en la notaria de Rupjà.

Més, ab acte rebut en poder de Francisco Guinard, notari de Rupjà, als 22 desembre de l'any 1376, és la venda feta per Pere Berenguer i Pi a Bernat Borràs d'una peça de terra de les eixides i tot lo domini directe i de la tasca.³⁶³

³⁵⁷ *mals*: impostos, gravàmens (DCVB).

³⁵⁸ *governar-la*: dirigir-la.

³⁵⁹ *capítol*: el capítol catedralici.

³⁶⁰ Conté anotacions numèriques del s. XIX, sense cap context ni relació amb el dietari.

³⁶¹ Anotació interrompuda.

³⁶² *penes*: 'en poder de' (del llatí *penas*), mot propi del llenguatge jurídic i notarial.

³⁶³ *tasca*: «imposició senyorial que equival a una onzena part de la collita» (GDLC).

[p. 160]

Lo dia quatre de juny de l'any 1802, morí Sici Borràs, pare d'Antoni Borràs, i lo dia cinc l'enterràrem ab una missa. Lo dia sis se li començà la novena, i s'acabà lo dia catorze.

Lo dia desanou i lo dia vint se li féu l'enterro i honres, ab funerals majors, de set capellans i tres frares. I m'han costat cada capellà vuit pessetes i desavuit diners, i un pa. I el sacristà, que era mossèn Francisco Perich, sis lliures, tres sous i dos pans; i la cera, nou lliures deu sous.

Més, li he fetes celebrar sis misses.

Més, li tinc fetes celebrar dos misses.

Mes, li tinc fetes celebrar 36 misses al covent³⁶⁴ de la Bisbal.

Més, n'he fetes celebrar 12 misses.

[p. 161]

Lo dia 9 febrer de 1819, morí la mia mare, Margarida Borràs i Vidal. I lo dia 10 s'enterrà ab un aniversari.³⁶⁵ Lo dia 11 se li començà la novena de misses fins lo dia 20. Después, lo dia 31 gener i lo dia primer de febrer de 1820, se li ha fet les funerals d'enterro i honres, ab set capellans i quatre frares. I m'ha costat vuit pessetes i divuit diners cada capellà; i el senyor sacristà, setze pessetes tres sous, que era lo reverend Jaume Casadevall; i un pa per cada un dels capellans i demés convidats, i al senyor sacristà dos pans. I la cera m'ha costat deu lliures deu sous.

Lo testament de Sici Borràs, mon germà, aquí consta que fou pres i publicat lo dia 28 maig de 1820, en lo Sant Hospital de Gerona. I lo dit testador declarà que, de les dos-centes que fa testament, [en] té ja seixanta de rebudes; i a més d'això, jo, Antoni Borràs, son germà, tinc pagat la caixa i tots los gastos de les funerals i misses.

[p. 162] [Aconductaments]

Jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, tinc aconduptat³⁶⁶ a Josep Condom, ferrer d'Ultramort. I guanya de condupta 2 cortans de forment per llansuar;³⁶⁷ i cau la condupta³⁶⁸ per Nostra Senyora d'Agost.³⁶⁹

Pagat 1802, pagat 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816.

³⁶⁴ *covent*: convent (antic, DCVB).

³⁶⁵ *aniversari*: «ofici funeral» (DCVB).

³⁶⁶ *aconduptat*: aconductat. La conducta era allò que es pagava a determinats professionals per un període de temps concret (generalment un any), de manera que no calgués pagar per cada servei.

³⁶⁷ *llansuar*: ?

³⁶⁸ *la condupta*: aquí, vol dir el pagament anual per la conducta.

³⁶⁹ La festa de la Mare de Déu d'Agost (15 d'agost).

Jo,³⁷⁰ Antoni Borràs, d'Ultramort, tinc aconduptat el potecari³⁷¹ [...] de Rupjà. I guanya de condupta 3 cortans de forment; i cau la condupta per Nostra Senyora d'Agost. Pagat, 1802. Pagat, 1803. [A.R.]

[p. 163]

Jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, tinc aconduptat a Salvi Galceran, sastre de Parlavà. I guanya de condupta 3 cortans i 3 cóps de forment cada any, però si ha de fer algun vestit nuviàl ja guanya tres cortans més de forment. I cau la condupta per Nostra Senyora d'Agost. Pagat, 1802. Pagat, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816.

Jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, tinc aconduptat el doptor³⁷² Olivet de Rupjà. I guanya de condupta 3 cortans [de] forment; i cau la condupta per Nostra Senyora d'Agost. Pagat, 1802, pagat.

S'ha mort lo doctor Olivet. I [he] pagat la mitja condupta al manifassor,³⁷³ Joaquim Gurdis. I hem quedat cabals.

[p. 164]

Lo dia 20 d'agost de l'any 1804, jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, he aconduït a Pere Eimerich,³⁷⁴ potecari de Rupjà; i guanya de condupta 3 cortans de forment cada any. Pagat per 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, i ara se li donarà un cortà més per la condupta per la família de Pericai, que estan en ma casa. Pagat i desconduït en lo mes d'agost de 1823. Antoni Borràs.

Lo dia 22 d'agost de l'any 1804, jo, Antoni Borràs d'Ultramort, he aconduptat a Paulí Maçanes, menescal de Foixà. I guanya de condupta 3 cortans de forment cada any. Pagat per 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816. Pagat i desconduït. Antoni Borràs.

[p. 165]

Lo dia 1 de setembre de l'any 1806, jo, Antoni Borràs, he aconduptat el senyor doctor Man[...], de Rupjà. I guanya de condupta 3 cortans de forment l'any. Pagat per 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1822, 1823.

³⁷⁰ Tota aquesta anotació, fins al final de la pàgina, apareix ratllada.

³⁷¹ *el putecari*: l'apotecari.

³⁷² *doptor*: doctor.

³⁷³ *manifassor*: marmessor (Empordà, DCVB).

³⁷⁴ *Pere Eimerich*: la grafia del manuscrit, *Pera Ymarich*, deu representar *per(e)imeric*.

Lo dia 14 setembre de l'any 1816, jo, Antoni Borràs, he aconduptat el senyor Francisco Pardàs, cirurgià de Rupjà. I guanya de condupta tres cortans de forment per cada any. Pagat.

Ara, en lloc de dit Pardàs, tinc aconduptat el senyor Vicenç Puig, cirurgià de Serra,³⁷⁵ per los mateixos pactes.

[p. 167] [Censals]

Nota de tots los mals [sic] que encontro, jo, Antoni Borràs, dels meus passats.³⁷⁶

Primo, un censal de cent lliures a la causa pia d'en Vila, de Vall de Sant Jordi, [...] pensions atrassades.³⁷⁷

[...] censal de cent lliures a la iglésia de [...], ab tres pensions atrassades.

[...] cent lliures a la iglésia [...], pensions atrassades.

[...] lliures als reverends [...] de Vulpellac, ab cinc pensions [...] de cent lliures a la causa pia [...] de Rupjà, ab set pensions atrassades.

[...] un censal de cent lliures a la causa pia d'en Maimó de Rupjà, ab vuit pensions atrassades.

[...] censal de cent lliures a la capella del [...] Mollet, ab tres pensions atrassades.

[p. 168]

Altre censal de dos-centes vuitanta lliures, dic 280 £, als aniversaris de Sant Lluç de Gerona, quiscun any pagat als 31 maig, i lo dit censal se fa ab Joan Comes i Marimon, de les Olives, i Narcís Albert i Dujau, de Verges. Consta en la notaria del discret Francisco Camps, notari de Gerona, plaça de les Castanyes, el 31 maig de 1826.

En lo real decret de 26 agost de 1837, passà ab [sic] fou decretado Boletí Oficial que abona [que] a tots los que préstien censos de directes senyories se condonen a favor del que els préstia.

Altre Boletí Oficial de 8 maig de 1838, i en 29 agost.

[p. 169]

Altre censal de cinquanta lliures a la causa pia de Bataller, ab dos pensions atrassades.

Altre censal de cinquanta lliures, reverends capellans de la Bisbal, ab cinc pensions atrassades.

Més, fa dita casa de censos a la mensa³⁷⁸ episcopal de³⁷⁹ Gerona per cada any [...] quarteres d'ordi, un [...] de blat, un parell de

³⁷⁵ Serra: Serra de Daró.

³⁷⁶ dels meus passats: dels meus avantpassats.

³⁷⁷ atrassades: endarrerides, pendents de pagar (cast.)

³⁷⁸ mensa: «conjunt de rendes eclesiàstiques» (DCVB).

³⁷⁹ de: en el manuscrit, de de.

[...]

Més, fa dita casa de censos per cada any als monjos de Sant Pere de Rodes, ço és, tres mitgeres d'ordi, que vol dir tres mitges quarteres, a mesura d'Anyells,³⁸⁰ tres cortans de forment per reducció de tasques, tres gallines i onze diners.

[p. 170]

Lo dia vint maig de 1823 morí Isabel Borràs, filla d'Antoni Borràs i de Caterina Romaguera. Fou enterrada lo dia vint-i-u en lo cementiri d'Ultramort; se li celebrà missa i en los nou dies següents la novena.

Trobant-me jo, Josep Borràs,³⁸¹ lo dia sis de maig de 18[23], apremiat d'un executor de Gerona, Josep Oriol Callís, per istància de Josep Torres Estela, recaudador principal, i manat pel senyor governador de la província i de la mateixa ciutat, i no sabent solament la mesura dels Anyells que diu l'escriptura en què es contenia, enviaren los mateixos senyors al senyor batlle de Corçà que los hi enviàs una certificació exacta de la dita mesura. Del qual³⁸² diu aixís: «...El Alcalde y Ayuntamiento de la villa de Corçà, partido de La Bisbal y provincia de Gerona, certificamus que la medida conocida bajo el nombre de *mitgeres d'Anyells*, compuesta de dos quartanes, que cada uno tiene cuatro *cóps* y medio picotín, cuyo original aun se conserva en la casa del infraescrito Alcalde, es equivalente ditcha *mitgera* a ocho *cóps* i un picotín, o sean, diecisiete picotines, de lo que 48 hacen en la actualidad la cuartera común...»

[p. 171]

Lo dia 31 de maig de l'any 1803 nasqué Margarida Borràs, filla d'Antoni Borràs i Vidal i de Caterina Sagner i Romaguera. I lo dia dos de juny la feren cristiana en les fonts baptismals d'Ultramort.

Lo dia 15 de juliol de l'any 1804 na[s]qué la Isabel Borràs. I la feren cristiana lo dia 16 de dit mes en les fonts d'Ultramort. Ha mort lo dia 20 maig de 1823.

Lo dia 11 d'octubre de l'any 1806 nasqué Josep Borràs. I lo feren cristià lo dia 12 del mateix mes, en les fonts d'Ultramort.

Lo dia 19 de maig de l'any 1808 nasqué Maria Borràs. I la feren cristiana lo dia 21 del mateix mes, en les fonts d'Ultramort.

Lo dia 25 d'agost de l'any 1810 nasqué Florentina Borràs. I la feren cristiana lo dia 27 del mateix mes, en les fonts d'Ultramort.

³⁸⁰ *a mesura d'Anyells*: l'explicació d'aquesta mesura consta en el mateix manuscrit en la pàgina 170. Anyells és un veïnat de Corçà.

³⁸¹ En la lletra es nota el canvi de mà.

³⁸² *del qual*: del qual tema, del qual aspecte.

[p. 172]

Lo dia 26 febrer de 1814 nasqué Caterina Borràs. I fou batejada lo dia 27 del mateix mes, en la font d'Ultramort; i foren padrins Agustí Pericai i Maria Pagès i Romaguera.

Més, lo dia 16 gener de l'any 1816 fou batejat Anton Borràs, d'Ultramort, en les fonts baptismals d'Ultramort; foren padrins Josep Condom, d'Ultramort, i Quitèria Bordes i Romaguera, del Puig de Peralada.

Més, lo dia 11 de març de l'any 1818 fou batejat Sici Borràs en les fonts baptismals de la isglésia d'Ultramort, fill d'Antoni Borràs i Caterina Borràs i Romaguera. Foren padrins Josep Romaguera, de Verges, i Maria Borràs, de Gerona.

Més, lo dia 11 febrer de 1820 nasqué Joan Germà i Just Borràs. I fou batejat lo dia 13; foren padrins Joan Alemany, d'Ultramort, i Margarida Borràs, germana sua.

[p. 173]

Lo dia 18 setembre de l'any 1820 passà la visita l'il·lustre senyor bisbe de Gerona. I foren confirmats [l']expressada família en la isglésia de Rupjà, i foren padrins lo reverend Domingo Manca,³⁸³ de Rupjà, i la senyora Rosa Pagès, de Casavells, habitant a Rupjà.

Més, lo dia 7 gener de 1823 nasqué Salvador Borràs. I fou batejat en les fonts baptismals d'Ultramort lo dia 9 del mateix mes; foren padrins Salvador Deulofeu i Isabel Borràs, sa germana, tots d'Ultramort.

En el Boletí Oficial del número 84 (sábado 28 d'octubre de 1837) i l'altre Boletí Oficial del número [...] (jueves 8 de marzo de 1838) expressa que qualsevol individu que presti a censos la sua casa o terres, si són per senyoria dir[-se] és censos irri[d]imibles de tasques i altres d'es[ta] conformitat no estan obligats a pagar-los, per haver[-los] lo govern enterament abolits.

[p. 174]

Lo dia 20 de maig de l'any 1843, a les onze de la nit, nasqué Lluís Borràs, fill de Josep Borràs i de Lluïsa Borràs i Ametller. I lo feren cristià lo dia 21 del mateix mes i any en les fonts baptismals d'Ultramort; i foren padrins Lluís Mas, de Torroella de Montgrí, i senyora Rita Ametller, de Martorell de la Selva.

Lo dia 23 gener de l'any 1845, a les dotze de la nit, nasqué Josep Borràs, fill de Josep Borràs i de Lluïsa Borràs i Ametller. I lo feren cristià lo dia 24 del mateix mes i any en les fonts baptismals de la isglésia d'Ultramort; i foren padrins Josep Ametller, de Martorell de la Selva, son unclé,³⁸⁴ i Margarida Mas i Borràs, de Torroella de Montgrí, sa tia.

³⁸³ Manca: cognom encara present a la zona.

³⁸⁴ unclé: variant septentrional d'oncle (DCVB).

[p. 175]

Lo dia 22 desembre de l'any 1816, jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, he firmat debitori a Josep Teixidor, d'Ultramort, de la quantitat de 250 £, ab lo pacte que, si per tot lo dia primer d'agost de l'any 1818 no li tinc tornada dita partida, anirà per empenyo de dos vessanes i mitja de terra al capdavall del Clospont, com consta en la notaria del senyor Francisco Ros, notari de la Bisbal, regint la notaria del Castell d'Empordà. I ara, fins a finir dit termini, se tirarà³⁸⁵ l'arrendament de les dites dos vessanes i mitja, quals mena Joan Pedrer. [A.R.]

Més, lo dia 22 agost de 1817, jo, Antoni Borràs, he tornades les 250 £ a Josep Teixidor, com consta d'època en casa lo senyor Francisco Ros, notari de la Bisbal, regint la notaria del Castell d'Empordà.

[p. 177]

Més, lo dia 12 gener de l'any 1817, jo, Antoni Borràs, he empenyat dos vessanes de terra del Clospont, afrontant ab la riera Vella, a Francisco Mas, teixidor de Verges, per preu de 300 £, com consta en la notaria d'Antoni Prats, notari de Verges, ab pacte que dit Francisco Mas no haurà [d']entrar en possessió fins lo dia primer d'agost de 1818; però se tirarà l'arrendament que me paguen de les dites dos vessanes, que menen Joan Pedrer i Antoni Serra.

Més, lo dia 4 de març de 1820 se m'ha notificada la sentència que seguia contra Josep Estrada, procurador de la justícia d'Ullastret, i he sortit condemnat en haver de pagar les 167 £ 10 s i tots los gastos, que junt importen per la part contrària 290 £. I ha estat precís empenyar-me dos vessanes de terra del camp anomenat Sumfous a Pere Morga, per preu de 240 £. Consta en la notaria del senyor notari Ferrer, de la Bisbal. Més, lo dia 3 novembre de l'[p. 178]any 1820 he empenyat tres quarts més de terra a Pere Morga, en lo camp anomenat Sumfous, per preu de noranta lliures. Consta en poder del senyor Francisco Ferrer, notari de la Bisbal. I la dita terra afronta: a sol ixent i a migdia, ab mi mateix; a ponent, ab Pere Morga, que [la] té a carta de gràcia del mateix Borràs; i a tramuntana, ab terra del mas Fel.

[p. 179]

Més, lo dia 20 febrer de 1817, jo, Antoni Borràs, m'he empenyat el camp anomenat l'Agulló³⁸⁶ a Joan Balló, d'Ultramort, per preu de 450 £ (dic quatre-centes cinquanta lliures), com consta en la cùria de Rupjà, en casa de lo senyor Benet Nató, notari.

[p. 180]

Lo dia 4 abril de 1819 se ha fet lo repartiment del terreno del riu Ter en seguint la concòrdia, com consta en la notaria del senyor Josep Fuster i Fel, notari de la Bisbal.

³⁸⁵ *tirarà*: aquí també té el sentit de 'traurà'.

³⁸⁶ *agulló*: delta format en la bifurcació d'un riu (no és al DCVB).

[p. 181]

Més, en l'any de la mala anyada que regnà la fam, que a penes ningú collí la sement, ni blat ni estibatges, que fou l'any 1817, jo, Antoni Borràs, m'he empenyat quatre vessanes de terra en la Closassa, de la part de migdia, al reverend Joaquim Guardís, de Ruplà, per preu 800 £, com consta en casa lo senyor Benet Nató, notari de Ruplà, als 20 agost de 1817.

[...] vessanes de terra de la Closassa, que té lo reverend Joaquim Guardís, són acabades de vendre per preu de 50 £, per augment de preu de quiscuna vessana, que junts les quatre vessanes són 200 £, que consta en la cúria de Ruplà, lo dia 31 de gener de 1821.

[p. 182]

Més, torno notar³⁸⁷ per memòria que en l'any 1822 fou l'altre any de la sequedat, que se perdé tota l'anyada, tant d'estibatges com de blat; i en lo dia 17 d'abril de l'any 1823, entraren les tropes franceses,³⁸⁸ agregades ab molts mils espanyols que se havien levatat per traure la constitució; i fou molt treball per lo món,³⁸⁹ de fam i guerra, matant-se los uns ab los altres. A saber, los generals que mandaven l'exèrcit de Catalunya a favor de la Constitució: Gran, Mina³⁹⁰ i Milans;³⁹¹ los altres, que se levataven contra foren al senyor don baró d'Eroles³⁹² i un tal Tomàs Costa, àlia[s] Misses,³⁹³ però estos hagueren de fugir en França. I después entraren en dit dia, acompanyats de l'exèrcit francès, ab una gran multitud de tropes, acompanyades del senyor duc d'Angulema,³⁹⁴ que hi hagué moltes morts i molta fam.

[p. 183]

Noto per memòria que [si] s'esdevingués que alguna persona demània per fer alguna fermança, no la facièn, a menos que al duenyo que manllévia o arréndia tinga

³⁸⁷ *torno notar*: en el manuscrit, *tornotar*.

³⁸⁸ Els anomenats Cent Mil Fills de Sant Lluís.

³⁸⁹ *món*: en el manuscrit, *mont*.

³⁹⁰ *Mina*: Francisco Espoz e lludain, conegut per Francisco Espoz y Mina, militar navarrès que es va distingir en la guerra contra els francesos (i més tard va arribar a ser Capità General de Catalunya).

³⁹¹ *Milans*: Francisco Milans del Bosch, militar.

³⁹² *Eroles*: el baró d'Eroles.

³⁹³ *Misses*: Tomàs Costa, àlies en Misses, de Sant Gregori, guerriller absolutista que va arribar a ser governador de Roses.

³⁹⁴ *Angulema*: el duc d'Angulema i els Cent Mil Fills de Sant Lluís restauraren a Espanya l'absolutisme, després del Trienni Liberal (1820-1823).

alguna finca o peça que estiga en evicció,³⁹⁵ per lo tant com m'ha succeït d'haver fet fermaça a un tal Francisco Viladevall, moliner, que estava en el molí d'Ullastret, per 1550 £ per lo temps de quatre anys i nou mesos, que corresponia a raó de 335 £ per quiscun any. I s'esdevingué en l'any de 1817 i part de l'any 1818, que foren los anys de sequedat i misèria de fam, que s'estroncaren les deus, que els molins [no] pogueren moldre per espai d'un any i mig; i jo vas haver d'empenyar-me dos vessanes de terra en la Closassa, per preu de 300 £, a Salvi Galceran, sastre [de] Parlavà, per pagar dit arrendament. Consta en la cúria de Rupjà, al dia 1er febrer 1818. Antoni Borràs.

Més, lo dia 27 maig de 1818 Salvi Galceran m'ha posat³⁹⁶ cent lliures, en augment de preu de les dos vessanes, i m'ha empenyat una altra vessana al mateix costat per preu de 200 £, tornada la partida de la vessana. [A.R.]³⁹⁷

[p. 184]

Més, despús de finit l'arrendament del molí, que jo, Antoni Borràs, era fermaça de Francisco Viladevall, hi habita [?], que jo, dit Borràs, havia tingut de pagar per ell. Aleshores vas arrendar-lo en nom meu per veure si cobraria³⁹⁸ lo que havia perdut. I s'esdevingué l'any 1822 i 1823, que foren los anys de fam i guerra, i vas perdre altre tant.

[p. 185]

Al dia 4 setembre de l'any 1818 jo, Antoni Borràs, m'he empenyat dos vessanes i mitja de terra al camp anomenat Sumfous, afrontant ab la riera, a Francisco Vila de Rupjà, per preu de 375 £. Consta en la notaria del senyor Francisco Ros, de la Bisbal. *Més*, lo dia 12 novembre de 1820, li he empenyat una vessana.³⁹⁹

Més, lo dia 29 gener de 1819, m'he empenyat una vessana de terra a la Closassa, per preu de 100 £, a Feliu Saló i Vicens, de Parlavà, per pagar la terça del molí d'Ullastret. Consta en la notaria del senyor Francisco Ros, notari de la Bisbal. Ara ha posat cinquanta lliures més, en augment del preu de dita vessana de terra. Consta en la mateixa notaria tornada la partida. [A.R.]⁴⁰⁰

En l'últim dia del mes de maig de l'any 1818, consta d'una àpoca de 179 £, de lo que he pagat com a fermaça del molí d'Ullastret a Francisco Viladevall. Consta en la notaria del senyor Canyà, notari de la Bisbal.

Més, en dita notaria de Canyà, consta d'altra àpoca per dit molí, de 209 £, lo dia 29 novembre de 1818.

³⁹⁵ *evicció*: desposseïció legal.

³⁹⁶ *posat*: imposit.

³⁹⁷ Ratllat només aquest paràgraf.

³⁹⁸ *cobraría*: recobraría.

³⁹⁹ Sembla que l'anotació continua al marge, però resulta il·legible.

⁴⁰⁰ Ratllat només aquest paràgraf.

Més, en la notaria del senyor Benet Nató, de Ruplà, [p. 186] consta d'altra època de 212 £, que tinc pagat com a fermança del molí. Consta de dita època lo dia 19 febrer de 1819.

Més, lo dia 16 desembre de 1819, consta d'altra època de 150 £ 12 s, que tinc pagat com a fermança de dit molí. Consta en la notaria del senyor Josep Fuster i Fel, notari de la Bisbal.

Més, per lo salari de dita època tinc pagat 1 £ 13 s.

Més, lo dia 7 gener de 1823...⁴⁰¹

[p. 187]

Lo dia 23 octubre de 1820, m'he empenyat tres vessanes, menos un seió⁴⁰² de terra, al Clospont, per preu de dos-centes lliures entre tota dita terra, a Francisco Ametller, carreter d'Ultramort. Consta en la cúria del senyor Maimí, notari de Torroella, ab lo pacte que fins que Joan Pedrer, arrendatari, hàgia finit l'arrendament la tinga d'amenar, però que hàgia de pagar el dit arrendament a Francisco Ametller.

Més, lo dia 19 març 1821, he venut lo dret de lluir i quitar, per preu de dos-centes lliures més, a dit Francisco Ametller tota la peça dit[a] Clospont (i antes pla de Foixà), quedant dit Ametller obligat de tornar lo[s] empenyos⁴⁰³ als hereus de Francisco Mas i Ragí, teixidor que era de Verges. Consta en la notaria del senyor Maimí, notari de Torroella.

[p. 188]

Lo dia 3 desembre de l'any 1821, jo, Antoni Borràs, he establert o acensat a Francisco Ametller, carreter d'Ultramort, dos vessanes de terra erma situada en lo terme de la Sala, que afronten: a sol ixent, ab lo restant de la peça de dit Borràs; a migdia, ab Joan Lloses, d'Ultramort; a ponent, part ab lo senyor baró de Foixà i part ab Ramon Domènec, de la Sala; a ponent,⁴⁰⁴ ab dit Domènec, que antes fou del senyor Valls, de Ruplà. Qual establiment s'ha fet per preu de quatre pessetes annuals de censos, pagades quiscun any per lo dia 30 de novembre. Consta en la notaria del senyor Maimí, notari de Torroella.

[p. 189]

L'any mil vuit-cents vint-i-dos fou l'any de la fam, que quasi per tota l'Espanya i França no se collí la sement del blat ni tampoc plogué en tot l'hivern ni estiu, que se

⁴⁰¹ Anotació que queda estranyament interrompuda.

⁴⁰² seió: celló.

⁴⁰³ empenyos: empenyoraments.

⁴⁰⁴ ponent: lapsus, hauria de dir *tramuntana*.

perderen també quasi tots los estibatges, a menos⁴⁰⁵ en los paratges que pogueren arregar del⁴⁰⁶ rec del Molí de Verges.

També fou en dit any la revoltació⁴⁰⁷ d'Espanya, que hi hagué una gran guerra, que se mataven uns ab altres, pegant foc ab⁴⁰⁸ moltes viles i pobles; los uns s'anomenaven realistes i los altres milicianos.

Lo dia 2 agost de dit any 1822, m'he empenyat⁴⁰⁹ una vessana un quart i mig de terra als Sumfous, a Paulí Veí, mosso de casa de Pedrer, d'Ultramort. Consta en la notaria del senyor Tomàs Cortada i Maimí, notari en la Bisbal. [A.R.]⁴¹⁰

Més, lo dia 4 octubre de l'any 1822 li he empenyat mig quart més al mateix costat, per preu 15 £. Consta en la notaria del senyor Francisco Ferrer, en la Bisbal.

[p. 190]

Dia 13 juny de l'any 1823, s'ha lluït la tras dita vessana i mitja de terra que Paulí Veí me tenia a carta de gràcia; i se l'ha encarregada Francisco Condom, ferrer de Rupjà, per preu de cent quaranta-i-cinc lliures, per la tras dita vessana i mitja. Consta en la notaria del senyor Francisco Ferrer, notari de la Bisbal.

[p. 191]

Lo dia 6 novembre de 1822, he empenyat una vessana i un quart de terra als Sumfous, a Francisco Condom, farrer de Rupjà, per preu de cent vint-i-cinc lliures, que és a raó de cent lliures la vessana. Consta en la cúria de Rupjà.

Més, lo dia 25 abril de 1823, m'he empenyat un quart de terra als Sumfous, a dit Francisco Condom, afrontant ab la riera, per preu de 35 £. Consta en la notaria del senyor Francisco Ferrer, de la Bisbal, i el dret de fatiga,⁴¹¹ reservant-me passatge per anar en l'hort de dita peça.

Lo dia 3 desembre de 1822, he empenyat dos vessanes de terra al codró⁴¹² de Sumfous, a Joan Blanch, d'Ultramort, per preu de dos-centes cinquanta lliures. Consta en la notaria del senyor Pica, de la Bisbal.

Més, lo dia 3 febrer de 1825, li he empenyat dos vessanes més a dit Blanch. Consta en la mateixa notaria.

⁴⁰⁵ *a menos*: excepte.

⁴⁰⁶ *del*: amb.

⁴⁰⁷ *revoltació*: revolta (DCVB).

⁴⁰⁸ *ab*: en.

⁴⁰⁹ *empenyat*: empenyorat.

⁴¹⁰ Ratllat únicament aquest paràgraf.

⁴¹¹ *dret de fatiga*: dret de retracte.

⁴¹² *codró*: quadró («parcel·la de terra de conreu, més petita que el quintar i situada més prop de les cases (Empordà)», DCVB).

[p. 192]

Lo dia 9 març de 1823, m'he empenyat a Josep Llach, de Rupjà, una vessana i mitja de terra al camp anomenat Sumfous, per preu de cent cinquanta lliures, que és a raó de cent lliures la vessana, que afronten: a sol ixent, ab Francisco Vila, que té a carta de gràcia de don Josep de Batlle; a migdia, ab terra⁴¹³ del senyor Valls, de Rupjà; i ponent i tramuntana, ab lo restant de la peça de dit Borràs. Consta en la cùria de Rupjà.⁴¹⁴

Lo dia 20 maig de l'any 1823, m'he empenyat dos vessanes de terra als Sumfous per preu de dos-centes lliures, que és a raó de cent lliures la vessana, a Sebastià Vila, de Rupjà. Consta en poder del senyor Tomàs Cortada i Maimí, de la Bisbal, notari.

[p. 193]⁴¹⁵

[p. 194]

Lo dia 29 agost de l'any 1823, s'ha tornat l'empenyo d'una vessana i un ceió de terra que Josep Condom, ferrer d'Ultramort, me tenia empenyat a la Closassa per preu 120 £.

Més, en lo mateix dia, se ha tornat l'empenyo a Feliu Saló i Vicenç, de Parlavà, d'una vessana que tenia en la mateixa peça, per preu de 160 £.

Més, en lo mateix dia, s'ha tornat l'empenyo d'una vessana a Salvi Galceran, de Parlavà, que tenia en la mateixa peça, per preu de 200 £. Ha quedat a favor de Francesc Ponç, de Planils, per preu de 700 £. Consta en la notaria del senyor notari Tos, de la Bisbal, dia 26 agost de l'any 1823. Ara, lo dia 14 agost de 1825, lo tercer diumenge de setembre de 1825, lo dit Ponç ha [...].⁴¹⁶

[p. 196]

Lo dia 18 novembre de 1823, se feren los capítols matrimonials de Margarida Borràs, filla d'Antoni Borràs i de Caterina Borràs i Romaguera. Consta en la notaria del senyor Paiat, àlies Curós, de Torroella.

Li tinc entregat 200 £ a Lluís Ferrer, per la primera paga del dot; i después, en Torroella, vas entregar a Lluís, son marit, 45 £.

Més, lo dia 30 setembre de 1826, tinc acabat de pagar tot l'adot a Lluís Ferrer, mon gendre. Consta en la notaria del discret Pallí Monjo, notari de Calonge.

⁴¹³ *terra*: en el manuscrit, *terara*.

⁴¹⁴ Paràgraf ratllat.

⁴¹⁵ Aquesta pàgina conté només unes proves caligràfiques on es llegeixen algunes paraules soltes i la frase «El alma del hombre que astá criada solo para María [?] Joist [?] por». També s'hi veu una figura antropomorfa (un espantaocells?) envoltada dels mots: *Rala* (a sobre) i *un hombre* (a sota).]

⁴¹⁶ La pàgina 195 resulta il·legible.

[*En castellà i en una lletra que no és la d'Antoni Borràs, consta la següent anotació, feta el 1874 per José [Borràs]:*] Otra época de 400 libras en el sodicho Luis Ferrer consta en poder [...] ⁴¹⁷

[p. 197]

Lo dia 28 novembre de l'any 1823, Francisco Vila, de Rupjà, m'ha deixat dos-centes lliures, les quals tinc de tornar per lo dia 1 setembre de 1824, o, quan no se puga, posar en possessió ⁴¹⁸ de dos vessanes de terra ⁴¹⁹ a les Eixides de la part de ponent, afrontant ab la pubilla Pi. Consta en casa del senyor Tomàs i Cortada, àlies Maimí, de la Bisbal.

Lo dia 9 març de 1827, les dites dos-centes lliures de l'expressat Vila, le[s] havem posades en augment de preu d'aquelles sis vessanes de Sumfous que lo dit Vila me tenia empenyat. Consta en la notaria del senyor Francisco Ros, notari de la Bisbal, regint la notaria d'Empordà. ⁴²⁰

[p. 198] [*A partir de la línia 5, són anotacions de Josep Borràs, fill d'Antoni.*]

Lo dia 3 desembre de 1823, Salvador ⁴²¹ Blanch, d'Ultramort, en poder del discret Massat, de Verges, regint la notaria d'Albons. Té dos vessanes a la Mola per venda, al preu 250 £, i després per 50 £. Li he venut el dret de lluir i quitar.

Dia 21 maig de 1841, en poder de don Ramon Tries, de la Bisbal, regint la notaria de Palau-sator, fou feta la revenda, firmada per Sebastià Vila, pagès i negociant de Rupjà, a favor de Josep Borràs, pagès d'Ultramort, d'aquelles sis vessanes de terra que tenia empenyades als Sumfous.

[p. 199] [*A partir de la línia 7, són anotacions de Josep Borràs, fill d'Antoni.*]

Lo dia 11 octubre de 1824, ab lo senyor Nicolau Bas, de Sant Feliu de Guíxols, consta en la notaria del senyor Maimí de Torroella, se li ha venut a carta de gràcia set vessanes i mitja als Quadrís, quedant-me el dret de donar-me camí per anar i venir del restant de la peça.

Dia ⁴²² 12 desembre de 1842. Retrovenda, firmada per Josep Font i Morga, del lloc d'Ultramort, a favor de Josep Borràs i Romaguera, pagès de dit lloc, d'aquelles set vessanes i mitja de terra que ell havia comprat als drets a carta de gràcia que tenia antes lo senyor Nicolau Bas, de Sant Feliu de Guíxols. En poder de don Ramon Maimí,

⁴¹⁷ La continuació resulta il·legible.

⁴¹⁸ *possessió*: corregim *posecios*.

⁴¹⁹ Aquesta frase deu voler dir que si no torna els diners en el termini acordat, el creditor prendrà possessió de la terra.

⁴²⁰ *d'Empordà*: de Castell d'Empordà.

⁴²¹ *Salvador*: corregim *Sabador*.

⁴²² A partir d'aquest paràgraf són anotacions de Josep Borràs, fill d'Antoni.

notari de Cruïlles, lo dia dal[t] dit.

Lo dia 29 abril de 1843, trobant-nos reunits, jo, Josep Borràs (junt ab lo senyor Joan Llorà, per home bo) i Joan Perich (tenint també a Sebastià Coll, també per home bo), per tenir un judici de conciliació ab lo senyor Josep Bertran, alcalde, sobres de que⁴²³ lo dal[t] dit Joan Perich havia arrancat aquell terme [...] ⁴²⁴

[p. 201]

Lo dia 18 octubre de 1824, ab Joan Ametller, sastre de Parlavà, i ~~ab Feliu Saló i Vicenç, de Parlavà~~, consta en la cúria⁴²⁵ del senyor Pica, de la Bisbal.

S'ha tornat l'empenyo a Feliu Saló i Vicenç, de Parlavà i [s'ha] encarregat Josep Perich i Gispert, d'Ultramort, d'una vessana i mitja de terra als Sumfous per preu dos-centes lliures.

Consta en la notaria del senyor Pica, notari de la Bisbal als 23 octubre de 1825.

[p. 202]

Als 17 octubre de 1828 Joan Roqueta, àlies Gran, habitant per masover en la vila de Corçà, ha manllevat un censal de cent lliures als administradors de la causa pia de Mató de Mont-ràs [...] Palafrugell ab l'obligació de lluir-lo di[n]s tres anys. Consta en la notaria del senyor Francisco Ferrer, notari de la Bisbal.

Lo dia 22 febrer de 1833, Joan Bataller, pagès masover, [ha]bitant en lo terme de Castelló d'Empúries, firmà [...]

[...] de 30 £ al senyor Francisco Ponç de la Bisbal a compte d'aquelles dos-centes que son avi Miquel Ponç i Serra deixà a sa muller Maria Maddalena Bataller i Ponç com[...] [...] son testament consta *penes*⁴²⁶ al discret Miquel Serra i Ponç, [...] de Barcelona, als 30 gener de 1789.

[p. 203] [No és una anotació d'en Borràs, és un rebut autògraf, inserit al llibre]

Dic jo, lo baix firmat, que tinc rebut d'Antoni Borràs, batlle de sac⁴²⁷ d'Ultramort, trenta-sis lliures sic sous i onze, dic 36 £ 5 s 11 d, de les quals tenia dit Borràs firmat albarà a favor del reverend don Joan Baptista de Mendíruiz com a procurador general de l'il·lustríssim senyor bisbe de Gerona per lo compliment del que havia cobrat dit Borràs de censos i tasques dels anys 1745, 1746 i mil set-cents quaranta-i-set. I així ho firmo en Rupjà als 3 de juliol de 1748.

[Firma i rúbrica autògrafes:] JUAN BAUTISTA DE MENDÍRUZ

⁴²³ *sobres de que*: sobre el fet que.

⁴²⁴ Anotació interrompuda a final de pàgina.

⁴²⁵ *cúria*: aquí queda clar que fa servir *cúria* per 'notaria', perquè més endavant trobarem: «consta en la notaria del senyor Pica, notari de la Bisbal».

⁴²⁶ *penes*: terme jurídic llatí que s'usa amb el valor d'"en poder de".

⁴²⁷ *batlle de sac*: encarregat de cobrar impostos...

[p. 204]

Comença la filosofia Sici Borràs, estudiant, lo dia vint d'octubre de l'any 1802 i li bestrec tot lo manteniment de pa, vi, fesols, blat de coure, carn, calçar i vestir.

[p. 205]

Nota de lo que bestrauré jo, Antoni Borràs, a l'estudiant, començant lo primer any de filosofia⁴²⁸ lo dia de Sant Lluc de l'any 1802.

<i>Primo</i> , per al vestit i les sabates	30 £	3 s.
<i>Més</i> , per llibres	4 £	17 s.
<i>Més</i> , li he donat	2 £	5 s.
<i>Més</i> , li he donat	1 £	10 s.
<i>Més</i> , la patrona	2 £	5 s.
<i>Més</i> , li he donat	1 £	17 s 6 d.
<i>Més</i> , li he donat	1 £	17 s 6 d.
<i>Més</i> , la mia germana li donà		7 s 6 d.
<i>Més</i> , la patrona	4 £	10 s.
<i>Més</i> , li he donat	1 £	19 s 10 d
<i>Més</i> , li he donat	1 £	10 s
<i>Més</i> , li he donat	1 £	10 s
<i>Més</i> , li tinc donat	1 £	10 s
<i>Més</i> , li tinc donat	2 £	5 s
<i>Més</i> , li tinc donat	1 £	10 s
<i>Més</i> , la patrona	4 £	10 s
<i>Més</i> , li tinc donat	1 £	10 s
<i>Més</i> , la mia germana li donà	1 £	12 s 6 d
<i>Més</i> , li tinc donat	1 £	17 s 6 d
<i>Més</i> , li tinc donat		7 s 6 d
<i>Més</i> , per unes sabates	1 £	13 s 9 d
suma.....	71 £	9 s 10 d

[p. 206]⁴²⁹

<i>Més</i> , per unes calces i armilla	9 £	15 s
<i>Més</i> , per una faixa	1 £	
<i>Més</i> , per una passejada	1 £	10 s
Comença lo segon any de Filosofia dit Sici, lo dia primer de novembre de l'any 1803, i li dono	2 £	18 s [...]
<i>Més</i> , li dono	1 £	12 s [...]
<i>Més</i> , la patrona	1 £	2 s [...]

⁴²⁸ *filosofia*: en el manuscrit, *filasufia*, d'acord amb una pronunciació popular.

⁴²⁹ Aquesta pàgina resulta molt borrosa en la fotocòpia.

Més, li envio, per en Tixer, ⁴³⁰	2 £	– s	3 d
Més, li tinc entregat	2 £	1 s	3 d
Més, li envio per Joan Deulofeu	2 £	5 s	
Més, li tinc bestret	1 £	17 s	6 d
Més, per la patrona	3 £	15 s	
Més, li tinc bestret	1 £	10 s	
Més, li tinc bestret	1 £	17 s	6 d
Més, li tinc bestret	1 £	13 s	9 d
Més, li tinc bestret	1 £	10 s	
Més, per la patrona	3 £	15 s	
Més, li tinc bestret	1 £	10 s.	
Més, li tinc bestret	3 £	15 s.	
Més, li tinc bestret	1 £	10 s.	
Més, li tinc bestret	1 £	10 s	
Més, li tinc bestret	1 £	17 s	8 d.
Més, li tinc bestret	11 £		3 d.
Més, li tinc bestret	1 £	2 s	6 d.
Més, per la patrona	3 £	15 s.	
suma	38 £	11 s.	
[p. 207] Més, pel flequer	2 £	10 s	[...]
Més, per lo sabater	1 £	10 s	[...]
Més, per la patrona	1 £	10 s	[...]
Més, per unes calces	3 £	7 s	[...]
Més, per una jupa	9 £	16 s	[...]
Més, li he donat	1	5 s.	
Més, per unes calces	5 £	13 s	[...]
Més, per una armilla	5 £	1 s	3 d.
Lo dia 7 de novembre de l'any 1804 començà lo tercer any de Filosofia dit Cisi, i li dono	2 £	5 s.	
Més, li tinc entregat	1 £	10 s.	
Més, li tinc entregat	1 £	17 s.	
Més, li tinc entregat	1 £	10 s.	
Més, li tinc entregat	1 £	10 s.	
Més, per al patró	3 £	15 s.	
Més, li tinc entregat	1 £	10 s.	
Més, li tinc entregat	1 £	16 s	9 d.
per al patró	2 £	16 s	3 d.
per al flequer	4 £	10 s.	
suma	53 £	4 s	[...]

⁴³⁰ Tixer: s'entén que els diners no són per a en Tixer, sinó que els fa arribar «per mà d'en Tixer».

[p. 209]

Nota de lo que jo, Antoni Borràs, bestrauré a Sici, mon germà, començant lo dia 22 de març de l'any 1806, habitant en casa Claràs, flequer del cap del pont de Sant Francesc de la ciutat de Gerona.

<i>Primo</i> , per una barretina	1 £ 2 s 6 d.
<i>Més</i> , per unes sabates	1 £ 6 s 3 d.
<i>Més</i> , per quatre pessetes, que me les ha demanades	1 £ 10 s.
<i>Més</i> , per sis pessetes que havia manllevades ⁴³¹ a Josep Font, estudiant 2 £ 5 s.	
<i>Més</i> , per un gec d'alanquins ⁴³² cordillats	[...] ⁴³³
<i>Més</i> , per un vestit de vaiats blanc, ço és, calces i armilla	6 £ 7 s [...]
<i>Més</i> , per altres calces d'alanquins cordillats	3 £ 14 s.
<i>Més</i> , per dos pessetes que havia manllevades ⁴³⁴ a Joan Deulofeu 15 s [???	
li tinc donades quatre pessetes	1 £ 10 s. [???
<i>Més</i> , per unes calces de vellut negre junt ab anforro, botons i sella ..	5 £ 12 s 6 d.
[p. 210] <i>Més</i> , per quatre pessetes que m'ha demanat, que fan	1 £ 10 s.
<i>Més</i> , per multa, carcelatge i demás gastos	30 £ 3 s.
<i>Més</i> , per al regalo de l'alguasil i notari, perquè no denunciessen el punyal que li trobaren ⁴³⁵	11 £ 2 s 6 d.
<i>Més</i> , li tinc donades dos pessetes, que me ⁴³⁶	15 s.
<i>Més</i> , per mig duro que ha manllevat a Josep Font, estudiant, que són .	18 s 9 d.
<i>Més</i> , per anar a Figueres	15 s.
<i>Més</i> , per altra pesseta que havia manllevat al senyor Francisco Manca ⁴³⁷ i jo l'hi torní	7 s 6 d.
<i>Més</i> , per anar a casa amo li entreguí	15 s.

Més, des de catorze dies antes d'entregar-se [en] Gerona fins lo dia 4 de maig de 1811 que ha estat en ma casa sens voler treballar, ans bé, inquietar les coses de casa fins portar-se'n blat del graner, com és cert que el mosso nos avisà que li feia portar [p. 211] per ell en casa de Josep Condom, mon cunyat, i lo dit mosso era Genís Caner, de Casavells. I sabut això, vas anar ab cuidado i li vas trobar tres cortans d'amagat sota del seu llit. Abvertint⁴³⁸ que en tot aqueix temps citat estigué dos mesos en Gerona, un mes a Palamós, dos mesos en Figueres i altres dos mesos en Sant Pere Pescador i dos mesos i mig en la Bisbal.

⁴³¹ *manllevades*: en el manuscrit, *matllavadas*.

⁴³² *alanquins*: «Tela de cotó amb lligat de plana i amb l'ordit i la trama tenyits de color groguenc ja abans del tissatge» (DIEC2).

⁴³³ Espai en blanc.

⁴³⁴ *ma[n]llevades*: en el manuscrit, *mallevedas* (unés ratlles més avall escriu *manllevat*).

⁴³⁵ Curiós cas de suborn reconegut.

⁴³⁶ Anotació interrompuda en aquest punt.

⁴³⁷ *Manca*: cognom documentat a Verges al segle XIX.

⁴³⁸ *abvertint*: pronunciació d'*advertint* amb assimilació del punt d'articulació.

Més, lo dia 10 desembre de 1811, vingué dit Sici, que havia unes tres setmanes que era fora de casa, i demanà si li pagaria un gec d'uniforme, que ell ja tenia algun diner, i si jo li acabaria de pagar; i li vas entregar qui[n]ze pessetes, que són 5 £ 12 s 6 d.

Més, per al gasto que féu en la presó, tinc entregat a Pere Joanals seixanta-i-un duro[s] i un vint-i-dos, que són 114 £ 9 s [...]

Més, per al senyor doctor Porret, per al treball de treballar les defenses de dit Sici a més de los diners [que] ja li anava entregant de parers li demanava,⁴³⁹ lo dia del consell li vas entregar dos dobles de quatre, dotze [p. 212] duros i quatre pessetes, que són 84 £.

Més, per al reportor⁴⁴⁰ li vas entregar perquè abonés dit Sici dotze dobles de quatre en or, una peça de percala fosa,⁴⁴¹ que me costà dotze duros, dos llibres, que me costaren onze pessetes, dos conills i dos perdius. Los conills i perdius me costaren set pessetes, que al tot són 388 £ 17 s 6 d.

Més, al músic Joan, intèrprete, vas entregar una dobla en or, que són 7 £ 10 s.

Més, al senyor Felis Prim, per lo treball d'encaminar-me⁴⁴² ab los dits senyors li vas entregar vint pessetes ab plata, que són 7 £ 10 s.

Més, per dos lloguers d'un matxo que vas llogar en Figueres a casa d'un blanquer⁴⁴³ per anar i venir de Figueres a casa i de casa a Figueres, per quatre camins⁴⁴⁴ [que] vas fer, a raó de quatre pessetes per cada camí, me costà setze pessetes. Són 6 £.

Més, per al procurador Palmers, per dos vegades que hagué d'escriure, l'una tres pessetes i l'altra dotze pessetes. Són 5 £ 12 s 6 d.

[...]

[p. 213]

Més, después de feta la sentència i quedar libre de la comissió militar, i vist que no lo travien⁴⁴⁵ [de] la presó, determinarem ab una minyona anomenada Francisca Casadevall que digués que se volia casar ab ell i férem un memorial al senyor general Lamarca. I se quedà lo memorial i resolgué pasar lo presoner de guerra en França. I la dita Francisca, perquè emprengués lo general en persona, [li] vas comprar un anell d'or, que me costà deu pessetes, un mocador per al coll, [que] me costà

⁴³⁹ *de parers li demanava*: de parers que li demanava. Aquí, *demanar parer* vol dir fer-li una consulta mèdica.

⁴⁴⁰ *reportor*: sembla una variant de *reportador* ('que transmet informacions, etc.).

⁴⁴¹ *percala fosa*: varietat del teixit de cotó anomenat percala (però no és a DCVB).

⁴⁴² *encaminar-me*: deu ser fer-me costat, etc.

⁴⁴³ *blanquer*: assaonador de pells (DCVB).

⁴⁴⁴ *camins*: viatges.

⁴⁴⁵ *travien*: treien (és una pronunciació encara corrent a la zona; correspon a la forma més antiga, *traïen*, amb l'afegit d'una consonant antihàtica: *tra'ien*).

dotze pessetes, i un altre mocador brodat per al cap, [que] me costà vuit pessetes, que són 11 £ 5 s [...]

Més, per al gasto que férem en Gerona de menjar i beure, ab quatre dies que estiguérem jo, la dita Francisca i una altra companya que feia seguir, trenta-i-dos pessetes, que són 12 £

Més, después s'escapà de presoner de França; i quan arribà a casa li vas donar quatre pessetes per divertir-se. I después, quan hagué cobrat força,⁴⁴⁶ se'n tornà ab les tropes espanyoles [ab] què antes era, [i] li vas donar quinze pessetes. Són 7 £

[p. 214]

Més, lo dia 21 setembre de 1812, comparegué Josepa Casadevall, habitanta en Mer,⁴⁴⁷ ab una carta de mon germà Sici, la qual deia [que] la dita Josepa li havia deixada una dobla de quatre, i així⁴⁴⁸ que l'hi tornés. I jo l'hi vas tornar en presència del mosso i d'Agustí Pericai i de la criada Rosa Pla, que l'hi vas entregar sobre la taula de la cuina quan nos posàvem a sopar. Són 30 £

[p. 215]

Als 5 desembre de 1828, en poder del discret Ramon Trias i Badia, notari de la Bisbal, regint la notaria de Palau-sator, consta de l'època ab cessió de drets per recobrar de Miquel Gich, àlies Sorrer, lo que per ell tinc pagat jo, Antoni Borràs, d'Ultramort, per aquell censal de 400 £, pensions i gastos, qual censal s'encarregà en poder de Gabriel Artiga, notari de Figueres, a favor de don Pere Bataller, de Begur, i ara queda a favor de dit Borràs per haver-lo ell lluit, com consta en poder del mateix notari, ab la venda del dret de lluir i quitar a carta de gràcia a Sebastià Vila, de Rupjà, Joan Blanch d'Ultramort, Josep Perich i Gispert, d'Ultramort, i Josep Condom, ferrer d'Ultramort.

[p. 217]⁴⁴⁹

[...] 12 desembre de 1828, en poder del discret Ramon⁴⁵⁰ Tries i Badia, notari de la Bisbal, tinc fet la procura per a cobrar a Pere Sala, escrivent de la Bisbal, i queda en son poder l'època⁴⁵¹ [...] d'Ultramort i l'altra de Miquel Gich, àlies Sorrer, de Pals, i [que] ara habita en Torrent.

⁴⁴⁶ És a dir, quan hagué recuperat ((re)cobrat) energies, no pas quan hagué cobrat força diners.

⁴⁴⁷ Mer: Amer.

⁴⁴⁸ i així: i per tant.

⁴⁴⁹ La lletra d'aquesta pàgina i la següent té una aparença força diferent de la que és habitual en Antoni Borràs.

⁴⁵⁰ Ramon: en el manuscrit, Ramon Ramon.

⁴⁵¹ l'època: en el manuscrit, la apocas.

[p. 219]

Noto jo, Josep Borràs, [...]s receptes que lo senyor Jaume, metge de l'hospital de Figueres, nos ha fet per curar dels bonys i llagues del coll, que diuen són mortrets.⁴⁵²

Per Caterina, la mare. Se tenen de pelar catorze metlles⁴⁵³ dolces, després picades, quatre unces de sagí vell, una cullerada de polvos de roses, una xicra de vi blanc i després colat. I colat que síg[u]ia, s'hi posa[...] [...] una cullerada d'oli rosat i se té d'untar tot allí a on li fàcia mal. I després s'hi passarà un drap calent perfumat ab espígol.

[Per a] en Salvador Mallims. Ab aigua ferrada, malves, tot ben cuit i ben picat (i allò, el cor de les arrels, que mai se volen picar bé, ab unes estisores se tallarà ben menut), i se tornarà barrejar bé tot ab un rovell d'ou i una cullerada de greix dolç. I se n'hi posarà cataplasmes, que li farà *rogar*⁴⁵⁴ bé.

Per jo, Josep Borràs. Se farà fondre un tall de sagí en la mà i s'hi posarà un poc de malves, la fulla només, un poc de flor de saüc, un poc de flor de camamilla i un pols de grana de llinet, ab què se pusca [...] collir ab tres dits. I se farà coure tot ab lo greix dolç, i després se colarà i quedarà l'enguent⁴⁵⁵ fet.

⁴⁵² *mortrets*: ?

⁴⁵³ *metlles*: ametlles.

⁴⁵⁴ *rogar*: vomitar (derivat del cast. *arrojar*; actualment pronunciat amb *j* castellana [ru'xa], però a l'època es devia dir tal com ho escriu el nostre manuscrit: [ru'ya]).

⁴⁵⁵ *enguent*: unguent.

ÍNDEX DE PROTOCOLS NOTARIALS

(Per ordre cronològic. El número de pàgina es refereix a la paginació que hem establert per al text del dietari.)

Pàg.	Any	Mes	Dia	Notari	Població	Assumpte
158	1376	XII	22	Francesc Guinart	Rupià	Venda d'una peça de terra a les Eixides, incloent-hi el domini directe i la tasca, feta per Pere [Berenguer] Pi a Bernat Borràs.
27	1378	I	13	Guillem Llop	Girona	Rodalia [rodaria] del terme de Foixa (<i>en el dia té lo manual lo notari Gifra de Gerona</i>)
158	1509	IV	30		Rupià	Venda del domini directe d'una peça de terra aleshores anomenada Perers [Parés], feta per Joan Pi, d'Ultramort, a Antoni Borràs.
17, 132	1734	II	28	Benet Nató	Rupià	Atermenament dels límits entre Foixà i Ultramort a la zona del riu Ter.
143	1759	X	1	Josep Mató Valls Geli	Púbol	Encarregament d'un censal de 100 £ a Joan Banyeres, de Parlavà, del qual havia estat fermancer Germà Borràs.
202	1789	I	30	Miquel Serra Ponç	Barcelona	Testament de Miquel Ponç Serra.
9	1802	V	0	Francesc Prats	la Bisbal d'Empordà	Capítols matrimonials d'Antoni Borràs Vidal i Caterina Saguer Romaguera.
9	1802	VII		Pere Ros	la Bisbal d'Empordà	Darrer pagament del dot i legítima de Caterina Borràs, muller de Josep Condom.
147	1802	IX	24	Pere Canyà	la Bisbal d'Empordà	Testament de Josep Bisbe, pagès de Madremanya.
37	1803	I	7	Ros	la Bisbal d'Empordà	Permuta d'una peça de dues vessanes de terra anomenada <i>camp Ortal</i> per un camp de similar extensió ubicat a les Comes, feta entre Antoni Borràs Vidal, d'una part, i Antoni Teixidor i Maria Lluïsa Mató, pubilla Mató, de part altra.
11	1803	IV	20		Rupià	Capbreuació feta per Antoni Borràs Vidal a favor del cambrer del monestir de Sant Pere de Rodes
11	1805	V	2		Rupià	Cobrament per via executiva del <i>pago dels soldats</i> que la gent de Parlavà que tenia terres a Ultramort s'havia negat a abonar.
101	1810	X	7		Rupià	Darrer pagament del dot i legítima de Francesca Borràs, muller de Joan Alemany.
151	1811	III	22		Foixà	Censal de 200 £ creat pel comú d'Ultramort a favor del capítol catedralici de Girona. Antoni Borràs n'és fermancer.
175	1816	XII	22	Francesc Ros	la Bisbal d'Empordà	Debitori de 250 £ fet per Antoni Borràs a favor de Josep Teixidor, d'Ultramort.
177	1817	I	12	Antoni Prats	Verges	Venda a carta de gràcia de dues vessanes al Clospont, feta per Antoni Borràs a Francesc Mas, teixidor de Verges.
179	1817	II	20	Benet Nató	Rupià	Venda a carta de gràcia del camp anomenat Agulló, feta per Antoni Borràs a Joan Balló, d'Ultramort, per 450 £.

Pàg.	Any	Mes	Dia	Notari	Població	Assumpte
181	1817	VIII	20	Benet Nató	Rupià	Venda a carta de gràcia de quatre vessanes a la Closassa, feta per Antoni Borràs al reverend Joaquim Guardís, de Ruplà, per 800 £.
175	1817	VIII	22	Francesc Ros	la Bisbal d'Empordà	Època de Josep Teixidor, reconeixent que Antoni Borràs li ha tornat les 250 £ a què es refereix el debitori 1816.
183	1818	II	1		Rupià	Venda a carta de gràcia de dues vessanes a la Closassa, feta per Antoni Borràs a Salvi Galceran, sastre de Parlavà, per 300 £.
183	1818	V	27			Diverses transaccions (augment de preu i venda a carta de gràcia) referents a la Closassa, fetes entre Salvi Galceran i Antoni Borràs
185	1818	V	31	Canyà	la Bisbal d'Empordà	Època de les 179 £ que Antoni Borràs, en qualitat de fermancer del molí d'Ullastret, ha pagat a Francesc Viladevall.
185	1818	IX	4	Francesc Ros	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia de dues vessanes i mitja als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Francesc Vila, de Ruplà, per 375 £.
185	1818	XI	29	Canyà	la Bisbal d'Empordà	Època de 209 £ pagades per Antoni Borràs com a fermancer del molí d'Ullastret.
185	1819	I	29	Francesc Ros	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia d'una vessana a la Closassa, feta per Antoni Borràs a Feliu Saló Vicenç, de Parlavà, per 100 £. Posteriorment Borràs recompra la peça per 50 £ més.
185 186	1819	II	19	Benet Nató	Rupià	Època de 212 £ que Antoni Borràs ha pagat com a fermancer del molí d'Ullastret.
180	1819	IV	4	Josep Fuster Fel	la Bisbal d'Empordà	Repartiment d'aigualleixos del riu Ter.
186	1819	XII	16	Josep Fuster Fel	la Bisbal d'Empordà	Època de 150 £ 12 s que Antoni Borràs ha pagat com a fermancer del molí d'Ullastret.
177	1820			Ferrer	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia de dues vessanes als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Pere Morga per 240 £.
187	1820	X	20	Maimí	Torroella de Montgrí	Venda a carta de gràcia de tres vessanes menys un celló al Clospont, feta per Antoni Borràs a Francesc Ametller, carreter d'Ullastret, per 200 £.
177 178	1820	XI	3	Francesc Ferrer	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia de tres quarts de vessana als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Pere Morga per 90 £.
185	1820	XI	12			Venda a carta de gràcia d'una vessana de terra, feta per Antoni Borràs a Francesc Vila, de Ruplà.
181	1821	I	31		Rupià	Venda de les quatre vessanes a la Closassa que el reverend Joaquim Guardís havia comprat a carta de gràcia el 1817, amb un increment de preu de 200 £ (50 £ més per vessana).

Pàg.	Any	Mes	Dia	Notari	Població	Assumpte
187	1821	III	19	Maimí	Torroella de Montgrí	Venda del dret de lluir i quitar d'una peça de terra al Clospont (antigament pla de Foixà), feta per Antoni Borràs a Francesc Ametller per 200 £. Possiblement es tracta de les gairebé tres vessanes venudes a carta de gràcia el 20-X-1820.
188	1821	XII	3	Maimí	Torroella de Montgrí	Establiment emfitèutic de dues vessanes d'erm de la Sala, fet per Antoni Borràs a Francesc Ametller, carreter d'Ultramort, per un cens anual de quatre pessetes a pagar cada 30 de novembre.
189	1822	VIII	2	Ramon Tomàs Cortada, àlies Maimí	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia d'una vessana i tres vuitens als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Paulí Veí [Bahí], mosso de can Pedrer d'Ultramort.
189	1822	X	4	Francesc Ferrer	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia d'un vuitè de vessana als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Paulí Veí, mosso de can Pedrer d'Ultramort, per 15 £.
191	1822	XI	6		Rupià	Venda a carta de gràcia d'una vessana i quart als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Francesc Condom, ferrer de Ruplà, per 125 £.
191	1822	XII	3	Pica	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia de dues vessanes als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Joan Blanch, d'Ultramort, per 250 £.
192	1823	III	9		Rupià	Venda a carta de gràcia d'una vessana i mitja als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Josep Llach, de Ruplà, per 150 £.
191	1823	IV	25	Francesc Ferrer	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia d'un quart de vessana als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Francesc Condom, ferrer de Ruplà, per 35 £. La venda inclou el dret de fadiga, però Borràs es reserva dret de pas per anar a l'hort de dita peça.
192	1823	V	20	Ramon Tomàs Cortada, àlies Maimí	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia de dues vessanes als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Sebastià Vila, de Ruplà, per 200 £.
190	1823	VI	13	Francesc Ferrer	la Bisbal d'Empordà	Lluïció de la vessana i mitja dels Sumfous que tenia a carta de gràcia Paulí Veí. Se les encarrega Francesc Condom, ferrer de Ruplà, per 150 £.
194	1823	VIII	26	Tos	la Bisbal d'Empordà	La vessana que tenia a carta de gràcia Salvi Galceran queda a favor de Francesc Ponç, de Planils, per 700 £.
196	1823	IX	18		Torroella de Montgrí	Capítols matrimonials de Margarida Borràs, filla d'Antoni Borràs.
197	1823	XI	28	Ramon Tomàs Cortada, àlies Maimí	la Bisbal d'Empordà	Debitori de 200 £ signat per Antoni Borràs a favor de Francesc Vila, posant com a garantia dues vessanes de terra a les Eixides.
198	1823	XII	3		Verges	Venda a carta de gràcia de dues vessanes, feta per Antoni Borràs a Salvador Blanch, d'Ultramort, per 250 £. Posteriorment se li ven el dret de lluir i quitar per 50 £.

Pàg.	Any	Mes	Dia	Notari	Població	Assumpte
199	1824	X	11	Maimí	Torroella de Montgrí	Venda a carta de gràcia de set vessanes i mitja al Quadrís, feta per Antoni Borràs a Nicolau Bas, de Sant Feliu de Guíxols, amb reserva de dret de pas.
201	1824	X	18	Pica	la Bisbal d'Empordà	No s'especifica cap assumpte.
191	1825	II	3	Francesc Ferrer	la Bisbal d'Empordà	Venda a carta de gràcia de dues vessanes als Sumfous, feta per Antoni Borràs a Joan Blanch, d'Ultramort.
143	1825	IX	6	Benet Nató	Rupià	Encarregament d'un censal de 100 £ a Benet Cadenet, de Rupia. És el mateix que s'encarregà a J. Banyeres el 1759.
201	1825	X	23	Pica	la Bisbal d'Empordà	Retrovenda i posterior venda a carta de gràcia d'una vessana i mitja als Sumfous, feta per Borràs a Josep Perich Gispert per 200 £.
168	1826	V	31	Francesc Camps	Girona	Censal de 280 £ a favor dels aniversaris de Sant Lluç de Girona, que els de can Borràs paguen conjuntament amb Joan Comes Marimon, de les Olives, i Narcís Albert Dujau, de Verges.
196	1826	IX	30	Pallí Monjo	Calonge	Darrer pagament del dot a Lluís Ferrer, gendre d'Antoni Borràs.
197	1827	III	9	Francesc Ros	la Bisbal d'Empordà	Augment de preu en 200 £ d'aquelles sis vessanes als Sumfous que Francesc Vila tenia a carta de gràcia.
202	1828	X	17	Francesc Ferrer	la Bisbal d'Empordà	Creació o encarregament (no s'especifica) d'un censal de 100 £ fet per Joan Roqueta, àlies Gran, masover de Corçà, a favor de la causa pia d'en Mató de Mont-ras.
215	1828	XII	5	Ramon Tries Badia	la Bisbal d'Empordà	Àpoca amb cessió de drets d'un censal de 400 £ a favor de Antoni Borràs.
217	1828	XII	12	Ramon Tries Badia	la Bisbal d'Empordà	Procura d'Antoni Borràs a favor de l'escrivent Pere Sala.
149	1833			Ramon Tomàs Cortada, àlies Maimí	la Bisbal d'Empordà	Venda per execució de cort d'algunes terres del Mas Miquelet [Micalet] de Parlavà.
149	1835	II	8	Antoni Prats Badia	Verges	Venda per execució de cort de dues peces de terra de Joan Comas Marimon, de les Olives.
156	1835	X	25	Benet Nató	Rupià	Capítols matrimonials de Caterina Borràs i Benet [...] Ragí, d'Ultramort.
198	1841	V	21	Ramon Tries	la Bisbal d'Empordà	Retrovenda de sis vessanes als Sumfous, feta per Sebastià Vila, pagès i negociant de Rupia, a Josep Borràs, pagès d'Ultramort.
199	1842	XII	12	Ramon Maimí	Cruïlles	Retrovenda de set vessanes i mitja (que abans havia tingut Nicolau Bas, de Sant Feliu de Guíxols), feta per Josep Font Morga a Josep Borràs Romaguera.
133	1843	IV	2	Benet Nató Sans	Rupià	Testament de Lluís Ferrer Mas, del carrer de l'Hospital de Torroella de Montgrí.

APÈNDIX CRONOLÒGIC

Apleguem ací algunes dades disperses que la documentació antiga ens ofereix sobre esdeveniments que van tenir lloc a Ultramort. Serveixin per a orientar al lector i també per a fer patent que la història d'Ultramort resta encara, en la seva major part, per escriure.

1045: document que fa referència a la consagració de l'església de Santa Eulàlia d'Ultramort l'any 816-817.

1062: una donació feta per Bernat Tegmari esmenta els *pagi Uulturis Mortui* (indrets d'Ultramort).

1093: la vescomtessa Ermessenda dóna a Guillem Gaufred i a Gaucebert diversos béns, entre els quals hi ha la batllia d'Ultramort.

1183 (4 de gener): segons el Llibre Verd de la catedral de Girona, en aquesta data els germans Adalbert i Arnald Gaubert venen unes terres de Foixà a la canònica de Girona. A les afrontacions hi consta *Vultur mort*.

1269: el comte Ponç Hug III d'Empúries i el seu fill Huguet permuten amb el bisbe de Girona, Pere de Castellnou, la jurisdicció civil i criminal de Rupjà, Ultramort i Parlavà, i la jurisdicció de Fonolles per la jurisdicció sobre Canet i Sant Iscle.

1275 (10 de gener): Dalmau de Rocabertí ven al comte Hug d'Empúries els drets que rep a diversos llocs, entre ells Ultramort, per raó de la seva possessió de Fonolles, que té en feu pel propi comte. Preu 5900 sous bar.

1275 (23 d'abril): el comte Hug d'Empúries i el seu fill Ponç Huguet venen a Arnau de Terrades el domini directe, censos i prestacions que reben a Fonolles, Ullastret, Parlavà, Sant Iscle, Canet, Ultramort i Matella.

1297: el comte Ponç Hug apella l'arquebisbe de Tarragona sobre l'intent del bisbe de Girona de fortificar Corçà, Parlavà, Ultramort, Mata, Casavells i Serra.

1302: Berenguer Girbau, de la Sala, posseeix una feixa a l'indret anomenat l'Estany, d'Ultramort.

1339: homes de Verges i d'altres llocs destrueixen un rec episcopal de nova construcció a Ultramort.

1346: el bisbe Arnau de Mont-rodon institueix la festa de Carlemany, de Santa Anna i de la Corona d'Espines.

1352: guerra entre bisbe de Girona i el comte d'Empúries. S'iniciarà el conflicte entre Ultramort i altres pobles que són obligats a col·laborar en la fortificació de Rupjà.

1353: indemnització a Guillem Fel i Berenguer Castelló, ambdós d'Ultramort, per un edifici i palla cremats en la guerra.

1355: el bisbe demana als batlles d'Ultramort i de Rupjà que permetin a la gent anar a treballar amb armes.

1373: el bisbe ordena als de Parlavà i Rupjà enviar obrers a l'estany d'Ultramort.

1374: gran carestia de blat. S'obre botiga a Rupjà, Parlavà i Ultramort.

1384: l'ultramortenc Pere Guerau és contractat com a porter i escarceller del palau episcopal.

1438: creació de la confraria interparroquial de Sant Esteve de Rupjà.

1491: els eclesiàtics que tenen un benefici a Ultramort han de contribuir al finançament d'un rec nou (= riera Nova?) a Ultramort.

1591: en el llibre de baptismes de la parròquia, el sagristà mossèn Joan Hostench hi anotà: *Aquest any és la guerra de Fransa, y dimecres a 30 de janer 1591 passaren per aquestos llochs vuyt-cents cavallers de Castella ab grossíssims cavalls armats en blanc, que certos senyors havian donats al rey Philip per ajuda contra de França, ço és, contra del [...] a rey de Navarra, qui-s volia alzar rey ab alguns senyors de França qui-l afavorien. Gran és la armada axí per mar com per terra qui se ajustà. Nostre Senyor nos done victòria. Per memòria.*

1637: homes d'Ultramort són destinats com a soldats cap a Leucata.

1704: el bisbe estableix un aigualleix als jurats d'Ultramort.

Sobre el litigi per la fortificació de Rupjà:

1268 (5 de desembre): Guillema de Rupjà, muller de Pere de Santaeugènia, ven al bisbe Pere de Castellnou, familiar seu, el castell de Rupjà, el de Fonolleres. La venda afecta també els drets feudals que Guillema té en aquests dos indrets i a Parlavà, Ultramort, Serra, Sant Iscle i Canet.

1353: el bisbe mana als d'Ultramort i Parlavà cooperar en els treballs i despeses de la fortificació de Parlavà (és el moment de la guerra amb el comte). Posteriorment afirma que no entén haver perjudicat en la franquesa que els d'Ultramort tenen de no haver-hi de treballar.

1355: el bisbe requereix per dues vegades als d'Ultramort i Parlavà que cooperin en la fortificació de Rupjà.

1356: els d'Ultramort aHeguen que no han sentit el corn de Rupjà quan tocava perquè l'host ja era a Palamós.

1362: el bisbe designa el jurista Joan Guerau perquè jutgi la disputa d'Ultramort i Parlavà contra Rupjà per la qüestió de la fortificació.

1363: el bisbe ordena als de Rupjà que vagin a la Bisbal a sentir la sentència sobre el litigi per la fortificació.

1365: el bisbe Ènnec de Valtierra aprova uns capítols que regulen les condicions de cooperació d'Ultramort i Parlavà en la qüestió de la muralla de Rupjà.

1368: dos homes d'Ultramort paguen 20 lliures al bisbe per la construcció dels murs de Rupjà.

1372: el bisbe Jaume sa [ça] Tria rebaixa de 20 a 12 lliures l'aportació que els de Rupjà, Parlavà i Ultramort havien de fer per a la conservació del castell de Rupjà.

1377: es reclama a Ultramort que pagui la part corresponent de la reparació de la barbacana de Rupjà.

1381: carta del bisbe al batlle de Rupjà ordenant-li que en cas de guerra deixi entrar la gent de Parlavà i d'Ultramort a refugiar-se dins la muralla.

1431: el procurador de Parlavà i Ultramort apel·la sentència de la cúria per la causa contra Rupjà.

1556: llicència als de Rupjà per vendre censals i obtenir així finançament pels plets que mantenen contra Ultramort i Parlavà.

1599: Parlavà i Ultramort litiguen contra Rupjà perquè no volen contribuir a les despeses de manteniment de la fortificació.

1640: el bisbe anul·la una sentència de la causa de Rupjà contra Ultramort i Parlavà.

1704: els jurats de Rupjà, Parlavà i Ultramort demanen llicència per reparar la sala del castell de Rupjà, on se solen reunir.

Nissagues medievals a Ultramort:

Els Finestres:

1229: esment de Berenguer de Finestres.

1236: Berenguer de Finestres està casat amb Garsendis (són d'Ultramort però tenen moltes propietats a la Pera).

1245: esment de Ramon, que és fill de Berenguer de Finestres i Garsendis.

1252: Berenguer de Finestres dóna al seu fill Ramon, en concepte de legítima, el mas d'Ultramort i altres possessions. L'altre fill, Bernat, rebrà béns a Bellcaire, Ullà i Torroella de Montgrí.

1276: Ramon de Savarrés, fill de Berenguer de Savarrés, batlle de Fontcoberta, i Raimunda, esposa seva i filla de Ramon de Finestres, venen a Pere de Xesa, fill de Guillem de Xesa, de Rupjà, el mas Olivera d'Ultramort per 3600 sous.

1300: Berenguera, filla de Pere Oller, ciutadà de Girona, és muller de Berenguer de Finestres.

1304: Ponç és fill de Ramon de Finestres.

1313: Ponç de Finestres es casa amb Gueraua, filla del cavaller Guillem de Bordils i de Garsenda, sa muller. Dot de la núvia: 5500 sous.

1317: Ponç de Finestres és fill d'un altre Ponç de Finestres. Ha comprat una vuitena part del delme de Rupjà a Pere de Xesa.

1367: Ramon de Finestres és el batlle d'Ultramort i Parlavà.

1402: Ponç de Finestres és el batlle d'Ultramort i Parlavà.

Els Gallart:

1330: Simó Gallart està casat amb Berenguera, filla de Pere de Xesa. Gallart és esmentat aquest mateix any com a cavaller de Castelló d'Empuries.

1344: Dalmau Gallart és batlle d'Ultramort.

Els de Xesa:

1276: Pere de Xesa, fill de Guillem de Xesa de Rupjà, compra el mas Olivera d'Ultramort a Ramon de Savarrés per 3600 sous.

1307: Guillem de Xesa és batlle d'Ullastret i fill de Pere de Xesa, batlle d'Ultramort.

1315: Pere de Xesa ven al bisbe les seves possessions a Parlavà. (Un personatge amb aquest mateix nom apareix com a company de jocs sexuals del comte emporità

Ponç Hug V, a qui el rei incoà un procés per sodomia el 1311.)⁴⁵⁶

1318: esment de Pere de Xesa.

1328: Berenguera és filla de Pere de Xesa d'Ultramort i esposa de Simó Gallart.

Batlles d'Ultramort:

1093: Guillem Gaufred i Gaucebert (el seu fill). Encara és batllia comtal, no episcopal.

1307: Pere de Xesa (el seu fill Guillem ho és d'Ullastret).

1317: Pere de Xesa d'Ultramort.

1330: Berenguera, filla de Pere de Xesa i esposa de Simó Gallart, que pagarà 2000 sous per la batllia.

1344: Dalmau Gallart (és batlle d'Ultramort i de Parlavà). El 1362 rebé l'absolució *post mortem*.

1346: Dalmau Gallart ven la batllia d'Ultramort i Parlavà a Dalmau de Cros per 700 sous.

1347: Dalmau Gallart compra la batllia d'Ultramort i Parlavà a Dalmau de Cros.

1350: Dalmau Gallart (el bisbe li restitueix la batllia d'Ultramort i Parlavà).

1356: Dalmau Gallart és requerit pel bisbe a presentar comptes de la batllia d'Ultramort i del castell de Rupjà.

1365: Guillem Sagner (anomenat també Sageró).

1367: carta del bisbe a Dalmau Gallart, batlle que ha estat llargament absent.

1367: Ramon de Finestres.

1369 (28 de març): Ramon de Finestres, batlle d'Ultramort, reconeix al bisbe Ènnec de Valtierra tenir per aquest la batllia d'Ultramort i Parlavà i li presta homenatge.

1388: Pere Pagès, batlle de Rupjà, ha venut la batllia d'Ultramort a Francesc Gallart, donzell d'Ultramort per 80 lliures, però el bisbe exerceix el dret de fadiga (retracte) per aquest preu i es queda ell la batllia.

1402: Ponç de Finestres, batlle d'Ultramort i Parlavà.

1478: és destituït el batlle Pere Ginesta.

1478: Rafel Ferrer és batlle de Rupjà, Ultramort i Parlavà.

1554: Benet Miquelet és batlle de Parlavà i d'Ultramort.

1595: Joan Cebrià, pagès d'Ultramort, és batlle de Parlavà i d'Ultramort.

⁴⁵⁶ Vegeu-ne més detalls al regest que publicà Pep Vila (*Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* 46, 2005) del llibre de Ramon Rosselló *El procés contra Ponç Hug comte d'Empúries per pecat de sodomia* (Leonard Muntaner, Palma, 2003).

ÍNDIX ANTROPONÍMIC

[...] i Ragí, Benet (gendre d'Antoni Borràs, casat amb la seva filla Caterina, c.m. 25-X-1835, not. Benet Nató, Ruplà)	156
[...] i Callís, Josep (Girona)	170
Alabau, Salvi (sastre de Ruplà)	142
Albert i Dujau, Narcí	149, 168
Aleix.	57
Alemaný i Mató, Joan (Ultramort)	19, 67, 101, 172
Ametller [<i>Amatlé</i>], Francisco	22, 116, 187, 188
Ametller, Joan (Ultramort)	121
Ametller, Joan (sastre de Parlavà)	201
Ametller, Josep (Martorell de la Selva)	174
Ametller, Josep (Ruplà)	99, 133
Ametller, Lluïsa	174
Ametller, Rita (Martorell de la Selva)	174
Ametller, Vicenç.	87, 104, 115
Angulema, duc d'	182
Anna (pastora)	28
Artiga, Gabriel (notari de Figueres)	215
Bahí, Paulí (v. Veí)	
Balló, Joan (Ultramort)	179
Banyeres, Francesc (Parlavà)	143
Banyeres, Joan (Parlavà)	143
Bas, Nicolau (Sant Feliu de Guíxols)	199
Bataller [<i>Batallé</i>]	169
Bataller, Joan	202
Bataller, Pere (Begur)	215
Bataller i Ponç, Maria Magdalena	202
Batlle, Antoni	21, 23
Batlle, Joan de (pagès d'Ultramort)	18, 20
Batlle [<i>de Valle</i>], Josep de	37, 73
Batlle, Narcís	22
Baió [<i>Bayó</i>], Damià (la Sala)	37
Berenguer [<i>Verengué</i>] i Pi, Pere	158
Bertran, Josep	199
Bisbe, Josep (Madremanya)	147
Blanch (Verges)	57
Blanch, Joan (Ultramort)	191, 215
Blanch, Salvador (Ultramort)	198
Bordes i Romaguera, Quitèria (Peralada)	172
Borràs	23, 24, 167

Borràs, Antoni	158
Borràs, Bernat	158
Borràs, Florentina (Ultramort)	171
Borràs, Francesca (Ultramort)	102
Borràs, Francisco (Ultramort)	8
Borràs, Germà (Ultramort)	19, 143
Borràs, Isabel (Ultramort)	170, 171, 173
Borràs, Joan Germà Just (Ultramort)	172
Borràs, Josep (Ultramort)	151, 170, 171, 174, 198, 199, 219
Borràs, Maria (Girona)	172
Borràs, Maria (Ultramort)	171
Borràs, Margarida (Ultramort)	128, 171, 172, 196
Borràs, Salvador	173
Borràs, Sici (Ultramort)	110, 160, 161, 172, 204, 206, 207, 209, 211, 212, 214
Borràs i Condom, Caterina	9, 66, 123
Borràs i Sagner, Antoni (Ultramort)	172
Borràs i Sagner, Caterina	156, 172
Borràs i Vidal, Antoni (Ultramort)	9, 11, 13, 16, 21, 24, 29, 30, 31, 33, 35, 37, 41, 43, 45, 51, 67, 75, 83, 87, 101, 104, 116, 125, 129, 131, 135, 138, 139, 142, 145, 149, 155, 161, 162, 163, 164, 165, 170, 171, 172, 175, 177, 178, 179, 181, 183, 184, 185, 188, 192, 196, 202, 204, 209, 215
Borràs i Ametller [<i>Amatlé</i>], Josep	174
Borràs i Ametller, Lluís	174
Borràs i Ametller, Lluïsa (v. Lluïsa Ametller)	
Borràs i Romaguera [<i>Romaguera</i>], Caterina (v. Caterina Sagner i Romaguera)	
Borràs i Romaguera, Josep (v. Josep Borràs)	
Borràs i Vidal [<i>Bidal</i>], Margarida	161
Bosquets, Jaume (Pals)	128
Cadenet [<i>Cadonet</i>], Benet (Rupià)	143
Calvo [...], Pere (Celrà)	143
Camps, Francesc (notari de Girona)	168
Caner [<i>Cané</i>], Genís (Casavells)	95, 211
Canyà, Pere (notari de la Bisbal)	147, 185
Capità (la Sala)	23
Carreter [<i>Carraté</i>], Vicenç	33, 34
Casadevall, Francesca (minyona)	213
Casadevall, Jaume (sagristà d'Ultramort)	161
Casadevall, Josepa (Amer)	214
Cases, Narcís (àlies Esclopeter)	71
Clares (flequer de Girona)	209
Coia [<i>Coya</i>] (botiguer de la Bisbal)	67
Coll, Sebastià	23, 97, 199
Comes, Aleix	23, 61, 85, 86

Comes i Marimon, Joan (les Olives)	149, 168
Condom, Fèlix	35
Condom, Francesc (ferrer de Ruplà)	190, 191
Condom, Josep (ferrer d'Ultramort).9, 35, 51, 75, 83, 117, 135, 162, 172, 194, 211, 215	
Cortada i Maimí [<i>Maymí</i>], Tomàs (notari de la Bisbal)	189, 192, 197
Costa, Tomàs (àlies Misses)	182
Creus, Maria (Verges)	69
Dalmau (La Sala)	23
Deulofeu [<i>Deulofeu</i>], Joan	97, 206, 209
Deulofeu [<i>Deulofeu</i>], Salvador	89, 109, 173
Deulofeu, Silvestre (Pals)	128
Distort, Pere (Torroella de Montgrí)	145
Donadiu, Agustí (Castell d'Empordà)	113
Domènech, Joan	24
Domènech [<i>Domànech</i>], Ramon (La Sala)	111, 188
Eimeric [<i>Ymarich</i>] Pere, (apotecari de Ruplà)	164
Eroles [<i>Aroles</i>] baró d'	182
Esclopeter (v. Narcís Casas)	
Espoz Ilundain, Francisco (àlies Espoz y Mina)	182
Esquerrà [<i>Escarrà</i>], Josep (Colomers)	53
Esteve, Joan	23
Estrada, Josep (Ullastret)	177
Fel, Paulí	21, 22, 23, 24
Feliu [<i>Faliu</i>] (Jafre)	28
Fèlix [<i>Felis</i>]	31, 43
Ferrer Francesc (notari de la Bisbal)	177, 178, 189, 190, 191, 202
Ferrer, Genís (Torroella de Montgrí)	145
Ferrer, Lluís (Torroella de Montgrí)	196
Ferrer i Mas, Lluís (Torroella de Montgrí)	133
Foixà, baró de	17, 18, 188
Foixà i de Boixadós, Vicente Domingo de (baró de Foixà)	18, 19
Font, Francesc	21, 22
Font, Josep (estudiant)	209, 210
Font i Morga, Josep (Ultramort)	199
Font, Maria	97
Foraster, Josepa	55, 81
Foraster, Paula	55
Foraster, Rosa	81
Fuster i Fel, Josep (notari de la Bisbal)	180, 186
Galceran, Salvi (sastre de Parlavà)	163, 183, 194

Galí, Josep (botiguer de la Bisbal)	138
Gars[...]	21
Geli, doctor (la Sala)	24
Gich, Miquel (àlies Sorrer, de Pals)	215, 217
Gifra (notari de Girona)	27
Girona, bisbe de	17, 18
Gispert, Rosa	63, 64, 65, 66, 67, 68
Gispert i Perich (Ultramort)	41
Gran (militar liberal?)	182
Gran (v. Joan Roqueta)	
Guardís [<i>Gurdís</i>], Joaquim	163, 181
Guinart, Francesc (notari de Rupjà)	158
Jaume (metge de Figueres)	219
Joan (mosso)	109, 119
Joan (músic)	212
Joanals, Pere	211
Josep (boer)	105
Lamarca, general	213
Llach, Josep (Rupjà)	192
Llandrich, Rafel	127
Llenes [<i>Llenas</i>], Bonaventura	17
Lliura (Palol)	85
Llop, Guillem (canonge i notari de Girona)	27
Llorà, Joan	199
Lloses, Joan	68, 188
Lloses, Pere	24
Llúcia (criada)	119
Ma[...] (metge de Rupjà)	165
Maçanes [<i>Masanas</i>], Paulí (manescal de Foixà)	164
Maimí [<i>Maymí</i>] (notari de Torroella de Montgrí)	187, 188, 199
Maimí, Ramon (notari de Cruïlles)	199
Maimó (Rupjà)	167
Majora, Jeroni (Ultramort)	19
Manca, Domènec (Rupjà)	173
Manca, Francesc	210
Maria (porcaterra)	57
Maria (criada)	123
Martí, Rita (Verges)	91
Martorell [<i>Marturell</i>], Francisco (Verges)	45
Martorell, Josep (Verges)	55
Mas, Lluís (Torroella de Montgrí)	174

Mas, Pere (Foixà)	19
Mas, Rafel	129
Mas i Borràs, Margarida (Torroella de Montgrí).	174
Mas i Ragí, Francesc (teixidor de Verges)	177, 187
Mates, Miquel	111
Mateu [<i>Matheu</i>] Joan (Ultramort)	79
Mateu [<i>Matheu</i>] Paula (Ultramort)	79
Mató	37, 202
Mató, Germà	21
Mató Valls i Geli, Josep (notari de Ruplà).	143
Mai [<i>May</i>], Paulí	23, 24
Mendíruiz, Juan Bautista de	203
Meret (v. Savalls, Mer)	
Milans del Bosch, Francisco.	182
<i>Misses</i> (v. Tomàs Costa)	
Mina (v. Espoz)	
Monjo, Pallí (notari de Calonge)	196
Morga, Joan (pagès d'Ultramort)	18, 20
Morga, Pere	177, 178
Nató.	56
Nató i Sans, Benet (notari de Ruplà)	17, 132, 133, 143, 156, 179, 181, 185
Olivet (metge de Ruplà).	163
Oliver [<i>Ulibé</i>], Francesc (Ultramort)	93
Oms [<i>Omps</i>], Joan.	24
Pagès	21, 37, 151
Pagès, Joan.	21, 23, 24
Pagès, Josep.	127
Pagès, Narcisa	97
Pagès, Rosa (Casavells).	173
Pagès i Romaguera, Maria	172
Palmes (procurador).	212
Palol, Francesc.	32
Pardàs, Francesc (cirurgià de Ruplà)	165
Pareta (Llavià).	105
Pedrer [<i>Padré</i>].	21, 189
Pedrer, Francesc.	24, 97
Pedrer, Jaume.	21, 22, 24
Pedrer, Joan	68, 175, 177, 187
Pere	56
Pere, rei	25
Pericai [<i>Pericay</i>]	164

Pericai, Agustí (Pals)	107, 125, 126, 127, 128, 129, 172, 214
Pericai, Antoni (Pals)	137
Perich [<i>Parich</i>] (Sant Jordi Desvalls)	23
Perich, Francesc, (sagristà d'Ultramort)	161
Perich, Joan	23, 199
Perich, Miquel (Foixà)	129, 130
Perich i Gispert, Josep (Ultramort)	201, 215
Pi, Joan (Ultramort)	158
Pi, Josep	21, 23, 24
Pi, pubilla	197
Pica (notari de la Bisbal)	191, 201
Piferrer [<i>Pifarré</i>], Paulí (Ultramort)	141
Pigem, Sebastià	21
Pla, Rosa (criada)	214
Planes (botiguer de la Bisbal)	114
Planella, Isidre	139
Ponç, Francesc (La Bisbal)	202
Ponç, Francesc (Planils)	194
Ponç i Serra, Miquel	202
Pont, Joan (Foixà)	19
Porret, doctor (jurista)	211
Prats, Antoni (notari de Verges)	177
Prats, Francisco (notari de Verges)	9
Prats, Jaume (Foixà)	19
Prats [<i>Parats</i>] Badia, Antoni (notari de Verges)	149
Prim, Fèlix	212
Puig, Vicenç (cirurgià de Serra de Daró)	165
Querol [<i>Carol</i>] (la Tallada)	123
Ribes [<i>Ribas</i>], Anton (Foixà)	22
Roig [<i>Roitg, Roytg</i>], Josep (Foixà)	29, 30
Romaguera, Caterina (<i>cf.</i> Saguer Romaguera, Caterina)	
Romaguera, Josep (Verges)	172
Roqueta, Joan (àlies Gran, de Corçà)	202
Ros, Francesc (notari de la Bisbal)	175, 185, 197
Ros, Pere (notari de la Bisbal)	9, 37
Sagrera, Domènec	127
Sala, Pere (escrivent de la Bisbal)	217
Saló i Vicenç, Feliu (Parlavà)	194, 201
Savalls [<i>Saballs</i>], Mer (Jafre)	136
Saguer i Romaguera, Agustí (Verges)	9
Saguer i Romaguera, Caterina	9, 16, 170, 171, 172, 196, 219

Serra [<i>Cerra</i>], Antoni	24, 177
Serra del cementiri (Ultramort)	39
Serra [<i>Cerra</i>], Anton (botiguer de la Bisbal)	127
Serra [<i>Cerra</i>], Joan	21, 97
Serra i Ponç, Miquel (notari de Barcelona)	202
Silvestre, Joan (notari de Girona)	27
Simon (Foixà)	77
Sorrer (àlies de Miquel Gich)	
Teixidor [<i>Tixadó</i>], Esteve (Torroella de Montgrí)	102
Teixidor [<i>Tixadó</i>], Joan (Torroella de Montgrí)	102
Teixidor [<i>Tixadó</i> , <i>Texidor</i>], Josep	37, 175
Teixidor [<i>Tixador</i>] i Mató, Maria Lluïsa	37
Teixidor del Pedró	59
Teixidor, Pere (Ultramort)	73
Tomàs [<i>Thomàs</i>] i Cortada, Ramon (notari de la Bisbal)	149
Torras i Estela, Josep	170
Torroella, Francesc (apotecari de Verges)	143
Tixer [<i>Tixe</i>]	29, 30, 31, 43, 206
Tonet	40, 57
Tos (notari de la Bisbal)	194
Tou, Sebastià (Llavià)	113
Tries i Badia, Ramon (notari de la Bisbal)	198, 215, 217
Trombis (Verges)	47
Ullastres [<i>Ullastras</i>], Pere (mosso de Casavells)	31, 32
Vadó [<i>Badó</i>]	74
Valls [<i>Balls</i>](Rupià)	188, 192
Valls i Martí, Paulí (notari de Ruplà)	17
Veí [<i>Bahí</i>], Paulí	189, 190
Vila [<i>Bila</i>], Francesc (Ruplà)	185, 197
Vila, Sebastià	192, 198, 215
Viladevall (Sant Jordi Desvalls)	167
Viladevall, Francesc (Ullastret)	183, 184, 185

ÍNDIX TOPONÍMIC

Aguells (camp)	52
Agulló (camp)	22, 179
Albons	198
Amer [<i>Mer</i>]	214
Anyells	169, 170

Armentera, l'	119
Aspres, els (camp)	23
Barcelona	25, 26, 31, 202
Begur	215
Bisbal, la	9, 13, 37, 52, 66, 67, 113, 114, 125, 126, 127, 128, 129, 138, 147, 149, 169, 170, 175, 177, 178, 180, 185, 186, 189, 190, 191, 192, 194, 197, 198, 201, 202, 211, 215, 217
Calonge	196
Campdorà	109
Casavells	31, 173, 211
Castanyes, plaça de les (Girona)	168
Castell d'Empordà	37, 113, 139, 175, 197
Castelló d'Empúries	202
Cebrià [<i>Sabrià</i>], bosc del mas	87
Celrà	143
Closassa [<i>Clusasa, Closassa</i>]	95, 181, 183, 194
Closes, camí de les	23
Closes, traient de les	23
Clospont [<i>Clos Pont</i>]	22, 175, 177, 187
Clots (camp)	24
Colomers	52
Comes, les (camp)	21, 37
Corçà	170, 202
Cruïlles	149, 199
Doma, la	111
Eixides, les (camp)	23
Espanya	189
estany	22
Estanys (camp)	23, 52
Falguera, la (camp)	34, 104, 115
Fel, mas	178
Figueres	151, 210, 212, 215, 219
Foixà	17, 19, 20, 22, 27, 132, 164
Foixà, baronia de	17, 19
Foixà, castell de	17, 19
Foixà, pla de	22, 51, 151, 187
França	182, 189, 213

Girona	25, 27, 31, 51, 73, 74, 129, 149, 151, 168, 170, 172, 173, 202, 209, 210, 211, 213
Hortal [<i>Ortal</i>], camp	37
Llavià	105, 113
Jafre	136
Juià [<i>Juyà</i>], camp	52
Madremanya	147
Malloles (<i>cf.</i> camp de Ruplà)	143
Martorell de la Selva	174
Mata, camp de la	96
Mataró	68
M[a]tes, les (camp)	21
Miquelet [<i>Micalet</i>], mas (Parlavà)	149
Molí, rec del (Verges)	189
Mollet (<i>cf.</i> Sant Joan de Mollet)	
Monells	43
Mont-ras	202
Morga, camp d'en	17
Mota	17
Nadal, camp	115
Nova, riera	21, 22
Olives, les	149, 168
Pagès, closa d'en	37
Palafrugell	128, 202
Palamós	2 11
Palau-sator	198, 215
Palol	85
Pals	107, 128, 137, 217
Parlavà	11, 66, 143, 149, 163, 183, 194, 201
Peralada	172
Peratallada	139
Perers [<i>Parés</i>] (camp)	158
Perpinyà	25
Planils	194
Púbol	143
Puig (camp)	22

Quadrís (camp)	22, 37, 199
Regencós	119
Ribera	24
Rupià	11, 17, 97, 99, 101, 132, 133, 142, 143, 156, 158, 160, 162, 163, 164, 165, 167, 173, 179, 181, 183, 185, 190, 191, 192, 197, 198, 202, 215
Rupià, camp de	143
Sala, la	24, 111, 188
Sant Feliu de Guíxols	199
Sant Francesc, pont de (Girona)	209
Sant Joan de Mollet	167
Sant Jordi Desvalls	167
Sant Miquel	85
Sant Pere Pescador	211
Sant Pere de Rodes	11, 151, 169
Serra de Daró [<i>Cerra</i>]	165
Sumfous [<i>Sunfous, Somfous</i>]	24, 87, 117, 130, 177, 178, 185, 189, 191, 192, 197, 198, 201
Tallada, la	123
Ter, feixa de	95
Ter, riu	17, 18, 19, 24, 180
Torrent	217
Torroella de Montgrí	29, 33, 56, 66, 73, 102, 113, 126, 128, 133, 145, 174, 187, 188, 196, 199
Ullastret	177
Ullastret, molí d'	139, 183, 185, 186
Ultramort	9, 11, 16, 17, 19, 20, 39, 41, 93, 115, 117, 121, 129, 132, 138, 141, 143, 151, 155, 156, 162, 163, 164, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 179, 187, 188, 189, 191, 194, 198, 199, 201, 203, 215, 217
Vella [<i>Bella</i>], closa	23
Vella, riera	24, 177
Verges	9, 22, 23, 45, 47, 49, 55, 57, 69, 91, 143, 149, 168, 172, 177, 187, 198
Vulpellac	167

[Recepció de l'article: 23-1-2014]

[Acceptació de l'article: 6-5-2014]

Fotografies de can Nasi d'Ultramort, on abans hi havia can Borràs. Fotografies de Bernat Castelló.

Visió general del poble d'Ultramort (Gran Geografia Comarcal de Catalunya)

El pou d'en Borràs, ara es troba dins de la finca de can Pi, família a qui agraïm la seva gentilesa per haver-nos donat permís per reproduir-lo. Fotografies de Bernat Castelló.